

داستانا كه لا دمدم و خانى لهپزيرين

(فهكوئينه كا ئهدمبى و دىروكى)

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه‌کۆلینین کوردی

داستانا کەلا دەمە
و خانێ لەپزیرین
(ڤه‌کۆلنەکا ئەدەبی و دیرۆکی)

پەرتووک

یاشار کاپلان

نقشەسەر

ئیکن / ۲۰۱۹

چاپ

وارهیل عبدالباقی

دیزاین و بەرک

دیار عەبدوولنا

۹۷۸ - ۹۹۲۲ - ۹۱۶۷ - ۰ - ۵

ISBN

D - / ۲۳۰۱۴ / ۱۹

ژمارا سپاردنێ

© مافی چاپی ین پاراستیه بۆ

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه‌کۆلینین کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه‌کۆلینین کوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 (0)751 536 1550

📍 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho

داستانا کهلا دمدم و خانى لهپزیرین

(قهكۆلینهكا ئەدمبى و دیرۆكى)

ياشار كاپلان

پیشکۆتن

د قان دووسهد سالیڤ داوییدا ئەدمبیاتا کوردی د رموشه که ئاوارته و مهترسیدار را دمرباس بوویه. ژ بهر رموشا کوردان یا سیاسی و پۆلیتیک ئەدمبیاتا کوردی وهکی ئەدمبیاتیڤ گه لێڤ دن د رموشه که نۆرمال را دمرباس نه بوویه. چونکی ئەدمبیاتیڤ گه لێڤ دن ب پشتگریا دمو له تیڤ خوه ییڤ نه تهویشه پیشقه چوون و بهر فرمه بوونا خوه یا ئاسایی ب ریقه برنه. لێ به لێ ئەدمبیاتا کوردی نه بوویه خوه دانی قی ئیمکانی. قی رموشی هه رچه ند کاریگه ریڤ نهینی ل سه ر زمان و ئەدمبیاتا کوردی کربه ژێ ئەدمبیاتا کوردی ب ته مامی رانه وه ستایه و پیشقه چوون ب ده ست ئیخستیه.

وهکی تی زانیڤ ئەدمبیاتا کوردی ل سه ر چوار هیمانان هاتیه ئافاکرن: زمان، ئەدمبیاتا کلاسیک، ئەدمبیاتا نووژمن و ئەدمبیاتا ده قکی. ژ قان هیمانان یا ژ هه میان دمو له مه ندر ئەدمبیاتا ده قکیه. ئەدمبیاتا ده قکی وهکی دئیته زانیڤ مالی گه له و د نا فا گه لدا به لافه. پشتی سه رده ما مؤده رن پاراستنا ئەدمبیاتا ده قکی یا د نا فا گه لدا سه رده ست ب مه ترسیا نه مانیشه رووبروو مایه. تایبه تی گه لێڤ بی ده سه له اتدار و بوونه ئارمانجیڤ بشافتنی زیده تر ب قی مه ترسیی را رووبروو مانه. کورد ژێ یه ک ژ قان نه ته وه یانه. هه تا نها د واری ئەدمبیاتا ده قکیدا ژ ئالیی قه کۆلینه ر و پسپۆریڤ بیانی و خویانیقه هه رچه ند خه بات هاتبن کرن ژێ ژ بهر رموشا کوردان و کوردی گه له ک کیماسیڤ قان خه باتان چی بوونه. له ورا ده قی ب چاقه کی زانستی ئەدمبیاتا ده قکی بی تۆمار کرن و ئەق ماته ریالیڤ هاتی تۆمار کرن ب چاقه کی زانستی بیڤه تووژاندن، سه نفا ندن و نر خاندن. مه ژێ خوه ست د قی خه باتا خوه دا یه ک ژ گرینگترین داستانا نه ته وه یی یا ئەدمبیاتا کوردی، داستانا که لا دمدم و خانی له پزیریڤ یا د نا فا گه لدا تۆمار بکن و بنرخین. مه، ئەق داستانا ل ده قه را هه کاریان ژ ده قی ده ه دهنگیژ و به یته بیژان و مرگرت و نشیسی. ژ بهر کو ئەق داستانا

د ئالیهکی دن ل سهر بوویهره که دیرۆکی هاتیه ئافاکرن، مه خوهست ل دوو دهقین دیرۆکی گیشلی (سیلووهتی) داستانی یی دیرۆکی ژێ دهرخن مهیدانی. ژ بو قی چهندی ژێ مه ئیستفاده ژ ئیدهرین دهستی یهکی وهرگرتن.

د ئامادهکرنا قی خهباتیدا شیورمهندی مه بریز (پروفیسوری هاریکار د. مهتن بارک) گهلهک هاریکاریا مه کر. ئەم گهلهک منهدارین وی نه، مال ئاڤا. ههروهسا سهروکی بهشا کوردی یا زانیگهها یویزونجی بریز (پروفیسوری هاریکار د. نهسیم سۆنمهز) ژێ د ئامادهکرنا قی خهباتیدا هاریکاری دا مه. د وهرگهراندنا ههک دهقین فارسیدا ماموستا نزار ئهيووب گولی تهقسیری نهکر. سیاسیا ههردوو ماموستایین بریز دکهن. ههڤالین وهکی ئایهان گهڤهری، ئیلیاس سڤاکجی و رهشید یلدرژی د ئامادهکرنا قی خهباتیدا ب خوهندن و نرخاندن خوه یین هیژاڤه هاریکاری دانه مه. د دهستپیکا بهرههڤکرنا قی خهباتیدا هیژ د دهما لینگهیرین و قهیدکرنا داستانیدا ههڤالین وهکی جهنگیز شهن، ئیحسان ئاکن و مووراد ئادیامان گهلهک هاریکاریا مه کرن. گهلهک سیاسیا وان ژێ دکن. ههروهسا برامهنی مه بریز م. خالد سادینی ژ بو سهراستکرنا پرتووکی گهلهک هاریکاری دا مه. سیاسیین تایبهت لی دکن. داویا داوی گهلهک سیاسیا ههڤزین و ههردوو لاوین خوه دکم. هیڤیدارم قی خهباتی شیابه خزمهتا ئهدهبیاتا کوردی بکه.

یاشار کاپلان

جوله میرگ ۲۰۱۷

چهند تیبینی:

ئەڤ داستان ل دهقەرا هەکاریان هاتنه کۆمکرن. ئەو تایبەتیین دهقۆکا هەکاریان د ناڤا خومدا دههوینه. ژ بۆ سوودوهرگرتهکه باش، ئەم فەر دبیین بهحسا چهند تایبەتیین ڤی دهقۆکی بکن:

- فەهەتاندەکا دیار یا پرژماریی نه وهکی "ین" لئ وهکی "ید" هاتیە بکارینان. "چاقین من" وهکی "چاقید من" تئ گۆتن.
- د دهقۆکا هەکاریاندا جناڤکین کهساندنئ وها تینه گۆتن:
- ئەز دچم، تو دچی، ئەو دچیت/دچیتن، ئەم دچین، هوون دچن، ئەو دچن.
- لیبهلی کهساندا چار لیکهران "کرن"، "برن"، "دان"، "خوارن" ژ یین دی جوداترن. قەرتافیین کهساندنئ یین ڤان چار پهیشان وهایه:

ئەز دکەم، تو دکەه، ئەو دکەت/دکەتن، ئەم دکەین، هوون دکەن، ئەو دکەن
ئەز دبه، تو دبهی، ئەو دبهت/دبهتن، ئەم دبهین، هوون دبهن، ئەو دبهن
ئەز دخوم، تو دخوهی، ئەو دخوت/دخوتن، ئەم دخومین، هوون دخومن، ئەو دخومن
ئەز ددم، تو ددهی، ئەو ددهت/ددهتن، ئەم ددمین، هوون ددهن، ئەو ددهن

- وهکی ل ژۆری دیار دبیت: قەرتافیین برا یهکهەم: (م، ی، ئیت- ئیتن، ئین، ن- ن) و برا دویم ژی: (م، ئەه، ئەت- ئەتن، ئەین، ئەن- ن) ئە.
- هەرچهندی د دهقۆکا هەکاریان یا رۆژانهدا نەمابیت ژی د داستانا مه کۆمکریدا داچهکین "ل، ژ، ب" وهکی "له، ژه، به" دهاتنه بلیشکرن. بۆ نموونه "له من" وهکی "ل من" دهاتنه گۆتن. لیبهلی مه ئەڤ داچهک نه وهکی بهیتبیزان گۆتی، وهکی ئاخفتنا رۆژانه یا نها ئهیسین.
- ههروهسا د ئورژینالا داستانییدا قەرتافا دهما نها "د" ژی وهکی "ده" دهاتنه بلیشکرن. بۆ نموونه "ئەز دچم" وهکی "ئەز دچم" دهاتنه گۆتن. لیبهلی ژ بهر

كو ئەف فۆرمە د ئاخستنا رۆژانە يا هەكارياندا نەدهاتە بكارينان مه ژى وهكى "د" نقيسى.

- د بهندين داستانيدا بو ههقگرتن و ليكهاتنا كيشهيا رستان، هههك دهنگ/حهرف ژ رستان هاتنه ئاقيتن. هندی ژ مه هاتی، مه تييين/دهنگين كهفتی د ناڤا كهفاناندا ئاشكهره كرن. ههكه تيب نه ژ ليكهران كهفتيبن مه تييين كهفتی ومهركرتن ناڤا كهفانی ههروهكى "چ[ی]يا". لييه لی ههكه تيب ژ قهرفاتا دهمی يا ليكهري ئان ژى ژ داچهكان كهفت بن هينگی ژى مه ب بهندكيشه ديار كرن. وهكى: "دبينم: دبينم" ئان ژى "ژ من: ژمن".
- كهانهكا "ئو" ژ بو لهههاتنا كيشهیی هههك جارن وهكى "و" هاتيه بليشكرن. وهكى "خودی و رهسوول": "خودی و رهسوول".

كورتكرن

ب.ن.ب.	به رهه ما ناڤ بۆرى
ب.ن.	بنيره
ب.ر.	به رهه ههكار
د.ق.	ده قيقه
ئه.	ئه ديتور
ه.ز.	هازره تي
م.	مرن
ر.	روويه ل
س.خ.ل.	سلاقيين خودی لی بن
و.م.	ومهركير
و.م.ش.	وهشانخانه

١. دهستپیک

داستان

داستان یهك ژ كهفتريين جوورميا ئەدمبىاتا دهفكييه. د سهردهمىن گهلهك كهفتندا دمركهفتيه مهيدانى. مژاريين داستانان ژ بوويهريين دىروكى و جفاكى ييين ل سهر جفاكان گهلهك كاريگهر پىك تيين. داستان، گهليرينه، دانيريين وى ييين پيشيى ناهينه زانين. لهورا داستان وهكى مالى گهلهكى تينه حسبانندن. ئەدمبىاتا كوردى يا گهليرى ژ ئاليى داستانانقه دوهلمهمنده. لىبهلى ژ بهختى كوردان ئى رمش؛ دهما داستان ل ناڤا كورداندا گهلهك بهلاق بوو كەس نەبوو ڤان داستانان تۆمار بکه و دهما ڤهكۆلهريين بكارن ڤان داستانان ب ناوايهكى زانستی بهرههڤ بکن دمرکهفتن، هينگى ژى كهسين كو بهيت و داستانان ژ بهر دزانن گهلهك كيم بوون. ههتا نها گهلهك خهبات ژ ئاليى ڤهكۆلینهريين بيانى و خويانيشه ل سهر ئەدمبىاتا گهليرى يا كوردى هاتبن کرن ژى ژ بهر رهوشا كوردان و كوردى يا سياسى، ئەڤ خهبات نهرىكووييكن. لهورا ئەڤ ڤهكۆلين د ئاستا پيدڤيدا نينن. دهربارى جور و نموونهييين ئەدمبىاتا گهليرى يا كورديدا ئەنديشهيا وهندابوون و ژبيركرنى ههر دايم ل كار بوو. ب راستى دهما مروڤ لى دنيره ئەڤ ئەنديشه ژ سهدى سهد نهراسته. لىبهلى كيمبوونا ڤهكۆليني زانستى ل سهر ڤولكلورا كوردى وهكى مهترسيهكى هيژ بهردوماه⁽¹⁾. پشتى پيچهك باشبوونا رهوشا كوردان و كوردى يا سياسى، بزاقين ڤهكۆليني دمر ههڤى ئەدمبىاتا كوردى يا گهليريدا زيده بوون. ئەڤ خهباتا مه ژى دخوازه د ڤى بابتهيدا ڤالاهيهكه زانستى تژى بکه.

داستانا كهلا دمدم و خانى لهپزييرين يهك ژ گرینگترين داستانين كورديهه. ئەڤ داستان، داستانكه نهتهوى يا كورديهه و بهحسا ميخراسى و ههماسهتا كوردان دكه. ههر ژ پشتى روودانا كهلا دمدم هاتيه هوناندن و د ناڤا جفاكا كورديدا و كوردستانى بهلاق بوويه. چونكى ئەڤ داستان ژ ههمى ئاليين كوردستانى هاتيه ڤهگوتن و گوهداريكرن. بهلكى كيم داستانان هندی ڤى

داستانی ئیمکانا بە لاقبوونی دیتبن. گەلەك سەبەبێن حەزكرن و بە لاقبوونا قی داستانی د ناڤا گەلدا هەنە. لیبەلی وەسا دیارە سەبەبا قی چەندی یا ژ هەمیان مەزنتەر ئەووە كو ئەڤ داستان بەحسا میرخاسی و قەهرمانیا كوردان دكە. ئەڤ حەماسەتا نەتەوی ژ بو حەزكرن و بە لاقبوونا قی داستانی ری خوش كریه.

ئارمانجا قی قەكۆلینی هەر وەکی مە ل ژۆری ژى گۆتی دەولەمەندكردنا قەكۆلینین ل سەر ئەدەبیاتا كوردی یا گەلیرییه. لەورا مە خووەست ئەم قی داستانا گرینگ سەرژنووب چاڤەکی زانستی قەكۆلن. تۆماركرن و تووژاندنا مەتاریالیین ئەدەبیاتا دەڤکی كارەکی گەلەك گرانە. هەكە ئەڤ خەبات ل زمانەکی وەکی كوردی، راستی ئیریشین تونەكرنی هاتی كرن بە، ئەڤ زەحمەتی هیژ زیدەتر دە. لەورا پیدڤییە خەباتین تۆماركرن و تووژاندنا بەرھەمین ئەدەبی بیین گەلەری ل دوو سیستەمەکی و ریبازەکی بیئە كرن.

وەکی ریباز مە خەباتا خووەم ژ ئالیی مژاریڤە هەم ژى ژ ئالیی مەكانیڤە تەخووبدار كر. خەباتا مە دی ل سەر قاریانتین داستانا كە لا دەمدم و خانى لەپزیرین بیین ل دەڤهرا هەكاریاندا بە. لەورا دەنگبێژ و بەیتبێژین ئەڤ داستان دگۆتن ژ قی دەڤهری هاتنە دەستنیشانكرن. مە، ئەڤ داستان ژ دەه دەنگبێژ و بەیتبێژین جودا بیین ل دەڤهرا هەكاریان تۆمار كر. پێشیی مە دەنگی وان قەید كر و پاشی ژى ئەڤ قەید دەشفرە كرن. ژ بەر كو ئەڤ دەنگبێژ و بەیتبێژە هەمی بیین دەڤەرەکی بوون، د ناڤهرا قاریانتین قی داستانیدا جوداهیین پر هەندك هەبوون. لیبەلی ئەم دكارن ببیژن قان قاریانتین جودا هەمیان، هەڤدو تەمام دكرن. هەنەك هورگلیین ل جەم قاریانتەکی هەیی دەبوو كو ل جەم یا دن نەبە. جوداهیا قان قاریانتان زیدەباری د كورتبوون و درێژبوونا داستانیدا دەردكەڤتە مەیدانی. چونكى هەنەك بوویەر و هورگلیین قاریانتەکی دگۆت دەبوو كو د قاریانتا دندا نەبوو. لیبەلی دەما مە ئەڤ قاریانتین جودا هەمی ل سەر هەڤ كۆم دكرن، قی چەندی هۆناك و رستا بوویەران یا داستانی بریکووپیكتر دكر. ب سایا وەکی یەك داستان كۆمكرنا قان قاریانتان كیڤلی (سیلووتی) داستانی خووەشتر خویا دكر. یانی هەكە ئەم ب ئاویەکی دن ببیژن،

ئەف قاریانت هەنەك كێم هەنەك ژێ تێر و تژیتر بوون. دەما مە قاریانت هەمی بەراورد
کرن مە دیت کو هەر قالاھیهکە د قاریانتەکیدا ب سایا قاریانتێن دن تژی دبه. و
ب قی ئاوی سەر و بیهری داستان ب ریکووپیکتەر دمر دکەفته مەیدانی. لەورا مە هەر
قاریانت سەریخووە قەکوئین نەکر، بەره‌قازی قی، مە ئەف قاریانت هەمی وهکی
قاریانتەکی درست کر و پاشی قەکوئینا خووە ل سەر کر. ژ بو قی چەندی دو
پالدمرین گرینگ هەبوون: داستان د هەمان هەریمی هاتیە کو مکرن و هەما هەما
دەنگبێژ و بەیتبێژان هەمان بەندی و هکی هەف دکۆتن.

ئەف خەباتا مە ژ پینج بەشان پیک دئیت. د بەشا یەکەمدا وهکی
جوورمیهکی ئەدمبی ل سەر داستان هاتە راوستان. پستی داناسینا داستان، بەحسا
داستانین د ئەدمبیاتا دنیایی و د ئەدمبیاتا کوردیدا و جوورین داستان و مەرحەلەیی
ئاقابوونا داستانان هاتە کرن. جهی داستانا کەلا دمدم و خانی لەپزیرین د ئەدمبیاتا
کوردیدا هاتە دەستنیشان کرن. د قی بابەتیدا ل دۆر خەباتین ل سەر قی داستان
ئاقابوویی پین د ئەدمبیاتا کلاسیک یا کوردی دا، هاتە راوستان. خەباتین
قەکوئینەر و نشیسکارین بیانی و خویانی پین هەتا نها ل سەر قی داستان هاتە
کرن، مە د قی بەشیدا دەستنیشان کرن. هەر وەسا ژیدمرین مە ئەف قاریانتین مزارا
قی خەباتی دانە ناسین.

د بەشا دویمەدا ل سەر ناقەرۆکا داستانا کەلا دمدم و خانی لەپزیرین هاتە
راوستان. ژ بەر کوو ئەف داستان ل سەر روودانەکە دیرۆکی هاتیە ئاقا کرن، مە
ژیدمرین دیرۆکی پین بەحسا قی بوویهری دکن نرخاندن. هندی ژ مە هاتی مە
خووست ئەم پەرمەیا ل سەر روودانا دیرۆکی بدن ئالیهکی و بوویهری راجاچی
خوهندەفانان بکن. ژ بو قی چەندی مە ژیدمرین دەستی یهکی ب کار ناین. لیبهلی
دقیت ئەم ژ بیر نەکن هەرچەند ئەف داستان ل سەر بوویهرەکە دیرۆکی ئاقا ببیت
ژی داستان و ئەفسانەیهک ل سەر قی روودانا دیرۆکی هاتیە ئاقا کرن. لەورا مە
ناقەرۆکا داستان ل دوو ژیدمرین دەفکی ژێ نرخاندن. نرخاندنا دونالی، هەم دیرۆکی

ههه ژێ چیرۆکی، وهكههقی و جوداهی د حالی خوهدا دهریخستن پیش مه. د قان
نرخانداندا جه، دهم، لهههنگ و هوناکا داستانی دهرکهفته مهیدانی.

د بهشا سییههدا تهمایین د داستانیدا سهردهست هاتن قهکۆلینکرن. د
نرخاندنن مهدا تهمایین وهکی کوردینی و وهلاتپاریزی، دلسۆزی و خیانهت، دین و
باوهری، ژن، تهدهبیر و رای، خیرهت و هههسهت دهرکهفتن پیش. د بهشا چارههدا مهتنی
داستانا مه ل دهقهره ههکاریان ل سهه دهقی دهه دهنگیژ و بهیتبیژین جودا
تۆمارکری هاته نهیسن. وهکی بهشا داوی نهجامین قی خهباتی یین هاتنه
بدهستیخستن، هاتنه ریزکرن.

١ - ١: داستان

داستان، جووریهکی ئهدهبی یی کهفن ئه. پهیفا "داستان" پهیشهکه ئیرانییه. د کوردیدا هم پهیفا داستان هم ژی پهیفا "بهیت، قسهت، قهول" دئیتتهبکارانین. ل ههمبهری قی پهیفی ل رۆژئاقا "تهپوس" دئیتته بکارانین. ئهپوس ب ئهسلی خوه گرهکییه و تی مانهیا چیرۆکی مهنزوم. ئهپوس، ئهههنگان ئه کو بوویهرین وهسقدار و دهراسایی یین خوهدا، خوهداوهند، وهک خوهدا و لهههنگان ئه کو بوویهرین مهزن ئین قهومینه و د بیرا جفاکیدا ب جه بوونه^(٢). د داستاناندا بوویهرین دیرۆکی و جفاکی یین کاریگهریهکه مهزن ل سهر جفاکی هشتی ب ئاواپهکی مهنزوم تینه فهگۆتن. د ژيانا نهتهوهیاندا گهلهک سهرهاتیین رهنگشهانا وان ب بۆرینا دهمی را نههین ژبیرکرن ههنه. ئهف سهرهاتی دبیت کو شهرهک ئان قههرهمانیا شهخسهکی ئان ژی ئافهتهکه ل کووراهیا جفاکی شۆپا خوه هشتی به. ئهف سهرهاتی ب ریکا داستانیشه تینه رهنگینکرن و دهمهههنگان. ژ بو کو ب ساناهیتتر د بیرا جفاکیدا بیته پاراستن ب ئاواپی مهنزوم و رهوانبیزی دئینه فهگۆتن.

وهکی دئیتتهزانین داستان د سی قوناغان را دهرباس دبن. ١. دهرکهتنا داستانی: د قی قوناغیدا هههک بوویهرین دیرۆکی و جفاکی دقهومن و ئهف بوویهرد خهیاال و شعورا نهتهوی یا ههفپاردا تهشه دگره. کهسین د فان بوویهراندا جه گرتی د خهیاالا جفاکیدا جههکی گرینگ دگرن. ٢. بهلاقبوون: ب دهمهههنگان بوویهر و لهههنگانقه داستان بهلاق دبیت و نش بؤ نشی تی فهگوهاستن. ٣. تومارکرن: د قی قوناغیدا داستان ژ ئالیی هونهرمهندهکی ئان ژی پسپورهکیشه تی نشیسین و تومارکرن.^(٣)

داستان د ناقا خوهدا وهکی داستانین خومرستی و داستانین چیکری دابهش دبن. داستانین خومرستی ژ بوویهرین کهفن یین کاریگهریهک مهزن ل سهر بیرا

جفاکی هشتی پیک تین. ئەف جووره گەلیرینه و دانهری وان نەدیاره. لەورا وهکی مائی گەل ئان نەتەوهکی دئیته حەسابکرن. گەگامشا سوومەریان، کالاقەلایا فینیان یان ژێ مەمی ئالانی کوردان نمونەییی قی جوورینه. داستانین چیکری ژێ ژ بۆ داستانین ژ ئالیی هەلبەستخانەکیشە هاتنە چیکرن، تی گۆتن. مەم و زینا ئەحمەدی خانێ و (بەهشتا وەندا) یا ملتۆن ئەم دکارن بۆ قی جوورەیی وهکی میناک بدن.

داستان ب سێ ئاویان هاتنە هۆناندن. هەنەک مەنزوم (هەلبەستکی)، هەنەک پەخشان، هەنەک ژێ ژ مەنزوم و پەخشان تەقلیەهەف هاتنە هۆناندن. د ئەدەبیاتا کوردیدا داستان ل دوو نافەرۆکا خوە دبن سێ بەش: داستانین میرخاسیی وهکی داستانا کەلا دمدم، شەری کۆلانا قومریی" داستانین ئەقینی وهکی مەمی ئالان، فەرغ و سێ، سینه مەخان" و داستانین ئایینی وهکی هەسپی رمش، کاکەمیر، ئاقەدل عوومەران، شیخەند، زەمبیل فرۆش.

۱- ۱- ۱: د ئەدەبیاتا کوردیدا داستانا کەلا دمدم

د ئەدەبیاتا کوردیدا داستانا میرخاسی، قەهرمانی و وەلاتپاریزیی یا ژ هەمیان مەزنتەر و بەلاقتەر داستانا کەلا دمدم و خانێ لەپیزیینه. قی داستانێ ژ بەر نافەرۆکا خوە یا تیر و تژی و ئوسلووبا خوە یا رموانبێژ جەهکی تاییەت گرتییە. لەورا د ناڤا کورداندا گەلەک بەلاڤ بوویە و ژ ئالیی جفاکا کوردیڤە گەلەک هاتیە حەزکرن. ئەف داستان هەم ژ ئالیی بەتیبێژانڤە هاتیە گۆتن هەم ژێ ژ ئالیی هەنەک ئەدییین کلاسیکە هاتیە نڤیسین. مەلا مەحمودی بازیدی د قی بابەتیدا وها دبێژیت: " قەزیا شەری کەلا دمدم قەوی مەشهورو مەعرووف ئە د کوردستانی دا... ئەکسەری کوردان وی داستانێ د مەجلیساندا دخوینن و ژ بۆیی شەهیدید کەلا دمدمی هەیف دخومن و دگرن و دوایی دکن." (۴)

داستانا كهلا دمدم و خانى لهپزيرين ژ ئالييى چهند ئهدبىيان ئهدبىياتا كوردى يا كلاسيكفه هاتيه نئيسين. هندی ئهم دزانين جارا پيشيى يى ئهف داستان نئيسى فهقييى تهيرانه (م. ۱۶۳۲). ئهف داستان ژ شىست وههفت مالكان پيىك تى. ئهف داستان و بهرهمين فهقييى تهيران ژ ئالييى م. خالد سادينيئه هاتنه توماركرن و چاپكرن.^(۵) ئهو د بهرهما خودا دببزه كو: "ب گوئنا عهبدوهرهقىب يووسف ئهف داستان ژ بهرهمى فهقيى تهيرانه و وى (ه. ي.) ئهف داستان بهرهمى كرىه و چاپ كرىه."^(۶) وهسا دياره ئهف داستانا فهقييى تهيران كيمه و هيژ ب تهمامى نهگهشتييه دهستى مه. مهلا مهحموودى بازيدي ژى د بهرهما خوده يا ب ناقيى جامعيا رسالهيان و حكاياتان ب زمانى كورمانجيدا د بن ناقيى "حيكايهتاسى و چاران" دا كورتهيا داستانا كهلا دمدم نئيسىيه. ئهو د قى نئيسا خودا دببزه مهلايى باتهيى ل سهر داستانا كهلا دمدم قسهيى مهزوون داستانك ئينشا كرىه.^(۷) ليبهلى ئيهتماله ئهف داستان ههرياهه فهقيى تهيران به.

داستانا كهلا دمدم و خانى لهپزيرين د ئهدبىياتا نووژمن يا كورديدا ژى وهكى مزارهاتيه بكارنانين. موستهفا صالح كهريم د سالا ۱۹۶۰ دا ب ناقيى شههيدانى قهلايى دمدم رومانك نئيسىيه و ل سليمانيه چاپ كرىه. ههروهسا عهرب شهمو د سالا ۱۹۶۶ اندا ب ناقيى دمدم رومانك نئيسىيه. ژان دوست ژى ب ناقيى كهلا دمدمى پرتووكهكه ههلبهستان نئيسىيه و ل سالا ۱۹۹۱ ئى ل بوئنى د ناقا وهشانين رموشهمن دهركهفتييه.^(۸)

۱ - ۲: خهباتين ل سهر داستانا كهلا دمدم

وهكى تى زانين داستانا دمدم ل سهر روودانهكه ديرووكى هاتيه چيكرن. لهورا ئهف بوويهرا ديرووكى د بهرهمين ديرووكيدا هاتيه قهگوئن. يهكهمين كهس و تهنهكسى بهحسى قى بوويهري كرى ئيسكهندمر بهگ توركماني (۱۵۶۱ - ۱۶۳۵) ومقايع نئيسى شاه عهباسى سهفهوييه (۱۵۷۱ - ۱۶۲۹). ئهو بخوه د شهريى دمدميدا تاماده بوويه. سهرهاتيا شهر د بهرهما خوده يا ب ناقيى "عالم ئارايى

عەبباسی"دا قەگۆتیه. ژهنگی هەتا ئیرو گەلەك كەسین بیانی و خویانی ل سەر
قی بوویەر و داستانی راوەستانه. ئەورا ئیتەراتوورەكە بەرفرەه ل سەر داستانا دمدم
چیوویە. ئەم دكارن كەسین خەبات ل سەر قی داستانی كری وها ریزبكن: (۹)

- فەقیی تەیران: كەلا دمدم
- مەلا مەحمودی بازیدی: جامعیی ریسالەیان و حیکایەتان
- ئالەكساندر Alexander ژابا،: Recueil de Notices et Recits Kourdes ست. پەتەرسبورگ، ۱۸۶۰.
- ئوگەن پریم، ئالبەرت سۆسن: Eugen Prym, Albert Socin: Kurdische Sammlungen Erzählungen und Lieder in den Dialekten des Tur Abdin und von Bohtan ست. پەتەرسبورگ، ۱۸۸۷ - ۱۸۹۰.
- ئوسكارمان - Oskar Mann: Die Mundart Mukrî- Kurden بەرلن، ۱۹۰۶ - ۱۹۰۹.
- م. ئا. زەکی M. A. Zekî: ئەمیر خانی برادۆست و قەلای دمدم، كۆفارا گەلاویژ، ۱۹۴۰.
- حەجیی جندی: فۆلكلۆرا كوردی، ئەریقان، ۱۹۵۷.
- محەممەد تەهفیق وەردی: قەلای دمدم، بەغدا، ۱۹۶۱.
- قەناتی كوردۆ: حیکایەت و سترانی قەهرمانیی بین كوردی، مۆسكۆفا، ۱۹۶۲.
- جاسمی جەلیل: داستانا دمدم (كلامی چییا)، ئەریقان، ۱۹۷۰.
- محەممەد تەقی دانشپەژوھ Mohamed Taqî Danespazuh، سە سند تاریخی و ژئوگرافی دولت صفوی، كۆفارا واهید، ۱۹۷۱.
- م. پەدرام M. Pedram، بەر فەرازی دمدم، كۆفارا هونەر و مەردمی، ۱۹۷۵.

- پ. د. ئۆردىخاننى جەليل: ئىپۇسا جمائەتا كوردا يا مېرخاسىي-
خاننى چەنگىزىين، تەزا دۆكتۆرايى، مۆسكۆفا ۱۹۶۷؛ دگەل جەليلنى
جەليل د ناڤ زارگۆتتا كوردى ژى بەلاڤ كرنە. مۆسكۆفا، ۱۹۷۸.
- ح. حوسەينى H. Huseynî، بەيتى دمدەم، ۱۹۸۱.
- جەمىل ئەحمەد زىرۆ: شۆرەشا دمدەم، بەغدا، ۱۹۸۳.
- عەبدوئا مەردوخ : راپەرىنى دمدەم و قەلاجۇى كوردانى موكرى،
كۆڧارا هيڤى، ۱۹۸۳.
- م. م. حەمەپۆر Hamabor، خاننى ئەپىزىين و كەلايى دمدەم،
كۆڧارا رۆشىنبىرى، ۱۹۸۴.
- رزا چۆلپان، داستانا دىرۇكا كورد و كوردستان، سدنەى ۱۹۹۵.
- رمشۆ زىلان، داستانىن كوردى، ستۆجكھۆلى، ۱۹۹۶.
- موھسىن كزلكايا، كايب ديوان، ستەنبۆل، ۲۰۰۰.
- سادق بەھادىن ئامىدى، ژفۆلكلۆرا كوردى، ھەولتير، ۲۰۰۲.
- محەممەد عەبدوئا، بەيتىن كوردى، دھۆك، ۲۰۰۲.
- سەرور عەبدورحمان. عومەر، كارەساتا قەلاى دمدەم (۱۶۰۸-
۱۶۰۹)، سلىمانى، ۲۰۰۸.
- ياسىن حەسەن گۆران: پىنج داستانى كوردموارى، ھەولتير، ۲۰۱۱.
- Giulia Ferdeghini: Kelaê Dimdim Descrizione e Analisi di un
Poema Epico Della Letteratura Orale Curda a Partire Dalla
Documentazione Raccolta Nel Bahdinan e ، تەزا دۆكتۆرايى،
رۇما، ۲۰۱۲.
- ئەمىر حەسەنپور Amir Hassanpour، بەيت و دمدەم.

۱ - ۱ - ۳: ژیدمەرین مه

داستانا مزارا قى خەباتى يەنى داستانا كەلا دمدەم و خانى لەپزىرىن، ل دەقەرا هەكارىان ژ دەقى دەه دەنگبىژ و بەيتبىژىن جودا هاتىه تۆماركەرن. ئەق داستان ب رىكا دەنگبىژە هاتىه قەيدكەرن و پاشى ژى هاتىه دەشيفرەكەرن. ژ قان دەه قارىانتىن جودا، پىنج قارىانت داستانى ب تەمامى قەدبىژن. د پىنج قارىانتان دى دا ژى هەك تا و چقىن داستانى هاتنە قەگۆتن. كەسىن مه داستان ژى وەرگرتى ل هەرىمى وەكى بەيتبىژ و دەنگبىژ تىنە ناسىن. ئەم دكارن ب قى رەنگى ئەوین داستان ب تەمامى گۆتى بدن ناسىن.

- عەبدولقادىرى گویزەرەشى: خەلكى گوندى گویزەرەشا سەر ب ناچچەيا چەلى يا جولەمىرگى (هەكارى) يە. ژ ۷۰ سالیيى بۆرىه. ژ بلى كوردى، تركى ژى دزانە. خودان بىر و حافظەيەكە گەلەك ب هیزە. نها ل جولەمىرگى ئاكنجییه. وى، ئەق داستان د كاسەتەكە ۹۶ خۆلەكیدا قەگۆتیه.

- سادقى شەتنسى: خەلكى گوندى شەتنىسا ژۇرى ئا گریدایى جولەمىرگىیه. د قەگۆتتا داستان و سەرھاتیاندا دەستەكى بلند هەبوو. د سالا ۱۹۹۴ى د ۵۴ سالیيا خوەدا چووێه بەر دلۆقانىا خودى. وى، ئەق داستانە د كاسەتەكە ۹۲ خۆلەكیدا قەگۆتیه.

- عەبدولكەریم زاویتەیی: خەلكى گوندى زاویتەيا سەر ب ناچچەيا چەلى يا جولەمىرگىیه. ۵۵ سالییه. نها د مودیریەتا چاندی يا جولەمىرگىدا وەكى مەموور دخەبته. لیسە (امادەى) قەداندىه. وى، ئەق داستان د كاسەتەكە ۸۴ خۆلەكیدا قەگۆتیه.

- ئەحمەدى بايى: خەلكى گوندى بايى يا سەر ب جولەمىرگىشەيه. د سالا ۱۹۹۷ىدا د ۶۵ سالیيا خوەدا چووێه بەر دلۆقانىا خودى. وى، ئەق داستان د كاسەتەكە ۴۵ ییدا قەگۆتیه.

- ئەحمەدی ئاسمینی: خەلکی گوندی ھەرشاکی یا سەرب ناڤچەیا چەلی یا گەردای جۆلەمیرگییە. ژ ۱۰۰ سالیی بۆریە. قی گاشی ل چەلی ئاکنجیە. وی، ئەق داستان د کاسەتەکە ۳۰ خۆلەکیدە قەگۆتیە.
- دەنگیژ و بەیتبێژین ھەنەک چق و تاین قی داستانێ ژ بۆ مە گۆتی ژێ ئەقەنە.
- ح. عەبدلایی کەلەش: خەلکی گوندی مارفانی یا سەرب ناڤچەیا چەلی یا جۆلەمیرگییە. ۷۵ سالییە. لیسە قەداننە. ژ مودیریەتا پەرورمەیا جۆلەمیرگی تەقاوید بوویە. ئەل جۆلەمیرگی ئاکنجیە. وی، ئەق داستان د کاسەتەکە ۴۴ خۆلەکیدە قەگۆتیە.
- لەشکەر شیششکی: خەلکی گوندی شیششکا سەرب ناڤچەیا چەلی یا جۆلەمیرگییە. دەردۆرا ۶۰ سالییە. د مودیریەتا ئیتفایی یا بەلەدیا جۆلەمیرگییدا دخەبتە. ئەل جۆلەمیرگی ئاکنجیە. وی، ئەق داستان د کاسەتەکە ۱۵ خۆلەکیدە قەگۆتیە.
- سەلیم پەیانسی: خەلکی گوندی پەیانسا سەرب جۆلەمیرگییە. ۷۰ سالییە. ل گوندی خوە ئاکنجیە و ب جۆتیارییقە مەشخوول ئە. وی، ئەق داستان د کاسەتەکە ۱۴ خۆلەکیدە قەگۆتیە.
- سەید. عومەر کەلیتانی: خەلکی گوندی کەلیتانی سەرب جۆلەمیرگییە. ۷۹ سالییە. ل گوندی خوە نشتەجھە و ب جۆتیارییقە مەشخوولە. وی، ئەق داستان د کاسەتەکە ۱۲ خۆلەکیدە قەگۆتیە.
- ح. ئیسکەندەری بیادری: خەلکی گوندی بیادرا سەرب ناڤچەیا چەلی یا گەردای جۆلەمیرگییە. نیزیکی ۱۰۰ سالی بۆریە. ل گوندی خوە ئاکنجیە. وی، ئەق داستان د کاسەتەکە ۵ خۆلەکیدە قەگۆتیە.

١ - ١ - ٤: ژئالییی روخساریشه داستانا که لا دمدم

داستانا که لا دمدم و خانئ لهپزیرین، یا مه ل دهفهره ههکاریان تۆمارکری
نیزیکی ههفتسهه بهندییه. داستان د ناڤا خودا ل دوو مژاری دابهشی ههفت بهشان
دبه. ب بهندا:

"خولینه خولینه
کهلی خه لک و ئاله مینه
گوه بدهن دل و یه قینه
قهسه تا خانئ لهپزه رینه"

دهست پی دکه و ب بهندا:

"ههی دمدمو کافل و ویران
مه سهکه نی پلنگ و شیران
رۆقی لی دکهن کهشت و گیران
ره مهت دای و بابید گوهدیران"

قه خه لاس دبه.

پرانیا بهندیی قی داستانی سیڕیزینه. لیبه لی ل ههکه دهران ههژمارا رستین
بهندان زیده تر لی هاتنه. د داستانیدا کیشهیا کوردی یا خوهمالی ههیه. ههر رسته که
ژ ههشت کیتیهان پیک تی.

دمدمو بهره کی پانه : ٨ کیته

کرن ئارمانجا تۆپانه : ٨ کیته

عه گید ههر خانئ کوردانه : ٨ کیته

لیبه لی د ههکه رستاندا نه ق کیشه هاتیه کورترن ئان زی زیده کرن.

داستانا که لا دمدم و خانئ لهپزیرین ب ته مامی مه نزووم نینه. د ناڤا بهشین
داستانیدا ههکه هوورگی ب ئاخفتنی تینه قه گوئن. ژ بهر کو سه رهاتیا داستانی

هه می د بهنداندا ناهیت فهگۆتن ههك ههوورگلیین د بهندان ده ناهاتیه گۆتن، وهکی پهخشان دئیته گۆتن. لیبهلی تایبهتیا کارهکتهریستیک یا داستانی د مانزوومبونا داستانیدایه. داستان ب دو سهلیقه و مهقامان دئیته فهگۆتن. بهشین یهك، دو و سییی ب سهلقه و مهقامهکی نهرم دئیته گۆتن. ژ بهشا چاری ویقه ههتا داویی ژ بهر کو بهحسی شهر و پهچوونی دکهت ب سهلیقه و مهقامی بلند و لهزتیی خوهندن. د بهشا یهکی ههتا بهشا سییی د ناقبهرا بهنداندا ژ بو وهگرتنا نهفهسی و درستکرنا سهلیقا گۆتنی نهقاراتا: "خان ب خهزایی مهشخووله" ئان "شیرید خانان کر دیوانه" تی گۆتن. د بهشا چاره و ویقه زی نهقاراتا: "ههری دمدمۆ خان تی دا، شهره دمدمی خانانه" تی گۆتن.

- (1) Pertev, Ramazan, "Danasîn û Rewşa Giştî ya Xebatên li ser Folklor û Edebiyata Kurdî ya Gelêrî", Edebiyata Kurdî ya Gelerî, Dîrok- Teori- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, Weş. Avesta, Stenbol 2015, r. 14, 15.
- (2) Pertev, Ramazan, b.n.b., r. 221, 222.
- (3) Yetiş, Kazım, "Destan", Tûrkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1994, r. 9/202.
- (4) Mela Mehmûdê Bazîdî, Camî'eya Risaleyan û Hikayetan Bi Zimanê Kurmancî, (Brh: Ziya Avci), Weş. Lîs, Stenbol 2010, r. 117.
- (5) M. Xalid Sadînî, Feqiyê Teyran, Jiyan, Berhem û Helbestên Wî, Weş. Nûbihar, Stenbol 2010, r. 383- 397.
- (6) M. Xalid Sadînî, b.n.b., r. 58.
- (7) Mela Mehmûdê Bazîdî, b.n.b., r. 114- 117.
- (8) Çalîştiran, Rûken, "Lîteratûrek Li Ser Destanên Kurdî", Edebiyata Kurdî Ya Gelêrî, Dîrok- Teorî- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, (Ed: Ramazan Pertev), Weş. Avesta, Stenbol 2015, r. 241.
- (9) Ji bo berhevkirina vê lîstê îstifade ji van jêderan hatiye kirin. Bnr: Zîlan, Reşo, "Vekolînek Li Ser Destana Kela Dimdimê", Edebiyata Kurdî ya Gelerî, Dîrok- Teori- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, (Ed. Ramazan Pertev), Weş. Avesta, Stenbol 2015, r. 193- 195; Çalîştiran, Rûken, "Lîteraturek Li Ser Destanên Kurdî", Edebiyata Kurdî ya Gelerî, Dîrok- Teori- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, (Ed. Ramazan Pertev), Weş. Avesta, Stenbol 2015, r. 223- 241.

٢. ناڤهروكا داستانا دمدم

- داستانا دمدم يا ديرهوكى.
- داستانا دمدم يا چيرهوكى.

وهكى مه ل ژۆرى ژى ئىفاده كرى داستانا دمدم ل سهر بوويهرهكه
 دىرۆكى ئاڤا بوويه. لهورا داستانا دمدم ژ بهر كو د دىرۆكىدا وهكى بوويهرهكه
 راستهقىنى ههيه، د ههمان دهميدا ژى مژارا زانستا دىرۆكى بخويه. ژىدمرى دىرۆكى
 ژ بوڤى سهرهاتىي ئيسكه ندمر بهگ توركمانه (۱۵۶۱ - ۱۶۳۵). ئمو بخوه د قى شهريدا
 ناماده بوويه و سهرهاتيا قى شهري د كتيبا خوه يا ب ناڤى "تارىخ عالم نارايى
 عهباسى" دا ب بهرفرههى نڤيسيه. لىبهلى ژ بهر كو ئەڤ كەس نهيارى خانى
 لهپزيرين بوو، وى، ئەڤ بوويههر ههچهند ب چاڤى دوژمناهىي نڤيسبيت ژى ههقى
 ميڤخاسيا خانى لهپزيرين ب تهمامى نهخواريه. ئەڤ بوويهرا گرینگ كهلهك
 كارتىكرن ل سهر چاكا كوردى كرىه. ژ بهر قى كاريگهريا وى، داستانهكه
 نهتهوى يا ميڤخاسيىي ل سهر هاتيه ئاڤاكرن. د ناڤهرا دمدم دىرۆكى و
 چىرۆكىدا ههم وهكههقى ههم ژى جوداهى ههته. دهما ئەم ههردوويان بهراورد دكن
 باشتەر قى چهندى دحهسن.

٢-١: داستانا دمدم یا دیرۆکی

٢-١-١: جه ودمم

که لا دمدم دکهفه باشوری رۆژئاڤایی بازاری ئورمی نیزیکی پهراڤا دمیا ئورمییه. ١٨ کم ژ ئورمییه دووره. دکهفه د ناڤهرا چه می باراندوز و گه لئی قاسملۆ. نیزیکی گوندی بالانجییه. ل سهر بلندیا چیا به کی هاتیه ئاڤا کرن کو ناڤی وی زناری دمدمه. ل هه مبهری دمدم زنا ره ک دی هه به کو دبیزنی جمجم. زناری که لا دمدم ل سهر هاتیه ئاڤا کرن ژ ئالیی باکور و باشوورقه که قره کی هولییه و ری نینه. ئیبه لی ژ ئالیی رۆژهلالات و رۆژئاڤا هه بیچه ک فرههتره و ری هه به. ئەڤ که له هیژ بهری ئیسلامی هاتیه ئاڤا کرن. ئەمیرخانی برادۆستی ئەو که لا که فن سه رمژووڤه ئاڤا کر. ده ما دۆرپیچا که لا دمدمی د داویا سالا ١٦٠٨ یندا ده ست پی کریه و شه ری هه تا داویا سالا ١٦٠٩ ی ده وام کریه.

٢-١-٢: ئەمیرخان و برادۆستی

له ههنگی داستانا دمدم، ئەمیرخانی برادۆستییه. د ده ستپیکا سه ده سالا ١٦ یندا برادۆستیان دوو میرگه ه ئاڤا کربوون. د قی سه رده میندا هه م عوسمانی هه م ژی سه فهوی وه کی دو ده وله تین به یز دمرده که فن پیش. سه فهویان ل هه مبهری کوردان پۆلیتیکایه که ره ق و نه رینی بکار دئینان. میرین کوردان رادکرن و ل ده وسا وان میره کی تورکه مهن یی شیعی دادئینان. کورد ل هه مبهری ئان پۆلیتیکاییان وان بیزار بوو بوون. له ورا په یوهندی دگه ل عوسمانیان چیکرن و ل هه مبهری سه فهویان بوونه هه قکاریان عوسمانیان. ل هه مبهری قی چهندی ژی عوسمانیان میرگه هین کوردان ب ره سمی ناس دکر. برادۆستیان ژی هه م د ناڤهرا بازاری ئورمییه و هه کارییدا هه م ژی د ناڤهرا شنۆ و ئورمییه دا ل ده قهرا میرگه قهه و تیرگه قهه دو میرگه ه ئاڤا کربوون. ئەمیرخانی برادۆستی میری برادۆستیان میرگه قهه و تیرگه قهه ری بوو.

ل دوو ئاگاهیین شهرفخانی بدلیسی ددهت، میرین برادۆستیان ژ عهشیرهتا
 گۆران.^(۱) لیبهلی دقئ ئەم گۆرانین ب زارافهیهکه جودا دئاخضن و عهشیرهتا
 گۆران تهقلههف نهکن. عهشیرهتا گۆران ل بازاری ئاکری نشتهجهن و ب
 کورمانجیهکه سۆرانی تیکهل دئاخضن. ئەف چهنده ژ ئالیی دهقین دهفکیفه ژی دئیته
 پشتراستکرن کو ئەمیرخان ب ئەسلئ خوه ژ عهشیرهتا گۆرانه. د دهما شاه
 ئیسماعیلی سهفهویدا میری برادۆستیان غازی قرانی کوری سولتان ئەحمهد بوو.
 دهما میرین کوردان پیگریا خوه بۆ شاه ئیسماعیلی دیار کری، ئەو بوو تابعی شاه
 ئیسماعیلی. دهما یاووز سولتان سهلیمی عوسمانی هاته دهقهری، غازی قران بوو تابعی
 عوسمانیان. دهما عوسمانیان نازمربایجان کرتی، غازی قران دگهل قانونی سولتان
 سولهیمان تهفگهریا. پشتی وی کوری وی شاه محهمهد ل شوونا وی بوو میر. د
 دمورا سولتان سهلیمی دووی (۱۵۶۶ - ۱۵۷۴)^(۲) دا مر. لیبهلی ل دوو ئاگاهیین
 ئیسکهندمر بهگ مونشی دده، ناقئ میری برادۆستیان قهره تاج بوو. شاهی، تیرگهقههر و
 میرگهقههر دابوونه دهستی وی. دهما عوسمانیان دهقرا نازمربایجانئ ستاندی،
 کوردین قئ دهقهری گههشتنه عوسمانیان. پشتی مرنا قهره تاج، کوری وی شاه
 محهمهد بهگ بوو میر و تابعی عوسمانیان بوو. ئەمیرخانئ برادۆستی ژ پسمیرین
 برادۆستیان بوو. وی گوهداریا شاه محهمهدی برادۆستی نه دکر. لهورا چوو بوو
 گههشتبوو میر عومهری میری سۆران. د شههرکی دگهل دوژمنین میر عومهری
 سۆراندا دهستهکی وی هاته برین. لهورا وهکی ئەمیرخانئ چۆلاق دهاته ناسین^(۳).
 پشتی شاه محهمهد مری، نهقیی وی ئەولیا بهگ بوو میری برادۆستیان و دهما
 شهرفخانی شهرفنامه قهداندی (۱۵۹۷) ئەو هیژ میری برادۆستیان یی ل سهر تفاقا
 عوسمانیان بوو.

قی دهری روودانا شهری دمدم ل دوو فهگوتنا ژیدهری مه یی دیرۆکی ئیسکه ندر بهگ تورکمان یا د بهرهما خوه یا ب ناھی "عالم نارایی عهباسی" دی بیته گوتن. ل دوو گوتنا وی دهما شاه عهباسی سهفهوی (١٥٨٨ - ١٦٢٩) د سالا ١٦٠٣یدا ژ بو ستاندنا نازمبه یجانئ ژ عوسمانیان بهری خوه دایه قی ههریمی، هینگی ئەمیرخانی برادۆستی بوویوو تابعی شاه عهباسی. شاه عهباس، ناسناھی "خان" دا ئەمیرخان برادۆستی و وهکی مهزنی عهشیرهتا برادۆستی ناسی. د هه مان ده مییدا دهستهکی زیری سۆر و ژ ئەماس و گهوهه رانقه خهملاندی بو وی چیکر. دهقه رین تیرگه قهر، میرگه قهر، شنو و ئورمیه دانئ. ئەمیرخان برادۆستی ژ ل هه مبهری قی چهندی ئیریش برن ل سه ره عوسمانیان و میرین کوردان یین ل سه ر تفاقا وان و کاری گه لهك دهقهران ژ وان بستینه. دهما چه غاله لو سینان پاشا ل سه لاسی ل هه مبهری سه فهویان شه ر کری و تیکچووی، ئەمیرخان به شداری شه ری نه بوو. لیبه لی شاه عهباس لی بو ری.^(٤)

ئەمیرخانی ژ بهر ویرانبوونا که لا ئورمییی گۆته شاهی: "ئه ف که له کیری پاراستنا دهقه ری ناهیت. هه که تو ئیزنا من بدهی هه ما ئەز دی چار دیواران ل سه ر گره کی تیرگه قهری ئاقا بکم". شاهی ژ ئیزن دایی. دهما ئیزن و مرگرت نه و چوو که له که که قن یا بهری ئیسلامی هه بوو کو کوردان دگوتنی که لا دمدم، سه ره ژنوو ئاقا کر. والیی ته بریزی یی سه فهویان پیر بووداق خان ژ هزرین ئەمیرخانی دترسیا، له ورا چوو جه م شاهی و نه کامیا ئەمیرخانی کر. ل سه ر قی چهندی شاه عهباس گۆته ئەمیرخانی، چیکرنا که لی راوه ستینه. لیبه لی ئەمیرخانی گوهداریا وی نه کر، به ردموامیا چیکرنا که لی کر و ل سه ر را خوارن و چه ک کیشانه که لی. ب قی ئاواپی هیدی هیدی ژ بن حوکمی سه فهویان دمرکه فت. ههروه سا برایی میری موکریان شیخ هه دیدهری موکری، عه بدال به گی ل هه مبهری سه فهویان سه ری هلدایی دگه ل بیست زه لمان هاته نک ئەمیرخانی و نه وی ژی ئەو چه واندن.

د وی ناڅه‌ریږدا ۲۰ هزارجه‌لالیڼ^(۵) عوسمانی ژ بهر قویوجو موراد پاشایی عوسمانی ژ ئه‌ردی عوسمانیان ره‌قین و قه‌ستا سه‌فه‌ویان کرن. شاه‌عه‌ببایی خوه‌ست هه‌شت هزارجه‌لالیان د ناڅ برادۆستیاندا ب جه‌ بکه. وی دخوه‌ست ب ریڅا جه‌لالیان کۆنترۆلی ل سهر ئه‌میرخانی بکه. شاهی جاب بو ئه‌میرخانی هنارت کو دگهل پیر بووداقی والیی ته‌بریژی بیت. لیبه‌لی ئه‌میرخانی گۆت: "پیر بووداق دوژمنی منه، له‌وما ئه‌ز نکارم دگهل وی ته‌ڤ بگهرم". ل سهر قی چه‌ندی شاهی، پیر بووداق گوهارت و ل شوونا وی حه‌سه‌ن خانئ ئوستاجلو ریگر. ده‌ما حه‌سه‌ن خان گه‌ه‌شته مه‌راغه‌یی گۆته ئه‌میرخانی: "ومره ته‌ڤلی من ببه. هه‌که تو نه‌کاری بیی ژی هنه‌ک مرۆڤین خوه ریکه". قی جاری ژی ئه‌میرخانی حه‌جه‌ت گرتن و گۆت: "جه‌لالی که‌سین باومریی نین و ئه‌ز نکارم به‌شدارئ هه‌فت هه‌شت هزارجه‌لالیان ببه". ب قی ئاوی حه‌سه‌ن خان و جه‌لالی نیژیکی که‌لا دمدم بوون. ده‌ما نیژیکی که‌لی دبوون ئه‌میرخانی به‌ره به‌ره کورد ده‌نارتن ل سهر جه‌لالیان و زاییعات ددانه وان. محهمهد پاشایی سه‌رۆکی جه‌لالیان ژی به‌رسف ددا کوردان و شهر و لیكدان د ناڅه‌را واندا دقه‌ومین. کار ژ ده‌سته حه‌سه‌ن خان دهرکه‌فت، ناچار ما و شاه‌عه‌بباس ژ قی چه‌ندی ناگه‌هدار کر.^(۶)

ل سهر قی چه‌ندی شاه‌عه‌بباس ومزیری خوه ئیعمادالدوله حاتهم به‌گ شانده ل سهر که‌لا دمدم. ئه‌و ب هیزه‌که مه‌زنقه هات و د سهر رییا خوه پیر بووداق ژی ب دوو هزارجه‌لالیانقه ته‌ڤلی قی هیژی بوو. و هه‌روه‌سا که‌سه‌کی ب ناڅی محهمهد ئاغایی گسۆجی یی هه‌ڤالی ئه‌میرخانی ژی ئانین داکو ئه‌وی قانع بکه. ده‌ما ئه‌میرخانی ئه‌ڤ هیزا مه‌زن دیتی گۆت: "محهمهد پاشایی جه‌لالی چاڤ ل ملکی من هه‌یه، له‌و ئه‌ز نه‌دهاتم. نها زڤستان ئه. کوره‌کی من دگهل خوه بیهن و بهاری ئه‌ز ب خوه دی بیمه خزمه‌تا شاهی". ئیعمادالدوله ئه‌ڤ چه‌نده قه‌بوول کر، لیبه‌لی گۆته ئه‌میرخانی: "تو و مرۆڤین خوه هه‌می ژ که‌لی ومرن دهری، ببن میثانین من و روژا پاشتر ژی ئهم دی بینه که‌لی و ببن میثانین ته". لیبه‌لی ههر چه‌ند مانه هیڤیا ئه‌میرخانی، ئه‌میرخان نه‌هات میثانداریی. ل سهر قی چه‌ندی محهمهد ئاغایی تسویی شانده که‌لی جه‌م ئه‌میرخانی. ئه‌میرخانی ژی گۆته میثانی خوه: "قرلباش

و جه لالی دخوازن ملکی من ژ من بستین، لهو من باومری پی ناهیت کو نهز بچم د نأف وان دا". ل سهر قی چهندی هیزا سهفهوی و جه لالیان هی کانوونا بچووک یا سالا ۱۶۰۸ی (۲۶ شهعبان ۱۰۱۷) دهست ب موحاسه رمیا که لا دمدم کرن.^(۷) ههژمارا لهشکهری سهفهویان نیژیکی ۲۵ هزاران بوو. بهرانبهری قی ههژمارا کوردان نیژیکی هزارشهرقنانان بوو.^(۸)

۲- ۱- ۳- ۱- : که لا دمدم

نیسکه ندمر بهگ تورکمان ب بهرفره هی بهحسی چاوانبوونا که لا دمدم دکه. و مسا ب هوورگلی بهحسا که لی دکه کو رهسامهک ل دوو گۆتین وی دکاره پلانا که لی وینه بکه. ل دوو گۆتین وی که لا دمدم ل سهر چیاپیه کی بلند ئی ههمی که فر بوو و ل سهر پارچه یه که دریز و نهفره هاتبوو نأفاکرن. ههردوو ئالیین وی یین باکور و باشوور گه لیه کی کوور بوو و مرۆقی دکاری تهنی ب ریکا پیسترکان ل وی دمری سهرکه فه. لهورا ل قان ههردوو ئالیان چ شوور و بهدمن نهبوو. چونکی پیدقی ب شوور و بهدمنی نه دکر. ل ئالیی رۆژهلاتی دمروازه یه ک بلند هه بوو کو ب چیاپیشه دما و ل وی دمری شووره که بلند دگه ل چهند برجه کان هاتبوون نأفاکرن. قی ئالی تهنی دمرگه هه که هه بوو. ئالیی رۆژنأقیی کو نیژیکی ئهردی بوو شووره که بلند، ئاسی و موکم لی هاتبوو نأفاکرن. ل ئالیی باشوری قی شووره ی دمرگه هه کی دن هه بوو. رییا قی دمرگه ی د نأفا که فره کی تهنگدا دمریاس دبوو کو تهنی سوواره ک ژی گه له ک زحمهت تیدا دمریاس دبوو. رییا ستاندنا که لی تهنی د ئالیی رۆژهلات و رۆژنأفا هه بوو و ئهو ژی ژ بو هلیکۆلانا دیوارین که لی پیدقی ب کۆلانا تونه ل و خهنده کان یا ب کۆته کی مومکین دبوو. ل ئالیی رۆژهلاتی ژی ب دووراتیا تهنه کی (نیژیکی ۷۰۰- ۸۰۰ مه تره) که فر و حه لانه کی یه کپارچه بوو، لهورا کۆلانا خهنده ک و تونه لان ژ بو وی ئالی گه له ک ب زحمهت بوو. و ل سهر قانه ههمییان را کوردان دیوارین که لی نه قه ب نه قه ب کربوون و برجه ک ل داویا قی که فری نأفا کربوون کو هنداقا که لی بوو. ئه ق برج هند مه زن بوو وه کی

که لۆکهکی بوو و ب که لا سه ره کی شه گریدایی بوو. ههتا ئەف برجه نه دهاته ستانندن کهسی نه دکاری دمریاسی که لا سه ره کی ببه. چونکی فی برجا مهزن نه دهیلا کس بکاره تونهل و خنده کان بکۆله. بیی ستاندا فی برجی ستاندا که لی نه مومکین بوو.

ئاڤا که لی ژ برکه که (حهوزه که) مهزن کو ب ئاڤا بارانی شه تژی دبوو، پی که دهات. لی به لی د ناڤا گه لی یی دکه شه باکو ری که لی ده کانیه که ناڤا وی کی م هه بوو و نه میرخانی ئاڤا وی کان یی ب ری کا سۆلینه یان^(۹) د بن نه ردیدا ئانی بوو که لی. سۆلینه یی فی ئاڤی ب رهنه کی باش هاتبوون فه شارتن و ئەف ئاڤا دهاته که لی و د برکه که د ناڤا که له دا کۆم دبوو. ژ بهر کی م بوونا ئاڤی ئی شاری ههتا سبی ب زۆر ئەف برکه تژی دبوو. ئاڤا د فی برکی دا کۆم دبوو، تیرا فه خوارنا رۆژه کی یا خه لکی که لی دکر. ل سه ر فی برکا ئاڤی گومبه ته ک ئاڤا کر بوون و پشتا وی ب نه ردی شه راست کر بوون دا کو یی دمر فه فی برکی نه بینن. دگۆتنه فی برکی سوو لوق (سرینج/سارنج). دیسا ژ بو پاراستنا فی برکی برجه ک ل بهر دیواری که لی هاتبوو ئاڤا کرن و ئەف برج ب که لا سه ره کی شه گریدایی بوو. ل ئالیی باشووری کونبه فره ک ل ته نشتا که لی هاتبوو ئاڤا کرندا ل زقستانی تژی به فر و جه مه د بکن. د بن فی دا زی برکه ک چیکر بوون کو دهما هاڤینی ئەف به فر و جه مه د ده لیا، دا د فی برکی دا کۆم ببه. ل هنداف وی کونبه فری زی که لۆکه ک هه بوو و هه نه ک زیره قان تی دا بجه بوو بوون. دگۆتن فی برکی "بوو زلوق" و "قارلووک" و ئەف دمره زی وه کی سوو لوقی ژ بو که سین دمر فه، هاتبوو فه شارتن.^(۱۰)

ب رهنه کی گشتی که لا دمدم ژ پینج که له یان پی که دهات: که لا سه ره کی، که له یه ک ل خواری، که لا بوو زلوق، که لا سوو لوق و برجه که مهزن ل دمر فه یی دمر وازیا رۆژه لات ی. ئەف هه ر پینج که له وه سا ئاسی و موکم بوون می ریی نه دکاری بهر را بجیت.^(۱۱) ژ بلی قانا قه سرا نه میرخانی کو ئەو زی وه کی که له یه کی بوو، د ناڤا که لی دا بوو. دهما که له هاتی ستاندا، ئەو دمر جهی داوی یی بهر گریی بوو.^(۱۲)

٢ - ١ - ٣ - ٢: ئامادهكارين شهري

دهما هيژين سهفهوي دهست ب موحاسه رهيا كه لا دمدمي كرى، ژ بلى ئهو هيژين ئاماده ٥٠٠ كەس ژ تفهنگچيئ مازهندهرائى ب سهروكاتيا سهفهري عهلى يوزياشى و كهنج عهلى خان دگهل لهشكهري خوه ژ تهبريزي هاتن كههشتان ئوردوويي. ههسهن خان ئوستاجلو دگهل ميرين دگهل چوونه ئاليي روزهلاتا كهلى. پير بووداق، تفهنگچيئ خوراسانى و بافقى چوونه ئاليي روزهلاتا. موراد خانى سولتان چيني دگهل تفهنگچيئ نازمربايجاني چوونه ئاليي باشوري كهلى ل بهر كه لوكا بوورلووق. پاراستنا دمرگههئ وى ئالى هيلانه هيشيا كهنج عهليشه. تفهنگچيئ مازهندهرائى دگهل قوزووچيئ چهكنى ل هه مبهري كه لا سوولوووق راوهستان. بهر خوردار بهگي ئه نيس ژ بو دابينكرنا توپان هاته راسپارتن. دهملدست ژ كه لا گوگهرجينليك توپ هاتن شاندى و ب ريكا كهشتيان ل سهر گولا ئورميه دمرباس كرن و دانانه چهپهريئ ئوستاجلو ل هه مبهري كهلى. سى توپين دى ژى ل سهر جهين جودا هاتنه دانان. جهلالى ژى ل سهر ههر چار چهپهران به لاق كرن.^(١٣)

٢ - ١ - ٣ - ٣: دهستپيكا شهري

ب دهستپيكرنا شهريشه سهفهويان دهست ب كؤلانا تونه لان كر داکو بكارن خوه بگههين ديوارين كهلى. دهما كههشتنه كهقري بنيشي كهلى ئيدي نهكارين ئاخى بكولن. لهورا ئيدي ژ كهقر و تهقنى، كؤلانين سهرگرتى چيكرن و ب فى ئاوايى خوه نيزيكي كهلى كرن. ژ ئان كؤلان و تونه لين كو ل سهر ئهردى چيكرى، ب سهتلان ئاخ و كهقريئ كؤلایى دمردخستن. كورد ژى دهستقلا رانه دوهستان و وهكى بارانى گولله لى دباراندى. ههكه جارن ژى دمرگههين كهلى قهدكرن و ئيريش دئينان ل سهر هيژين سهفهوي، كهلهك ژى دكوشتن، ئهو كؤلان و تونه ل خراب دكرن و ديسا قهدگهريئ كهلى. ههكه جارن ژى ب دزيكا دهاتن ناقا وان تونه لان لهشكهري سهفهوي دكوشتن. ههتا هند دكوشتن ريكا تونه لى ژ

كهلهخان مشت دبوو. ب قى ئاوايى مههين رهمهزان، شهووال و زيلقهعهه دهرباس
 بوون. ژ بهر كو وي سالى هشكهسالى بوو، ئاڤا كهلى كيم ببوو. يا ههبي ژى كهنى
 بووبوو.^(١٤) ژ بهر زيدهبوونا تيهنيايتي ههرو ب دههان كهس ژ ژن، زاروك و زهلامان ژ
 كهلى دهردهفتن و دهما دهردهفتن ژى ژ تيهنان سهرووسهر خوه ل ئاڤى وهردهكرن.
 ژ ئاليى دن قزلباش ههر كاريز دكولان دا كو سهرهكانيا كهلى پهيدا بكن.
 ليهلى پهيدا نهدهكرن. لهورا فهركان هاته دان كو تويا باليهمهز، بركا سوولووق
 وهكى ههدهف بگره داكو كورد نهكارن ئاڤى ژى بكيشن. ٢١ رोजان ب شهف و روج توج
 باراندن.^(١٥) ب قى ئاوايى قزلباشان كولان و تونهين خوه كههاندن سوولووقى و
 كوردان ژى هههه هيزا خوه ب كار ئينا داكو ريكي ل بهر وان بگرن. ژ بهر قى
 چهندى دژوارترين شهر ل قى چهپهري هاته كرن. و داويى قزلباشان كارين بگههه
 سوولووقى. پشتى هينگى زانين كانى سهرهكانيا ئاڤى ژ كى دهرى تى كهلى. ئاڤ ژ
 دهرقه دهاته كهلى. د ١٨ يى زيلحيججهي (٢٥ ئادار ١٦٠٩) دا سوولووق هاته ستاندن.
 پشتى قى روودانى نهميرخان و ههڤالين خوه د كهليدا بى ئاڤ مان. تهنى بوولووق و
 بركين ژ ئاڤا كهنى مابوون. تام د قى ومختيدا ژ قودرهتا خودى بارانهك خورت بارى و
 ههتا ههيقهكى نهسمانى فهههكر و بارانى دموام كر. ئاڤا كهلى تيرا شهش
 ههيقين دى چيوو.^(١٦) د قى دهميذا محهمهد پاشايى جهلالى مر.^(١٧)

ههسهن خان ئوستاجلو بريارا ستاندنا برجا مهزن يا دهرقهيى كهلى دا.
 چونكى بيى ستاندنا وي ستاندنا كهلى نهومكين بوو. قزلباشان پشتى
 كوشتارهكه زوردايى كارين خوه بگههينن برجى. ئاگر بهردانه گاريتيه و
 خهتيرميين بنى برجى. دهما ژ كولانا برجى دهردهفتن، دا بيهنا خوه فهدن ژ نشكافه
 برج ههرفته خواري. كهلهك كهس د بن برجيذا مان. قزلباش ب دهستهكى سمش
 چوونه ل سهر برجى و بين ساخ مايى هههه كوشتن. يهكى د ناڤ كوشتياندا
 خوارزايى نهميرخان بوو كو لاوهكى جوان و بهر كهتى بوو.^(١٨) دهما نهڤ برج ژ هولى
 رابوو رى ل بهر شوورا كهلى فهبوو و توج ب ساناهيتر برنه بهر ديوارين كهلى. توپان
 دهست ب توپارانى كر. قزلباش ل وي هيقىيى بوون كو ههتا دو سى روجين دى

(خەلیفی) بنەمالا سەفەویان دەهاتە زانیان و د نای قزلباشاندا قەدرەکی وی یی مەزن هەبوو. دەما عەبدال بەگ مۆکری د بن خیشەتا ویدا بوو، وان خوہستبوون چەک و رەختین وان ژێ قەکەن، وان ژێ قەبوول نەکرێو و ئیریشی ئیلیاس خەلیفە و خولامین وی کربوون و ئەو هەمی کوشتبوون. لەشکەری سەفەویان ژێ ئیرش برە سەر وان و عەبدال بەگ و مرۆقین وی کوشتن. دەما ئەق روودانە ئەشکەرا بووی، ئەمیرخان و لەشکەری خوہ ژێ ئیریش برن ل سەر سەفەویان. ژ هەمی ئالیانقە قزلباشان ئیریشی ئەمیرخان و هەقالین وی کرن. پشتی شەرەکی دلسۆژ ئەمیرخان و هەقالین وی هەمی هاتن کوشتن. لیبەلی قزلباشان ژێ کوشتارەکە زۆر دان. پاشی قزلباشان ئیریشی کەلی کرن و ئەوین د کەلیدا هەتا خوہ ئەوین شەش مەھ بەری هینگی تەسلیم بووی ژێ کوشتن^(۲۰).

۱ - ۳ - ۴: خانێ لەپزیرین و عوسمانی

مە ل ژۆری دیار کربوو کو د دەستپیکیدا خانێ لەپزیرین ل سەر تفاقا سەفەویان بوو و ل هەمبەری عوسمانیان و میرگەهین کوردان یین سەر ب عوسمانیان بوو. لیبەلی دەما پەیوەندیین وی و سەفەویان خەراب بوون هاریکاری ژ عوسمانیان خوہست. ب قی مەبەستی نامەیهک ژ بۆ عوسمانیان شاندا. ئەم باش نزانن کانی ئەق نامە بەری دۆریچا کەلا دمدمی ئان د گاڤا دۆریچادا ژ بۆ عوسمانیان شاندا. سولتانێ عوسمانی سولتان ئەحمەدی ۹ئ تیرمەها ۱۶۰۹ئ (۷ رەبیعول- ئەووەل ۱۰۱۸) جەوابەک ژ بۆ خانێ لەپزیرین ئەمیرخان برادۆستی ریکریه. ئەق نامەیا سولتانێ عوسمانی د دەفتەرا موھیمە یا ژمارە ۷۸د د بن حوکمی رەقەم ۶۲۳ییدا هاتیه پاراستن. سولتان د نامەیا خوہدا ب کورتی وها بەرسقێ ددە: "هەرچەند هەتا ئەمە تو تابعی سەفەویان بووی، ئەمە تو سۆز ددە کو ئیدی دی تابعی مە بی و بی دۆستی دۆستین مە و دۆزمنی دۆزمنین مە. ئەز ژ تە دخوازم تو ل سۆزا خوہ خودی دەرکەفی و ل ژیری ئالیی والیی وانێ دلاوەر پاشا خزمەتی بکی. هەروسا سولتان سۆزی ددەت خانێ لەپزیرین کو هاریکاریی ژ بۆ وی بشینە". سولتانێ عوسمانی

نوسخهیه که ژ قی نامهیی ههم ژ بو والیی وانئ ههم ژئ بو کومه که میرین کوردان شانديه. د ناڤا وان میراندا ناڤئ؛ "عبدال بهگ میری ئورمیه، سهیدی ئهحمهد بهگ میری دیریاس، میره بهگ میری شنو، یهکتهر بهگ میری لاجانی، عبدال بهگ کوری پیره پاشا میری مهرگه، برایی وی پولاد بهگ، خان عبدال بهگ موكری، قوباد بهگ میری مهرغه کورمامی خان عبدال بهگ موكری، میر جیهانگیر بهگ، ئیبراهیم بهگ، بهکر بهگ، ئومهر بهگ میری حهیری، حهسهن بهگ برایی وی، مستهفا بهگ، میری بانئ ئیسکه ندمر بهگ خالی خان عبدال بهگ موكری، میری کیلاس ئیبراهیم بهگ، غازی بهگ کوری ئیبراهیم بهگ، تووغرول بهگ میری قزلجاقالا، خزمی خانئ لهپزیرین نوور عهلی بهگ میری شهمدینان و کوری وی عبدال بهگ"^(۲۱). ئەم ژ قی نامهیه تیدگههن کو خزمایهتی د ناڤهرا نوور عهلی بهگ میری شهمدینان و خانئ لهپزیریندا ههبوو. لیبهلی وەسا دیاره ههتا ئەف نامهیا سولتانی گههشتیه بنهجه، که لا دمدم کهفتیه و خانئ لهپزیرین هاتیه کوشتن.

۲ - ۲: داستانا دمدم یا چیرۆکی

داستانا دمدم ل سهر بوویهره که دیرۆکی هاتیه ئافاکرن. پشتی کو ئەف بوویهر وهکی داستان و سهرهاتیه که مهزوم کهتیه ل سهر زمانی دمنگیژ و بهیتیژان، ب ئاوایه کی رهوانبیژ و ب هونهرین ئهدهبیقه خهملاندی هاتیه فهگۆتن. ههروهسا د بوویهراندا ژئ هههک زیده کرن ئان ژئ کیمکرن چیبوونه. گه لهک تشتین ب ریکا دیرۆکی نهگههشتی رۆژا مه ب سایا داستانا دهڤکی ئەم ل سهر هوورگیلین وی ئاگاهدار دبن.

۲ - ۲ - ۱: جه و دمدم

د قاریانتین داستانییدا ئهردی که لا دمدم لی هاتیه ئافاکرن "دهشتا هۆزانی"یه. ئەف دهشت وهکی زۆزانهکی بلند تی داناسین. د قی دهشتیدا ئەو گری

كو خانى لهپزيرين خهزينه و گهنجينه لى ديتى وهكى "گرى گهنجى" تى بناقكرن. كهلا دمدم ژى ل سهر قى گرى هاتيه ئاڤاكرن. د داستانيډا بهحسى شاهى ئيرانى شاه عهباس تى كرن كو سهروكى همى ئيران و عهجهماتى بوو. شاه عهباس د نابقهرا سالين ۱۵۸۸ و ۱۶۲۹ ايدا شههينشاهيا سهفهويان كريبه. لهورا ژ داستانى دهما بوويهري ژى ئهشكهر دبيت. د داستانيډا خانى لهپزيرين، ههفت سالان گافانى، خولامى و ههڤاليا شاهى كريبه. ههفت سالان كهلا دمدم ئاڤا كريبه و ههفت سالان ژى شهري سهفهويان كريبه. ب قى ئاوايى بهحسا سهرهاتيا خانى لهپزيرين ئا بيست و يهك سالان دكه.

۲ - ۲ - ۲: كس و لههنگ

بوويهرا ديروكى يا دمدم ژ ئاليى كهسهكى ب ناڤى (ئيسكهندمر بهگ توركمان) دوژمنى خانى لهپزيرينه هاتبوو نڤيسين. لهورا كهسين د فهگوتنا ديروكىدا دمرياس دبن ژ كوردان بيهتر، سهفهوى نه. د داستانا دهڤكيدا ژى بهرهڤازى قى چهندي ئاڤين كوردان زيدهتر دمرياس دبه. د داستانيډا ناڤى گهلهك كهسان دمرياس دبه. د ڤاريانتيڤن جودادا ناڤى خانى لهپزيرين ب گهلهك رهنگان هاتيه گوتن. وهكى خانى لهپزيرين، خانى زيريندهست، خانى چهنگزيرين، خانى كوردان، خانى سور، ميرخان و خانهمير دمرياس دبه. گهلهك جارن ب كورتى وهكى خانو و خان ژى هاتيه گوتن. د داستانيډا خانى لهپزيرين ئهسلى خوه ژ عهشيرهتا گوران. ژ دهشتا هزارجوتى^(۲۲) ژ بهر خوينداريى دمركهفتيه و هاتيه جهم شاه عهباسى. وهكى مه ل ژورى كوتى شهرفخان ژى قى چهندي پشتراست دكه. ليهلى عهشيرهتا گوران نه گورانيڤن ب زارافا گوراني دئاخسن. دهشتا هزارجوتى ل بهر بازاري ئاكرييه و ئاكرى ناڤچهيهكه دهوكييه ل باشورى كوردستاني. ئهڤ عهشيرهتا گوران نها ژى وي دمري دژين و ب كورمانجيهكه تهڤلى سؤراني دئاخسن. وهسا دياره بنهمالا ميرين برادوستى ب ئهسلى خوه ژ عهشيرهتا گوران، دهمهكى گهلهك كهڤندا هاتنه ناڤ برادوستيان.

لهههنگی دویمه دستهبرایی خانئ لهپزیرین، عهبدال بهگی موکرییه. ئەو ژێ هههنگ جاران وهکی موکوری ئان ژێ خانئ سۆر دمریاس دبه. ناڤئ شاهه عهلباس د داستانیدا دمریاس دبه. لیبهلی ژ بو شاهه عهلباس گهلهک جاران ب کورتی شاه، شاهێ ئان ژێ شایی هاتیه گۆتن. د داستانیدا لهههنگی خرابیی خهلیفهیه. خهلیفه وهکی ومزیری شاه ئهلباسی خویا دکه. خهلیفه بهردموام شاه ئهلباسی دهرهقی خانئ لهپزیریندا سۆر دکه و نهکامیا خانئ جهم شاهێ دکه. ههکه ئەم داستانا چیرۆکی دگهل بوویهرا دیرۆکی بدن بهر ههڤ، هینگئ ئەم دی بیین کو ژ خهلیفه مهقسهد پیر بووداقئ والیی تهبریزییه.⁽³³⁾ چونکی ئەو گهلهک دوژمنئ کوردان بوو و ب دهوامی شاه ل هههمبهری خانئ سۆر دکر. خهلیفه ئیلیاسئ د بوویهرا دیرۆکیدا دمریاس دبه رۆلهکه بهر ب چاڤ نینه. مالباتا شاهین سهفهوی ژ بهر کو نهقیین شیخ سهفیهددینئ ئهردمبیلی بوون د ناڤا قزلباشاندا وهکی مالهکه تهبهرووک و بیروز دهاتن قهبوولکرن. مالا شاهێ هههنگ مرۆڤ وهکی خهلیفه ریدکر ل ناڤ تاگر و ئالیگیرین خوه، دا کو مهزههبئ خوه بهلاڤ بکن. خهلیفه ئیلیاس ژێ یهک ژ وان بوو.

ژ بلی کهسین کو ژۆری ناڤین وان دمریاسبووی، ناڤین ژنین مالباتا خانئ دمریاس دبن و ههمی وهکی ستی (خانم) تینه بناڤکرن. ناڤئ دایکا خانئ، لهعلیخانه. ناڤئ بووکا وی ژێ خان بهرییه. کهچا شاهه عهلباسه و ژنا کوری خانئ لهپزیرین یئ مهزن عهبدال بهگییه. مهحموودکی ئالهکانی (د هههنگ قاریانتاندا کاکانی) سهمبۆلا خایینی و بیبهختیییه کو سهرهکانیا کهلی نیشا سهفهویان دایه و بوویه ئەگهرا کهفتنا کهلا دمدم. لی مهحموود ب ئەسلی خوه برادۆستییه و ژ ئوچاخا لیتانییه. د داستانیدا ههفت کورین خانئ هههنگ، لیبهلی تهنئ ناڤئ عهبدال بهگی و تهتهرخانی دمریاس دبه. ژ بلی ئان ناڤین هههنگ سهرههنگ و میچاکین خانئ لهپزیرین وهکی قهرویی بیدکاری و کانونی دمریاس دبن.

٢ - ٢ - ٣: کورتیا داستانی

ناقئ خانئ لهپزیرین یئ راستین ئومهره. ئهو خهلكئ هزارجوتییه. بابئ وی هیژ ئهو بچووك مربوو، لهورا سهرمیانئ وی دایکا وی لهعلیخان بوو. خان رۆژهكئ خهونهكئ دبینه كو رۆژ و ههیف پێگژه تینه مالا وی. ئهو كهلهك دمینه د بن کاریگهریا خهونا خوه دا. دچه جهم مهلایهکی و تهعبیرا خهونا خوه ژئ دپرسه. مهلا ژئ را دبیزه: "تو دئ گهنجینهیه که گهلهك مهزن بیینی. تو دئ بکاری ب سایا وی گهنجینهیی ههفت سالان شهري دمو لهتی بکهی. مشهخت، میړکوژ و میړخاس دئ ل دؤرا ته کوّم بن. ناقوودهنگئ ته دئ گهلهك بهلاّف ببیت. تو دئ بمری، لیبهلی ناقوودهنگئ ته دئ ل دنیایی بهلاّف ببیت". پاشئ خانئ لهپزیرین ل وهلاتئ خوه هزارجوتئ خویندار دبه. لهورا تهركا وهلاتئ خوه دکه و تی جهم شاهئ عهجهم. شاهئ عهجهم د دهمه که کورتدا ب میړخاسی، جامیری، ئاقلداری و دلسوزیا خانئ لهپزیرین دحهسه. لهورا ئهو و شاه دبن دؤست و ههقالین ههقدو. لی ئهف چهنده د گاههکیدا پیک ناهیت. بهری چهند سالهکان گافانیا شاهی دکه. پاشئ هیدی هیدی دؤستانیان وان پيشه دچه. شاه ژ بهر جامیری و ئاقلداریا وی گهلهك ژئ ههز دکه.

رۆژهكئ خانئ لهپزیرین دهستورا خوه ژ شاهی دخوازه و دچه راڤ و نیچیری. د نیچیریدا باران و گژلوك دباره. ژ ناقا گژلوكیدا ههسنهکی قودرهتی دکهفه بهر وی. ئهو قئ ههسنی تینه و دچه جهم جقسیهکی. ژ جقسی را دبیزه کو: "تو دئ شوورهکی ژ قئ ههسنی بژهنی. لیبهلی بهری تو ژ بو من ل پيش چافین من سنجهقهكئ بژهنه داکو تو ههسنئ من نهگوههری. پاشئ ئهز دئ حهقهدهستی ته ب دلی ته بدهم". جقسی ژئ ل پيش چافین خانئ، سنجهقهكئ چیدکه. ئهف سنجهق چاوان بۆل داری کون بکه وهسا ههر ههسنهکی کون دکه. یهعنی جهوهههرهکی وهسا موکم بوو. پاشئ جقسی شوورهکی ژ بو خانئ دژهنه و خان ژئ کافلانیهکی بیسهرووبهر ل سهر شیرئ خودا دبهت دا کو کس پئ نهحهسه.

ل بلووری دخه و شاه دنقه. دهما شاه نشت، خان، بلوورا خوه ددانه ل سهر کوډا تژی شیر. د وی ناقبهری ده میشهک ژ کهپی شاهی دمرکهفت، د ناقا بلوورا ل سهر کوډا شیریدا دمریاس بوو و چوو د ناقا کهلهکا کهفراندا ل سهر کهقرهکی راوستا. پاشی دیسا ل سهر وی کهقری رابوو، د ناقا بلووری را دمریاس بوو و چوو کهته کهپی شاهی دا. شاه بیهنشی و ژ خهوی هشیار بوو. خان شاش و ههیهتی ما. شاهی گوټ "خانوا من خهونهک عهجیب دیت". خانی گوټ "شاه خوهش بیت، ته چ خهون دیت". شاهی گوټ: "من خهونا خومدا ددیت ئەزل سهر بههرهکه سپی، د پرکه کون (قول) را دمریاس بووم و چوومه د ناقا کهنجینهکی (خهزینیهکی) دا کو کهلهک کهلهک زیڕ و زینەت تیدا ههبوون". دهما شاهی ئەقه گوټ، خانی د دلی خومدا گوټ: "ئەوا ته د خهونیدا دیتی من ب چاقین خوه دیت". خانی ههز کر ل بهر شاهی بهرزه بکه و گوټ: "شاه خومش بیت، هندی هوون مروټین مهزن و ماقوولن ههر هزرین مالی خوه دکن. لهورا خهونین وه زی ل سهر مال و خهزینین دنیایی نه. ئەقه خهونهرژکه، چ تهعبیر بو وی نینه". شاه تینهکههشت. پاشی ههردوو ژ وی دمری زفرین دا بینه مالا خوه. د ریکیدا خانی ههجهتهک گرت و گوټ "شاه خومش بیت، من گوستیرا خوه بیر کر ئەو ئەردی مه شیر لی فهخواری. ههکه ئیزنا ته ههبت ئەز دئ بجم بینم و بیم". زفری هاته ئەردی شیر لی فهخواری و چوو ئەو کهقری میش ل سهر راوهستایی فهدا و ههکه کاخهزین کو مالیهتا وی کهنجینی تیدا بوو دمریخت، کره پاخلا خوه دا، ئەو دمرژی نیشان کر و هات کههشته شاهی.

خان چوو مالا خوه، ما چاقهری میخانهکی خوهندهقان کو ئەو کاخهزین دیتی بو وی بخوینه. رۆژهکی مهلایهک دبه میخانێ خانی. خان زی ژ مهلا دخوازه وان کاخهزان بو وی بخوینه. دهما مهلا ل کاخهزان دنیڕه، مهسهلی تیدکههه و دبیژه: "کهنجینهیه ته دیتی، لیبهلی ل من و ته ب نیقییه. نهخوه دی بیژمه شاهی". خان زی ترسیا کو ئەف مهلایی چاقبرچی فی مهسهلی ههمیی ژ بو شاهی ئەشکهرا بکه. لهورا هیدیکا خوه نیزی مهلا کر و پاشی مهلا کوشت. خان کهنجینهیهکه مهزن دیتی، لیبهلی نزانه کانی دی ب وی کهنجینیقه چ بکه. شهقهکی غهوسی بهغدایی

[شیخ عهبدولقادری گهیلانی] تی خهونا خانی و ژ خانی را دبیزه: "ئهز قاسدی خودی مه. خودی ئهف گهنجینهدا ته، دا تو پی شهری عهجهمان بکهی". خان شاش دبه و نزانه کانی دی چ بکه. بهحسا گهنجینی و خهونی ژ بو دایکا خوه و مالباتا خوه دکه. ئهو زی دبیزن مادهم خودی خهزایا دگهل عهجهمان دخوازه، دقئ ئهم زی تهقسیریئ نهکن و بهرههقیین شهری بکن. خان زی وی گهنجینی ژ بو مهسرهفا شهری دگهل عهجهمان فهدهتینه. بریار ددن کو بهری دی کهلهکه قایم ئافا بکن و پاشی دی ل ناف کوردستانی بگهرن و چهند کهسین مهرخاس و عهگید ههبن دی د کهلیدا کوم بکن. زاد و زهخیره، چهک و سیلاحی ژ بو شهری پیدقی زی دی کوم بکن. پاشی زی دی شهری عهجهمی بکن.

دایکا خانی گوټ: "کوری من، ههره جهم شاهی و هندی چهرمی گا ئهردی ژدرا هوون چوونه راف و سهیرانی ژی بخوازه". خان زی چوو دیوانا شاهی و ئهردهکی هندی چهرمی گا زی خواهست. شاه چ مهعنایی ناده داخوازا خانی. ههر چهند خهلیفه ژقی گوټنا خانی کهفته شکئ و گوټه شاهی: "ئهف خان دی مه بخاپینه" زی دیسا شاه قانع بوو و گوټ: "خانۆ! ئهو ئهردی مه راف و سهیران لی کری، هندی چهرمی گا، من ئهرد دا ته و ههره وی دمری بو خوه خانیهکی ئافا بکه". کهیفا خانی خومش بوو و ب لهز چوو کری گهنجی گایهک سهرژی کر و چهرمی گایی ههفت روزان هیلا ئافی دا. دهما چهرم باش نمیا، روزا ههشتی قهرهچهک ئانی چهرمی ئافی دا نیمیایی دقیل دقیل راکرو ل کونا دهرزیی را دهرباس کر و کره گولۆکهکه بهنی. ئهو گولۆکا بهنی چهند ئهردی دگره ههمی پيشا و وهکی جهی کهلی دیار کر. پاشی خان چوو جهم شاهی و بو چیکرنا کهلی ههک هوستا و بهرهوستا زی خواهستن. شاه زی پانزده پاله بو وی ریکرن. خان کهلهک عاجز بوو. هاته نک شاهی و گوټ: "شاه خومش بیت، ما ئهزیی دوهی و ئهفرۆکه مه ته پانزده پاله بو من شاندى. من ههوجهیی کهلهک پالان ههیه". شاهی پینسهد پاله بو چیکرنا کهلی ژ بو خانی ریکرن. خان زی ب فان پینسهد پالانقه خیمی کهلی کولا، بنیشی کهلی چیکر، ژ سهرهکانیهکه ژ دمرههیی کهلی ب ریکا سولینان ئاف کیشا کهلی. دهما

كهله نيشى كرن و جهى ئافى درست كرن و بن ئاخيدا فهشارتن، داکو ئەف پاله جهى ئافى ئەشکهرا نهکن سهري ههميان برى و كوشتن. تهنى مهحموودكى ئالهکانى ساخ هيللا. پاشى ديسا چوو جهم شاهى و گووت: "ئهو پالين ته بو من شاندى كارى من نئيشکان هشتن و ههمى رهفين چوون. من پينسهد پالهيين دى لازم". شاه ديسا پينسهد پالان دده خانى كو كهلا خوه پى خلاس بکه. خان ژى ب وان پينسهد پالانسه كهلا خوه تهمام دکه. خان ژ بو قايمچيکرنا كهلى، خوه ژ چ مهسرمه نادمت پاش. زير و پهريان ل پالان بهلاق دکه دا كهلى قايم چيکن. د چيکرنا كهليدا رساس، مفرق، زيچ و پولا تينه بكارئانين داکو كهله خوه ل بهر توپبارانى بگره.

پشتى كو خان كهلا دمدم تهمام كر ژ بو جهرياندا ساخلهميا كهلى دهستهكى توپان ئانى و توپ بهردان ديوارين كهلى. سى شهف و سى روژان توپبارانى بهردموام كر، ليبهلى چ كيماسى ل كهلى پهيدا نهبوون. خان ئيدى ژ ساخلهميا كهلا خوه پشتراست دبه. خان ئيزنا خوه ژ شاهى دخوازه و مالا خوه تينه كهلا دمدم. پاشى شاه و خهليفه تينه پيش كهلا دمدم. دهما قى كهلا هنده ب ههيبهت و ئاسى دبينن خهليفه ديسا نهكاميا خانى دکه و دبيژه شاهى: "ئەف خان دى مه بخاپينه". خان ژ كهلى دمردكهفه و پيشوازيا وان دکه و وان دبهت كهلى. شاه وهكى دياريا ئافاكرنا كهلى كهچا خوه خان پهريى دده كورى خانى، عهبدال بهگى. خان ژى ب كهيف و شاهى داوهتا كورى خوه دکه.

دهما كهلا دمدم تهمام بوو و داوهتا كورى خوه كر؛ خانى لهپزيرين ل ناف گوند و باژيرين كوردان دگهره و كى دمري مرؤفهكى زيرك و ميړخاس ههبه تينه كهلى. د ههمان دهميذا قويت و خوارنا ههفت سالان ل كهلى ئاماده دکه. ناف و دهنكى خانى ل ناف كوردان بهلاق دبه. خان عهبدالى موكرى مرؤفهكى فهقير بوو. دهما بهيستی خانى كوردان داوهتا كورى خوه كرية، ئەو ژى لاندكهكى (دمرگووشهكى) چيندكه و قهستا كهلا دمدمى دکه داکو وهكى دياريهكى بده خان و دا خان ژى شاباشهكى بدهته وى. خانى لهپزيرين تهبدیلی قيافته كرىوو و ژ

كهلى دهركهفتبوو. بهرى خوه ددى كو زهلامهك ژ ويقه تى و لاندكهك ل مله. خانى لهپزيرين گوتى: "ته خير زهلام". خانى موكرى ژى گوت: "من لاندكهك چيكره دى بو خانى كوردان بيهم. بهلكى شاباشهكى بدهته من. ئەز ژى زاروكين خوه پى خوهيى بكم". خانى لهپزيرين دبيژه: "خانى كوردان مروقهكى موونه. ههوجهيى ب لاندكا ته يا دارين نينه". خانى موكرى دبيژه "ههكه شاباش دا باشه. ههكه نهدا ژى ژك..ئى كهري من فه. من چ منهت پى نينه". خانى لهپزيرين گوت: "تو دى بوپرى ل جهم وى ژى وها ببىژى". خانى موكرى گوت: "دى جهم وى ژى وها ببىژم. ما دى ژى بترسم". دهما خانى لهپزيرين ئەفه بهيست زفري هاته كهلى و جليين خوه گوهرين. خولام هاتن، گوتن "خانوا! يهك دخوازه ته ببينه". وى ژى گوت "بلا بى". خانى موكرى هاته ژوور و گوت: "ئهزبهنى، ئەفه لاندكهكه دارينه من ديارى بو ته ثانى دا تو شاباشهكى بديه من". خانى گوت "مالخراب ئەزدى چ ب لاندكا ته بكم. ههره ببه من نهقيت و چ شاباشان ژى نادهم ته". موكرى گوت: "ههكه شاباشى بدهى باشه ههكه نهدهى ژى منهتا ته ك..ئى كهري من فه". خانى لهپزيرين تيگههشت كو ئەفه مروقهكى چى و ميخراسه. ژ كورسيا خوه هاته خواري و خانى موكرى ههبيبز كر و گوت: "تو مروقهكى باشى. ومه ئەز و تو ببينه دهستهبرا. ههره مالا خوه ژى بينه و ومرن د كهلى ب جه ببن". ههردوو بوونه دهستهبرايين ههقدو.

پشتى خانى لهپزيرين هههه ئامادهكارين خوه قهاندن دهست ب شه لاندنا كاروانين شاهى كر. خهليفه ب لهز چوو جهم شاهى و گليا خانى لهپزيرين كر و گوت: "شاه خومش بيت، ئەو خانى كوردان ئەوى ته كهلهك مهزن كرى، بوو دوژمنى مه و چاقى وى ل دوشهكا تهيه. بازرگانين ته شه لاندن". شاهى گوت: "نهخير خان مروقهكى ئەمينه. قى دگهل من ناكهت". خهليفه گوت: "شاهم، ئەگهر تو ژ من باومر نهكهى تانجى خوه ريكه بو خانى لهپزيرين و ببىژى بلا وى تانجى رامووسينه و دهينه ل سهر سهرى خوه". شاهى ژى قهبوول كر. تانجى شاهى بو خانى لهپزيرين ريكرن و گوتنى: "شاهى گوتيه بلا رامووسه و دهينه سهر سهرى

خوه". خانى لهپزيرين ئەفه قەبوول نەکر و د سەر را تانجى وى شکاند. دەما شاھ ب قى ئاگاھدار بوو، گۆتتا خەلیفە قەبوول کر و ئەمر دا خەلیفە ئۆردیەكى ببهت و کەلا دمدم خراب بکه و خانى لهپزيرين ژى دیل بگره و بينه. خەلیفە ئۆردیەکه مەزن نامادە کر و هات کەلا دمدم دۆرپیچ کر. چەند تۆپ بەردانە کەلى ژى چ کیماسى نەبرن کەلى. هەر شەفەکى کورد ژ کەلى دەرکەفتن و ئیریش ئینانە ل سەر ئۆردیا خەلیفە. ژ بلى خەلیفە کەسەک ژ وى ئۆردیى نەھیلا. خەلیفە ژى رمقى و چوو جەم شاهی. گۆت: "ژ بلى من کەسەک ژ ئۆردیا من نەما".

شاهی گۆتە خەلیفە: "ئۆردیەكى راکە هەرە کەلا دمدم دیسا دۆرپیچ بکه و رمزەكى ژى ژ بو من دانە. هەکه هەتا بەرى رمزى من نەهاتى تو کەلى بستینى باشە. هەکه رمزى من بەرى خوه دا و تە هیژ کەله نەستاندى هینگى ئەز دى ئۆردیەکه کەلهک مەزنقە بيمه وى دەرئ". خەلیفە ژى ئۆردیا خوه راکر و کەلا دمدم دۆرپیچ کر. رمزەک ژى دانا. سى سالان بى ناڤبەر کەلا دمدم تۆپباران کرن، لیبەلى نەکارین کەلى بستینن. سالا سییى رمزى شاهی بەرى خوه دا. شاهی گۆت: "مادەم سى سال دەریاس بوون و رمزى من ژى بەرى خوه دا و هیژ کەلا دمدم نەهاتیه ستانندن، جابى بو هەمی عەجەماتى و ئیرانى ریکن بلا هەمی خانین ئیرانى لەشکەرى خوه کۆم بکن و بین". کاخەز و نامە بو هەمی ئالیین ئیرانى هاتن بەلاڤکرن و خانین عەجەمان ب لەشکەرىن خوهڤه هاتن هاریکاریا شاهی. شاھ ب ئۆردیا خوهڤه هات و کەلا دمدم دۆرپیچ کر. دەملدەست دەست ب تۆپباراندنەکه خورت کرن. پاشى تانجى خوه ریکر بو خانى کوردان کو قى تانجى قەبوول بکه و رامووسە. لیبەلى خانى کوردان گۆت: "ئەز کوردینى بى ناڤ و بى نامووس ناکم، لەورا تانجى تە قەبوول ناکم".

ب قى ئاوايى دۆرپیچا ل سەر کەلا دمدم چار سالیین دن ب دژواری دەوام دکە. د قى ناڤبەریدا خوارن و ئەرزاقى کەلى هیدى هیدى کیم دبه. دەما خوارن و ئەرزاق کیم بوون خانى کوردان خوهست عەجەمان بخاپینه. دیلەک ل بەر کەلى دزى. خانى کوردان ب شیرى دیلى ماستە فریى چیدکە و دده دەستى قەرۆیى

بیدکاری و ژ بو شاه ریډکه. دهما شاه فری تازە دبینه دبیزه: "تهفه ههفت ساله مه که لا دمدم دۆرپیچ کری، لیبهلی خانئ کوردان ژ ئالیئ خوارن و فهخوارنیقه بی منهته و ژ بو من فری تهر ریډکهت". هیدی هیدی ل سهر راکرنا دۆرپیچا کهلی دفکره. پاشی ژ قاسدی خانئ کوردان قهرۆیی بیدکاری پرسی کانئ سهرهکانیا ئاڤا که لا دمدم کی دهرییه. قهرۆیی بیدکاری بی ترس گۆته شاه: "ههکه هوون بخوازن دکارن من بکوژن، لیبهلی ئەز سهرهکانیی نیشانی وه نادم، خیانهتی ل خانئ خوه ناکم". شاه ژی ژ بهر دلسۆزیا وی، وی خهلات دکه و ریډکه.

د قی ناقبهریدا مهحموودکی ئالهکانی هزرا خایینی دکه و شهفهکی خوه ژ که لا دمدم بهرده خوارئ و تی ل جهم شاهی عهجهم و دبیزه: "شاهم، خانئ کوردان وه دخاپینه. د که لیدا شیفا شهقی نهمایه. ئەو فری تهر ژ شیرئ دیلی چیکربوون. ئەز دخوازم سهرهکانیا ئاڤا کهلی نیشا وه بدم". شاه گهلهک بی مهمنوون دبه. ب قی ئاواپی مهحموودکی ئالهکانی سهرهکانیا ئاڤا تی که لا دمدم نیشا عهجهمان دده. شاه گۆته مهحموودکی: "ههमेهری قی قهنجیئ تو چ ژ مه دخوازی". مهحموود گۆت: "شاه خومش بیت، من بووکا خانئ لهپزیرین، ژنا عهبدال بهگی خان پهری دڤی". ژ بهر کو خان پهری کهچا شاهی بوو، شاه گهلهک عاجز بوو و ئەمر دا مهحموودکی ئالهکانی سهرووسهر بکن دهقی تویدا و بهردن برجین کهلی. وان ژی قهت تهقسیری نهکرن و ب قی ئاواپی مهحموود گههشته ههقی خوه. عهجهم رابوون سه و حیشر ل سهر سهرهکانیی سهرژیکرن و پاشی ژی ئاڤا کهلی برین. سهریجخانهیین کهلی تژی خوین بوون و ئاڤی هاته برین.

خانئ کوردان سبی ژ بو نشیژی رابوو چوو سهریجان، دا دهستنشیژی وهرگره. میزه کر کو سهریجخانه ههمی بوویه خوین و ئاڤی لی هاتیه برین. دهما نههلی کهلی ههمی رابووی و ئەف چهنده دیتن حالی وان گهلهک نهخومش بوو. ئیدی بیهنمرار کهفته کهلی و زار و زیجان ژ تیهنان کرن نالهنال. ههمی ژ خایینیا مهحموودکی ئالهکانی گهلهک عاجز بوون. خانئ کوردان ژ ناچاری دهستین خوه ل بهر ئەسمانی فهکرن و دوعا ژ خودی خوهست داکو بارانهکی ببارینه. خودی

تهعلا ژ بانئ بلند دل ب وان سۆت و هەر چه‌ند ده‌مئ بارانان ژئ نه‌بوو، لئیه‌لی بارانه‌که خورت ریکر. پشتی بارینا بارانئ شاهیانه که‌فته ناڤ ئه‌هلئ که‌لی. شه‌وق و که‌یفا شه‌رفانین کورد بلند بوو. هینگئ خانئ له‌پزیرین هزر کر کو نامه‌یان بۆ میرین کوردان ریکه دا ب هه‌وارا که‌لا دهم‌مئ بین. ژ بۆ هەر میره‌کی کوردان نامه نشیسین و ریکرن کو بینه هه‌وارا خانئ کوردان. پشتی ده‌مه‌ک چووئی چ جه‌واب ژ میرین کوردان نه‌هاتن و کس ب هه‌وارا که‌لا دهم‌م نه‌هات. ده‌ما هه‌وار ژ بۆ خانئ کوردان نه‌هاتی دایکا وی گوئئ: "هه‌وارا ته ئیلا باطنی و مناسبین خودئ نه. دو‌عایی بکه دا ئه‌و بینه هه‌وارا ته". خانئ کوردان ژئ دو‌عا ژ خودئ خوه‌ست کوو ئه‌ولیا و باطنی بینه هه‌وارا وی. خودئ دو‌عایا وی قه‌بلاند و کۆمه‌که باتنیا د سوورته‌ئ ته‌یران دا دادان ل سهر برجین که‌لا دهم‌م و هاتن هاری خانئ کوردان.

پشتی ئاڤا بارانئ هی‌دی هی‌دی کیم بوویی دمه‌رفه‌تین به‌رخوه‌دانا که‌لی ژئ کیم بوو. هینگئ دایکا خانئ کوردان هاته جه‌م کوره خوه و گوئئ: "کورئ من، ده‌ستئ خوه بده شیرئ خوه و تو و له‌شکه‌رئ خوه دا که‌فن مه‌یدانی. ب میرانی شه‌رئ خوه بکه دا ناڤ و ده‌نگئ میرانیا ته ل دنیا‌یی به‌لاڤ ببیت". خانئ کوردان له‌شکه‌رئ خوه بۆ ئیریشا داوییئ ناماده کر. پاشی گوئ: "عه‌یبه‌که مه هه‌یه". ئه‌هلئ که‌لی گوئ: "خانۆ! عه‌یبا مه چیه؟" وی گوئ: "عه‌یبا مه ستینه (خانمن). پشتی کو ئهم بینه کوشتن ئه‌و دئ ژ بۆ کئ بن". ستیان هه‌میان پیکشه گوئن: "پشتی وه مه مالدارئ هه‌رام بیت". هه‌نه‌ک ژنین که‌لی ژ بۆ کو ب ساخی نه‌که‌فن د ده‌ستئ عه‌جه‌مان ژه‌ره‌فه‌خوارن و خوه کوشتن. هه‌نه‌کان ژئ پیچوولک و دهرگووشین خوه ب خومه‌فه‌گریدان و خوه ژ برجین که‌لی به‌ردانه خواری. ئه‌فه‌فیداکاریا ژنان جه‌رگ و دلئ خانئ کوردان سۆت. لئیه‌لی بووکا خانئ، خان په‌ریئ خوه نه‌کوشتن و گوئ "حه‌ملئ من حه‌ملئ کورانه. کورئ من دئ حه‌یفا بابئ خوه هه‌لینه. له‌و ئه‌ز خوه ناکوژم". خانئ کوردان ژئ ئه‌و ده‌ستوور دا‌کو پشتی شه‌ری بجیته مالا بابئ خوه. د قئ ناڤه‌ریدا خانئ موکری ژنا خوه و کورئ خوه ل سهر پشته هه‌سپی سووار کر و نانی ئه‌یوانا که‌لی. ده‌ما چاڤئ خانئ له‌پزیرین قئ چه‌ندی که‌فتی گوته خانئ

موکری: "وه دیاره دهما بوو شهر تو دی برهقی". موکری گه له ک عاجز بوو و ژنا خوه و کورئ خوه دهملدهست کوشتن.

پاشئ خانئ کوردان ئه مر دا، چهند زیر و زینه تئ کهلئ بهه لینن و بکن شوور و ئالاتین شهری. و ههروهسا هه رکهس شویرین خوه سه قا بدن و کارئ خوه بکن. له شکهرئ خوه هه می بهر دهرگه هئ کهلئ کۆم کر و پلانا خوه ژئ را کۆت. کۆت: "ئهم دی ب رهنگئ ته سلیمبوونئ دهرکهفن. پاشئ دی ل نا ف خیفه تین عه جه مان به لاق بکن. ئەز دی بچم بن خیفه تا شاهی، خانئ موکری ژئ دی بچیت ل بن خیفه تا خه لیفه. دهما من شهر هه لیخست هوون ژئ دهست ب شهری بکن. هه تا دهنگئ شیرئ من نه هیئت کهس دهست ب شهری نه که". ب قئ ئاواپی ژ کهلئ دهرکهفتن. دهما عه جه مان دیت کورد ژ کهلئ دهرکهفتن، کۆتن هه قندو بهس توپان باقیژن کهلئ. کورد نکارن شهرئ مه بکن قایه ته سلیم دبن. خانئ له پزیرین قهستا خیفه تا شاهی و خانئ موکری قهستا خیفه تا خه لیفه کر. بهرئ خانئ موکری گه هشته خیفه تا خه لیفه.

دهما موکری چوو خیفه تا خه لیفه، خه لیفه خیرهاتن لئ کر و جهئ روونشتنئ نیشئ دا. موکری ژئ روونشت و گۆته خه لیفه: "من بهیستیه کو ته شووره کی گه له ک باش هه میه". خه لیفه ژئ کۆت هه ر چاوان به، ب خوه خانئ موکری ئه سیرئ من حسابه. له ورا چوو ئه و شیرئ خوه یئ گه له ک باش ئانی دا دهستی خانئ موکری. خانئ موکری ژ قئ خشیمیا خه لیفه گه له ک مه منوون بوو و خه لیفه و یین د وی خیفه تیدا هه می کوشتن. دهما خه لیفه هاته کوشتن شهری دهست پی کر. خانئ له پزیرین ژ قئ چهن دئ گه له ک عاجز بوو. گۆته خانئ موکری: "بۆ چ بیی ئەز دهست ب شهری بکم ته دهست ب شهری کر. سئ خیفهت مابوون ئەز دا بگه همه خیفه تا شاهی". خانئ موکری ژئ کۆت: "خوه ئەز کۆلکئ بابئ ته نینم. ئەفه ههفت ساله ته ئەز که لا دمدمی قه بهستی. من نه کاری خوه و من شهر دهست پی کر". کوردان و عه جه مان دهست ب شهره کی دژوار کرن. لیبه لی شهره کی عه جه مان گه له ک زیده بوو. کوردان شهره کی گه له ک ب میرانی کرن و زۆرا عه جه مان برن.

د قى ئوخلما شهريدا عهبدال بهگى كورى خانى لهپزيرين ژ بير كربوو شيرى خوه ژ كافلانى دمريخه. ههما ب كافلانته شيرى خوه دادوهشاندە عهجهمان و بهر را ژى دگوت: "نهعلت بابى هوستايى شيرى من باش سهقا نهدايه. لهو ههسپ و زين و خودانى نابره". دهما خانى لهپزيرين نهف چهنده ديتى گوته كورى خوه: "كورى من، شيرى خوه ژ كافلانى دمريخه هينگى دى ههسپ و زين و خودانى بېره". پاشى عهبدال بهگ ب حالى خوه ههسيا و شيرى خوه ژ كافلانى دمريخست. ههردوو ئالى ل ناڤ ههف كهفتن و خوين وهكى لههيبى ههركى. عهجهمان تيرهك عهبدال بهگى كورى خانى لهپزيرين دان و نهو كوشتن. كوشتنا كورى وى جهرك و دلى خانى كوردان سوت. وى و خانى موكرى ملين خوه دانه ههف و ل ناڤ عهجهمان كهفتن. باتنى^(٢٤) و نهوليا ژى هاتن هارى كوردان. عهجهم كهلهك ترسيان چونكى سهرين وان ب ئالىي كهسين نهديارقه (باطنى و نهوليانقه) دهاته ژيكرن. رهف كهفته ناڤ لهشكهرى عهجهمان. دهما شاهى عهجهم ژى نهف چهنده ديتى رهڤيا. د ريكا رهڤيدا راستى ههك تويچيان هات. گوته تويچيان: "تيز و بارووتى ل دهشتى برهشين و بتهقين. نهخوه باطنى دى مه بېرين". تويچيان تيز و بارووتى ل دهشتى ومركن و ناگر بهردانى. مهيدانا شهري ب جارهكى وهكى تويهكه ناگرى لى هات و تهر و ههك هههه تيكدا قهليان. ب قى ناوايى لهشكهرى ل مهيدانى كورد و عهجهم هههه مرن.

پشتى تۆز و دوومانا ل سهر دهشتى قهبوويى لهشكهرى عهجهمان يين ساخ مايى كۆم بوون. ههز كرن بچن ل ناڤا كهلا دمدم بگهرن دا بزائن كانى نهفه كهلهيهك چاوان بوو هنده سالان خوه ل بهر ئيريشان گرتبوو. دايكا خانى لهپزيرين دهما ديت شهر خهلاس بوو، كورد هههه هاتنه كوشتن، چوو هنداق برجا تزي تيز و بارووتا كهلى تى دا. دهما لهشكهرى عهجهمان هههه هاتن كهلى وى پولهكه ناگرى بهردا وى برجى. تيز و باروود هههه تهڤيا و كهلا دمدم هههه ل سهر سهري عهجهميين هاتى كهلى دا ومربوو و هههه مرن.

- (1) Bidlîsî, Şerefxan, Şerefname Dîroka Kurdistanê, (Wer: Ziya Avci), Weş. Avesta, Stenbol, 2007, r. 388.
- (2) Bidlîsî, Şerefxan, b.n.b., r. 389.
- (3) Îskender Beg Turkmen, Târih-i Alem Arayi Abbasi, I, Brh. İrec Afşar, Müessese-i İntişârât-ı Emîr Kebîr, Tahran, 1387, r. 2/792.
- (4) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/792.
- (5) Ev Celalî ne Eşîra Celalî ya Kurd e ku vê gavê jî li devera Agirî û Makoyê dijîn. Ev Celalî piraniya wan Turkmenên Anadolê bûn ku ji reveberiya Osmaniyan ne razî bûn û li hemberî wan serî hildabûn.
- (6) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/794.
- (7) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/795,796.
- (8) Serwer Ebdurehman Omer, Karesatî Qelay Dimdim (1608- 1609), Entîtûya Kelepûrê Kurdî, Silêmanî 2008, r. 69.
- (9) Solîne: Boriyên avê yên ji axa sorkirî hatî çêkirin.
- (10) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/796, 797.
- (11) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/796, 797.
- (12) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/809.
- (13) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/797.
- (14) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/798.
- (15) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/799.
- (16) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/800.
- (17) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/802.
- (18) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/808.
- (19) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/809.
- (20) Îskender Beg Turkmen, b.n.b., r. 2/811.
- (21) BOA, Muhimme Defter no. 78, Hukum no. 623.
- (22) Gundê Hizarcotê vê gavê dikeve devera Akrê ya Başûrê Kurdistanê û niştecihên wê ji eşîreta Zêbarî ne.

⁽²³⁾ Pîr Bûdaq Beg di sala 1616ê da ji aliyê Zeynel Begê kurê Zekeriya Begê Hekarî ve hatiye kuştin. Bnr. Kaplan, Yaşar, “Pınyanış Hükümeti”, Uluslararası Tarihte Hakkâri Sempozyumu (14- 16 Kasım 2014), Hakkâri Üniversitesi Yayınları, Ankara 2016, c: 1, r. 501.

⁽²⁴⁾ باطني ژیهیفا عەرهبی (الباطنیة) هاتیه و مهبهست ژێ صووڤه نه.

٣. تهمايین داستانا كه لا دمدم

- كوردینی و وهلاتپاریزی.
- دلسۆزی و خیانهت.
- دین و باومری.
- ژن.
- رای و ته‌دبیر.
- خیرمت و حماسه‌ت.

٣-١: کوردینی و وهلاتپاریزی

داستانا که لا دمدم و خانئ لهپزیرین گرینگترین داستانا نهتهومیی یا کوردانه. کوردینی و وهلاتپاریزی د داستانیدا جههکی گرینگ دگرن. د داستانیدا خانئ لهپزیرین وهکی "خانئ کوردان، میرئ کورمانجیی و کوردستانی" تی بنافکرن. د دهستپیکا داستانیدا وهسا تی راگهاندن "خان دی بیت میرئ کورمانجیی". ههمی تهفگهر و بزاقین خانئ لهپزیرین ل فی چارچوئی دزقرن. ژ بو پیکهاتنا فی داخوای گهنجینهیا هاتی دیتن تی سهرفکرن. هیژ د دهما ئافاکرنا که لا دمدمیدا ئارمانجا ئافاکرئی تی دیارکرن. د بهندی ئافاکرنا که لیدا مهبهستا ئافاکرنا که لی وها تی گوئن:

"پینسهه مرجن پینسهه تهقر

تۆز بهرئه سمانان بوو عهقر

دی تیکهه ل بن کورد و گهور

پینسهه مرجن پینسهه لهاز

سهر دمدمی بوو گازهگاز

دی تیکهه ل بن کورد و بهراز

پینسهه مرجن پینسهه ماهول

سهر دمدمی بوو گولهگول

دی تیکهه ل بن کورد و موغول

پینسهه مرجن پینسهه بیرک

سهر دمدمی بوو نرکه نرک

دی تیکهه ل بن کورمانج و ترک

پینسهه مرجن پینسهه کولنگ

سهر دمدمی بوو رنگه رنگ

دی تیکهه ل بن شیر و پلنگ"

بکن بندهستین خوه. خانئ لهپزیرین ژ بو بینافنه کرنا کورمانجیئ (کوردینیئ) ئەقی تانجی قه بوول ناکه. تانج سه مبولاً شههینشاهی و دهستهلاتدارییه. قه بوولنه کرنا تانجیسه خان، دهستهلاتداریا سه فهویان رمد دکه.

دهما شاهئ ئیرائئ هیزین خوه ئاماده دکه، ههمی خانین عهجه ماتئ ئیرائئ) گازی دکه. د داستانیدا ناقین گه لهک ژ فان خانان ده ریاس دبه. دهما ئەق خانه ههمی تین ژئ هه ری هک د بهرئ خوه فه دوژمنیا خوه ل هه مبهری کوردان و خانئ لهپزیرین دیار دکه. ل هه مبهری قئ چه ندئ خانئ لهپزیرین گازی و ههوارا خوه ژ بو میرین کوردان ئین وهکی میرئ به هدینان، هه کاری، سه رحه دی، بو تان و هود. دبهت. ژ بلی کوردان هاریکاریئ ژ پاشایی رومی (عوسمانیان) دخوازه. لیبه لی چ هاریکاری ژ بو خانئ کوردان ناهیت. ژ قئ چه ندئ دیار دبه کو خانئ کوردان تفاقیا کوردان دخوازه و ژ بو پیکهاتنا قئ چه ندئ ژئ نامه یان ژئ را دشینه. ژ بو خویا کرنا ئالیان ئەقه تشته کی گرینگه. دهما کو نه هاتنا هاریکاریا میرین کوردان دیار دبه، خانئ لهپزیرین گه لهک عاجز دبه و دبیره: "جما ناهین شه ری کوردستانی".

دهما دو ربیچ ل سه ر خانئ لهپزیرین ستوور دبه و چ ههوار ژ بو نایی، ئەو ته نه ززولی ته سلیم بوون و سه رشوری ناکه. دایکا وی ژئ را دبیره:

"هه ری خانو بهرخی دایی

دهست بده شیرئ هه ره خهزایی

بکه تاریخ ل دنیا یئ"

ل سه ر فان گو تنان خانئ لهپزیرین هه تا داویئ بریارا بهر خوه دانی دده. ژ فان گو تنان خویا دبه کو خانئ لهپزیرین ناخوازه کوردان و کوردینیئ له که دار بکه. ژ بو کو تیکوشین و بزاقا وی د دیرو کیدا ژ بو کوردان نا ق و نامووسه که مهزن چیکه دخه بته. ئەم دکارین قئ هه لوهستی وهکی هه لوهسته که نه ته وهی بنرخین.

۳ - ۲: دلسۆزی و خیانهت

د هه می داستانیڼ میرخاسی و قههره مانییډا دو ئالی هه نه. ئالیهك قهنجیی ئالیهك ژێ خرابیی ته مسیل دكه. لهههنگین قهنج و باش بهردهوامی ل سهر ئه ساسین ئه خلاقی و جامیری بزاقتی دكن. ل هه مبهری وان، كه سین نه گریډایی پيشانیڼ ئه خلاقی هه نه. ئه ق ههردوو تیپۆلۆژی شه ری هه قهو دكن. د داستانا كه لا دمدمدا ژێ ئه ق ههردوو ئالی هه نه و ب خوه داستانا به حسی هه قركیا وان دكه.

خانێ له پزیرین ل هه مبهری هه قالین خوه كه لهك دلسۆزه. قی دلسۆزی ئه م د مالبات و هه قالین خانێ له پزیریندا ژێ دبنن. دهما سه فهویان دۆریچا ل سهر كه لا دمدمی ستور کری عه بدال به کی کوری خانێ له پزیرین دبیزه بابی خوه: "ما تو میری، خه لك هه ر ژن ن. پینسه د خیشه ت خه ما من ن". د قی گووتیندا کوری خانێ دلسۆزیا خوه ژ بو بابی خوه دیار دكه. دیسا دهما خانێ له پزیرین، قهرویی بیدکاری وه کی قاسد ژ بو شاهی شانیدی؛ شاه دخوازه كو قهرو سهره کانا ئاقتی ژ بو وان بییژه. لیبه لی قهرو وها به رسقا شاهی دده:

"هون چ نهه من دكوژن
ئان من دكوژن دانئ ئه قاری
من كه ركه ر بكه ن به ر خزاری
من باقیژنه به ر مشاری
نايم قاتلی چه ند هزاری"

وه کی ژ به رسقا قهرو دیار دبه ئه و كه لهك دلسۆز و گریډایی مله تی خوهیه. ژ ته کلیفا خیانه تی ژێ عاجز دبه و دبیزه هه كه هون من بكوژن ئان ژێ ئیشه كه نه بكن دیسا ئه ز ببه ختی و خیانه تی كه سین ل كه لی ناکم. ل هه مبهری قی هه لوه ستا قهرویی بیدکاری، مه محمودکی ئاله کانی خیانه تی ل کوردین كه لی دكه. مه محمود د داستانیډا سه مبوله خیانه تییه. كه لا دمدم ژ به ر خیانه تا وی دكه قه دهستی سه فهویان. له ورا ئه و جهی سهره کانا كه لی نیشا سه فهویان دده و

سەفهوی ژێ ئاقی ل سەر کەلی دبرن. کوردین کەلی ژ بەر بیئاقی گەلەك تەنگاڤ دبن. مەحموود جەزایی خیاوەتا خوە د داستانیدا وەردگرە. چونکی دۆزا بووکا خانی، کەچا شاھی دکە و شاھ ژێ ژ قی جەندی عاجز دبه. شاھ دبێژە مەحموود: "ئەو وەجا (فەیدی) تە ژ خانی کوردان گرتی دی ژ من ژێ بگری". یەعنی تو کیژی خانی خوە نەهاتی دی چاوان کیژی من بیی. مەحموودی سەر ووسەر دکن دەقی تۆپیدا و بەردن برجین کەلی. ل هەمبەری بیبەختیا مەحموود، هەقالین خانی لەپزیرین گەلەك شاش دبن و دبێژن: "خانۆ، مە روو نەما ل جیھانی. چاوان خولام باخوویی خوە ژ بەر خوە بدەت کوشتنی".

خانی لەپزیرین گەلەك گریدایی هەقالین خوە بوو. دەما ژ بو شەری داویی دخوازن ژ کەلی دمرکەفن، خانی لەپزیرین دبێژە چەند قورسین زیر و زینەتان ل کەلی هەبن هەمیان بینن، بحەلینن و بکن شیر و ئالەتین حەری. قی کاری وەکی "کەرماندنا لاوکان" ب ناڤ دکە. مەلا و فەقەیین د کەلا دمدمیدا ئامادە، خوە ژ شەری مان و نەمانی نادن پاش، دلسۆزیا خوە ل هەمبەری ئەهلی کەلی خویا دکن و دبێژن: "سەر گۆری خانی کوردانە. نی ئەفرۆ رۆژا میڕانە".

د داستانیدا نمونەیا دلسۆزی یا هەری مەزن دلسۆزیا ژنن (ستیین) کەلیه. وەختی تیکچوونا کوردان ئیدی خویا دبه، ئەو تەسلیمبوونا ب سەفهویان رەد دکن. دەمسا تەسلیمبوونی ئەو بریارا خوە کوشتنی ددن. د داستانیدا تابلۆیین هەری دلسۆژ و دلتهزین د دەما تاسویرکنا هەلوەستا ستیاندا دمرکەڤه پیش. ستی دبێژن: "پاش خانان مالداری نابیت". هەنەك ب ڤه خوارنا ژاھری، هەنەك ژێ لاندکیین (دەرگوشین) خوە ب خوەڤه گرهەدن و خوە ژ برج و دیوارین کەلیدا بەردن خواری.

د ناڤهرا خانی لەپزیرین و خانی موکریدا دلسۆزیه کە گەلەك بالکیش هەیه. هەردوو د هەمان دەمیدا دەستەبرایین هەڤدو نە. ژ هەڤدو را عەهد و پەیمان ددن کو پشتی هەڤدو دنیاڤاری نەکن. دەما ژنن کەلی خوە دکوژن خانی موکری ژنا خوە و کوری خوە یی بچووک ل هەسپه کی سووار دکە، تینە ئەیوانا کەلا دمدم.

دهما خانى لهپزيرين قى چهندى ديبنه زى را دبىژه: "وهسا دياره دهما ببه شهر تو دى برهقى". خانى موكرى ل ههمبهرى قان گوئنان عاجز دبه، شيرى خوه دكيشه، ژنا خوه و كورى خوه دكوژه و دبىژه: "من ههرام بن مال و ژنه. دى خوه دگهل ته بدم كوشتنى".

دهما كوما لهشكهري دمدم ژ كهلى تينه خواري خانى لهپزيرين دكه گازی و دبىژه: "ههر كى نهخوازه تهقلى شهرى ببه بلا ژ كهلى دهرنهكهفه". ل ههمبهرى قى گوئنى لهشكهري خانى كوردان پيكشه دكن قيى و دبىژن: "خانوا ما ئەم گۆلكين بابى ته بوون؟ ئەفە هەفت ساله ئەم بەندا قى رۆژى نه. چاوان تو قى تهكليفى ل مه دكهى" ب قى ئاوايى دلسوزيا خوه ژ بو خانى خوه ئەشكهرا دكن. د گهلهك جهين داستانييدا دلسوزيا لهشكهري خانى لهپزيرين خويا دبه. وهختى ژ كهلى دهردكهفن خان دبىژه لهشكهري خوه: "ل ناڤ خيشهتئين سهفهويان بهلاڤه بن. سهري سبى ب دهنكى من رابن و ژ بو خهزايى جانفيدا بن". د دهما شهريدا زى خانى لهپزيرين دلسوزيا خوه ژ بو لهشكهري خوه خويا دكه. دهما شقانهك د شهريدا گهلهك ب ميرخاسى شهر دكهت خان زى را دبىژه:

"هه‌ى شقانه هه‌ى شقانه
ئەزبەم قورباننا داستانه
نزانم جارەك دى ئەزبەم خانه
دى ته ئوورمىي كەمه سولتانه
دەمه ته دەور و مەعاشانە"

ب قى ئاوايى شقانى ميرخاس تالتييف دكه. نموونهيهكه ههري بالكيش ژ بو دلسوزيى، داىكا خانى لهپزيرين لهعليخانه. دهما خانى لهپزيرين دئيتته كوشتن و كهلا دمدم دكهفه د دهستى سهفهوياندا وها دبىژه: "هه‌ى دمدم! بلا خوهلى ل سهري ته بيت. پشتى خانان بو كهسى نهبه". پاشى پولا ناگرى بهردده ل ناڤا تيز و بارووتى و كهلى هه‌لدومشينه، ناهيله پشتى خانان كهله بو سهفهويان بمينه.

۳ - ۳: دین و باومری

د داستانا که لا دمدمدا دو دیاردمیین سهرهکی ههنه: کورد و کوردینی؛ دین و مهزههه. ئەڤ ههردوو دیارده دو هیمانین سهرهکینه کو ئایدئییه تا کوردان نیشا مه ددن. دهما ئەم ل داستانی دنیرن سهردهستیا ڤان ههردوو دیاردمیان باش دبینن. د داستانیدا خانی لهپزیرین وهکی ئەولیاپهکی تی ناساندن. دهما دهستی وی تی برین، شاه دهستهکی زیرین چیدکه. خانی لهپزیرین دوعایی دکه و روح دکهڤه دهستی وی یی زیرین. دهستی وی ژ بهری چیتربه. د تهسویرین گهريانا خانی و شاهی دهما دچن جهه شفانهکی روودن و شاه د خهونی دا، خان ژ ب هشیاری گهنجینی دبینه، گهلهک تهمایین دینی تینه بکارئانین. ژ ئالیی هیزهکه ئیلاهیڤه جهی گهنجینی ژ بو خانی لهپزیرین تی دیارکرن. پشتی خانی لهپزیرین گهنجینی دمردخه نزانه کانی دی وی گهنجینی چاوان سهرف بکه. دیسا ژ ئالیی هیزا ئیلاهیڤه چاوان بکارئانینا گهنجینی ژ بو خانی لهپزیرین تی کوئن. خان د خهونا خودا شیخ عهبدولقادری گهیلانی دبینه و گهیلانی ژی را دبیزه: "تاجی عهجهمان (دهستهلاداریا سهفهویان) کیری ته نایی. دقیت تو کاری خوه بکهی و ل هههمهبری وان خهزایی بکهی". دهما خان ژ خهوی رادبه ڤی خهونی وهکی ئیشارهتهکه ئیلاهی دحهسبینه و بریارا شهری دده.

د داستانیدا شهری کوردان ئی ل هههمهبری سهفهویان وهکی "خهزا" تی بناقکرن. د گهلهک بهنداندا ژ بو سهفهویان "گهور، کافر، کوففار" تی بکارئانین. براستی سهفهوی موسلمان بوون و مهزهههیی وان شیععه بوو. لیبهلی جوداهیا مهزهههیی وهکی دیاردمیهکی پیکنهکرنا کورد و عهجهمان دمردکهڤه پیش. ئەڤ جوداهی هههک جارن هند خورت دبه کو د بهیتیدا عهجهم وهکی "دوژمنی دینی پیخمهبری" تینه ناساندن. دهما خانی موکری دچه د بن خیفهتا خهلیفه، تهکلایا شههدهئانینی ژی را دکه. وهسا خویا دکه خهلیفه وهکی موسلمان نابینه. ههروهسا خهلیفه ژی دهما نه کامیا خانی لهپزیرین ل جهه شاهی دکه، خانی وهکی دوژمنی

دینی شاہی گونہہبار دکہ. دہما ژ خانی تیٰ خوہستن کو تانجی شاہی قہبوول بکہ
خان دبیزہ:

"وہی کافرؤ بیٰ ئوسوولہ
خومش ناہیت خودیٰ و رہسوولہ
تانجی تہ ناکہم قہبوولہ"

د قیٰ دمریدا خانیٰ لہپزیرین ب ئەگەرین دینیژہ سہر دەستی و دەستہلاتداریا
سەفەوی رەد دکە. د داستانیدا دہما دەرکەفتنا خانیٰ کوردان و لەشکەری وی ژ
کەلی وھا تی تەسویرکرن: "جەوشەئەک زبیرین ل بەرە و ہزارہزارسە لەواتان ددن
روحا حەزەرتی. محەممەد (س.خ.ل)".

د داستانیدا مروّف تیدگەھە کو کوردین د کەلیدا وەکی دیندار خویا
دکن. چونکی مەلا و فەقی د کەلیدا ھەنە و کارین ئایینی پیک تینن. دہما خان
دبیزہ "ھەمی شۆلین مە ب کتیب ن" مەقسەد ژێ ئەوہ د ریشەبرن و کارووبارین
ناقخوہییدا پیگری ب پیمانین ئیسلامی تیٰ کرن. خانیٰ لہپزیرین دہما دخوازە
دەستنقیژا نیقژا سبب بگرہ پیٰ دحەسە ئاق ل سەر کەلی ھاتیە برین. ئەم تیدگەھن
کو خان و لەشکەری خوە نقیژکەر و دیندار بوون. وی دہمی گەلەک تەنگاڤ دبن و
دەست ب دوایان دکن. د دوایین ژ بو بارینا بارانی تینە کرن دا، ئالیی خانیٰ
لہپزیرین ئیٰ کو وەکی ئەولیاہیکە تیٰ تەسویرکرن دەرکەڤە پیش. پشتی
دوایا خانیٰ لہپزیرین، ھەر چەند دەمسالا بارانان ئەبە ژێ کو د داستانیدا د ناقبەرا
تیرمەھ و تەباخیدا ئەڤ بوویەرە دقەومە، داخوازا خانیٰ ژ ئالیی خودیژہ ھاتیە
قہبوولکرن و بارانەک خورت ھاتیە. د بەندیٰ بەحسیٰ قیٰ چەندیٰ دکن دا دہما خان
لاڤاھیا خودیٰ دکە ژ بو بارانی تەسویرین گەلەک خورت ھەنە.

وہکی مە ل ژۆریٰ بەحسکری، د داستانیدا خانیٰ لہپزیرین وەکی
ئەولیاہیکە و کەسەکی پیروژ تیٰ نیشاندان. گەلەک کەرامەت ل سەر دەستی وی
ئەشکەرا دبن. دہما دخوازە نامەیان ژ بو میرین کوردان بشینە، نامەیان داڤیزہ ل بەر

بایى رحمى و ئەو با قان نامەیان دگەهینە میران. دیسا دەما هیژا کوردان گەلەك
 كیم دبه، دایكا وی ژى را دبێژە. "كەس هەوارا تە ناهیت ئیلا "باطنى (ئەولیا)" بیئە
 هەوارا تە". ئەو ژى دوعایى دکه و ئەولیا و باطنى ین کوردستانى ب رەنگى کۆتران
 (کەقۆکان) دفرن، تین، خوە ددانن ل سەر برجین کەلى. خانى لەپزیرین ب هاتنا
 باتنیانقە گەلەك کەیفخومش دبه. ئەق باطنى وەكى هیژەکە خورت مۆرالا
 کوردان بلند دکن. د دەما شەریدا سەفەوی قان باتنیان نابینن. لیبەلى پى دحەسە
 کو هیژین نەدیار هاتنە هاریکاریا خانى لەپزیرین. لەورا باطنیان سەرى سەفەویان
 دفراند و وان کەس نەددیت. ئەق چەندە داستانیدا وها تى گۆتن:

"بنیرن کۆما خانانە

دەنگى سەلاواتان ئەسمانە

شەرى خازی باتنیانە

سەر دفرن قالب جە مانە"

خۆف و ترس کەفتە دلى سەفەویان. دەما شاهی عەجەم قى چەندى دحەسە
 ئەمر دده تۆپچیان کو بارووتى ل دەشتى وەرینن و بتەقینن. چونكى ب یا شاھ باطنى
 هاتنە هاریکاریا کوردان و هەمبەرین باطنیان ل ناق سەفەویان نینن.

"خانۆ كورئ ديله شيرئ

دهست بده شيرئ هه ره گيرئ

خودئ بهرخی نير دا بو كيرئ"

خانئ له پزيرين هه مبهري قئ گوتنئ دبيژه:

"نه هافيژه هه شه تانه

دئ دهست ئاقيزم چه كانه

تنئ دئ بجمه مهيدانه"

دايكا خانئ له پزيرين ديسا كورئ خوه شيرمه دكه و ژئ را دبيژه:

"ههئ خانۆ كورئ مؤمئ

بهس بكيشه ئه قئ دؤمئ

دهست بده شيرئ هه ره كؤمئ

هه كه نهوئيرئ ئه زوئ چوومئ

دا ئاق بچيت ئه زهروؤمئ

ههئ خانۆ سهري هيشيئ

تو نه كيشه ره زيلبيئ

دهست بده شيرئ هه ره زه قبيئ

هه كه نهوئيرئ بده ستيئ

دا ئاق بچيت كورمانجيئ

ههئ خانۆ سهري دموئه تيئ

تو نه كيشه ره زاله تيئ

دهست بده شيرئ هه ره داوه تيئ

هه كه نهوئيرئ بده مه تيئ

دا ئاق بچيت ئاق حوكمه تيئ

تو خانى خانى كوردانى
مه له قانى بن بههرانى
ده ليله تيد شولان دزانى
ههري خانو بهرخی دايى
دهست بده شبرى هه ره خه زايى
بكه تاريخ ل دنيايى

ب قى ئاوايى ئەم تيدگه هه دايكا خانى له پزيرين ژنه كه كه له زانا و
عاقلمه نده. چونكى ئەم دزانه بهر خوه دانا كورى وى دى بكه شه ل سهر زار و زمانى
مله ته كي و ئەه ميره خاسى هه تا هه تا دى بى شه گوتن. له ورا كرنگيا بوويه رى ل
كورى خوه دهه سينه و زى دخوازه بى ترس بلا شه رى خوه و بهره قانيا خوه بكه. ئەه
گوته نين له عليخانى مۆتيفاشيونا خانى له پزيرين كه له ك بلند دكه.

ئەه هه لوهستا له عليخانى يا خوه راگر ئەم د ژنين دى دا زى دبينن. ده ما
ئيدى ديار دبه كو كه له دى بكه شه، خانى له پزيرين ژنان هه ميان كوم دكه و ژوان
را دبئزه: "من هوون هه مى دهستور دانه. هوون ئيدى دكارن ته سليم بين". لى ل
هه مبه رى قى چه ندى ژن د سه ركيشيا ژنا خانيدا كوم دبن و بريارى دستينن كو ب
چ ئاوايى ئەم خوه ته سليمى سه فه ويان ناكن. ژ بلى بووكا خانى له پزيرين، خان
په رى، هه مى خوه دكوژن. بووكا خانى دوجانييه و دبئزه: "هه مى من يى كورانه.
كور دى حهيفا بابان هه لين". له ورا خان زى روخه تى دده تى كو بجيته مالا بابى
خوه. د داستانيدا خوه كوشتنا ژن و زاروكين ساقا وهكى تراژه ديه كه كه له ك دژوار
هاتيه ته سوپر كرن.

"وان، لاندك خوه شه شدانن
خوه هه والان دا فراندن
جه رگى قان خانان كراندن"

وهكى د قى بهنديدا ديار دبه خوهكوشتنا ژنان بوويهركه كهلهك دلسوژ و دلشهواته.

دايكا خانى لهپزيرين د داوييا داستانيدا ژى رولهكه بهريچاق ههيه. دهما كورد ههمى تينه كوشتن دلى وى پى قايل نابيت كو كهلا دمدم ژ بو سهفهويان بمينه. لهورا دهما لهشكهرى عهجهم ههمى تينه كهلى، پولا ئاگرى بهرده ل ناڤ جهبلخانى و كهلى درووخيئه.

۳ - ۵: راي و تهدير

خانى لهپزيرين ميرهكى كورده. خودان ميرگهه، ريژهبهري، كهله- بازار و لهشكهرىيه. ب كورتى دهقهرهك د دهستى ويدايه و ئهو بخوه ژى ريژهبهري وى دهقهرىيه. بهرخوهانا خانى لهپزيرين ئارمانجهك ههيه و ئهڤ ئارمانج د داستانيدا هاتيه دهستنيشانكرن:

"خان ديڤيژيت پينسهد پالانه
ئهزيم قوريانا داستانه
قاهيم دانن فان كوچكانه
دا خوه بگرن بهر توپانه
دى بم جيهانگيرى جيهانه
دى بم دوژمنى شاهانه"

ههروهكى د قى بهنديدا خويا دكه، خان، دخوازه ببه جيهانگيرى جيهانى و ژ بو پيكهاتنا قى چهندي ژى دقى شهرى شاهى ئيرانى بكه. ژ بو پيكهاتنا قى ئارمانجى خانى لهپزيرين د سهرانسهرى داستانيدا كهلهك ب راي و تهدير تهفدگهه. ههر بريارهكى باش دكيشه، دپيشه پاشى دده. كارى خوه ناهيله هيشيا شانسى، ل دوو پلان و بهرنامهيهكى حهرهكهت دكه. ئهم د داستانيدا راستى پينگاف پينگاف بجهانينا قى بهرنامى تين.

هەر ژ دەما خانى لهپزيرين و شاهى ئيرانى بوونه ناسيارين ههق، خان وهسا تهفگهريايه كو باومرى و پشتراستيا شاهى ب دست بيخه. ب جهسارمت و دلسوزيا خوهقه دؤستينيا شاهى ب دست ئيخستيه ههتا كو شاهى دستهكى زييرين ژ بو چيكره و روخسهت دايى ژ بو خوه كه لهيهكى ئاقا بكه. ب فهراسهتهكه مهزن جهى گهنجيني ژ شاهى فهشارتیه و كاريه قى دهفينه پاريزه. دهما مهلايهك دخوازه ب پيحهساندنا شاهيغه خانى بترسينه و پلانين خانى تيك بيهت، خان ب ئاوايهكى هشير، كاري وى مهلايى بهرتهرهف بكه. گهنجينهيا پهيدا كرى، ژ بو مهسرهفا شهركى دؤمديرژ وهكى بنگههئى ئابورى ب كار تينه. دچه جهم شاهى و ب ئوسلووبهكه نهرم ئهردى ژى دخوازه. ب قى ئاوايى شاهى رازى دكه. هندى چهرمى كا ئهردى ژى دخوازه. ليههئى قى چهرمى دكه بهن و ب قاسى قى بهنى ئهردى دگره كه لا خوه ل سهر ئاقا دكه. د قى ئاقبهريدا ژهستان ب شاهى دكه دا وى ژ پلانا خوه پى نهحهسينه.

د دهما ئافاكرنا كه ليدا ئهو ب خوه وهكى هؤستايهكى ل سهر پاله و هؤستهيان رادوهسته. پلانا كهلى ددانه. ژ بو كهله كهلهك ئاسى و موكم ومه چيكرن خوه ژ چ مهسرمل ناده پاش. بهرتيل و شاباشان ل سهر پاله و هؤستايين خوه بهلاق دكه، دلى وان خومش دكه. دهما كو ئاقا كهلى ب ريبيا سؤلينان تينه كهلى و فهديشيره و پاشى خيم و بنيادى كهلى دقهدينه و فهديشيره پاله و هؤستايين خوه ژ بلى مهحموود ههميان دكوژه داكو سبى قان ئهردان نيشا شاهى نهدن. كوشتنا قان كهسان ب هؤستايى فهديشيره و هههك هؤستايين دن تينه و كهلى پى تهمام دكه. پشتى قهदानنا كهلى دچه هههك تۆپان تينه و ساخلهميا كهلا خوه دجهريينه. پشتى جهرياندنى دبينه كو كهلا وى كهلهك قاهيم چيبوويه. پشتى هينگى ب كهلا خوه قاييل دبیت و دلى وى راحت دبه.

ب قى چهنديقه راناوهسته. ژ بو شهركى گران لهشكهر، چهك، ئهرزاق پيدقييه. خان، ژ بو داينكرنا قان پيدقيان تهفدگهره و ل ئاقا كوردان كهسين

۳ - ۶: خیرهت و حماسهت

داستانا که لا دمدم و خانئ لهپزیرین ژ سهری ههتا بنی داستانا خیرهتا کوردینی و حماسهتییه. بهحسی میرخاسی، عهگیدی، فهداکاری و جهسارهتی دکه. هیژ د دهستیکا داستانیدا دده خویاکرن د قئ سهرهاتی و داستانیدا دی بهحسا خیرهتا خانئ لهپزیرین بی کرن:

"قهسهتا خانئ زهریندهسته

کهمهرا خیرهتی بهسته

خهلکی خوهشمیر دانه دهسته

خهلکی خوهشمیر دانه قئ را

وی دبهستن کهمهزین زیرا

ناقوودهنگ دنیا یی گیرا"

ژ قان گوئنان ئەم تیدگههن کو خانئ لهپزیرین کهمهرا خیرهت و نامووسی گریدایه و کهسین میرخاس زی ل دؤرا وی کۆم بوونه. دهما مهلا مهحموودی بازیدی ژ بهحسی قئ داستانی دکه دبیزه کو ئەکسهری کوردان ژ بو خانئ کوردان ههیفی دخون، دگرین و دوعیان دکن. وهختی مروؤ کوهداریا داستانی دکه هیسین مروؤ قئ یین نهتهوهیی رادبن ل سهر بیان. ژ تهسویرین شهری یین زندی پهری (باسکی) دلئ مروؤی درهقسه. کهلهک جارن کوردان بهری شهزکرنئ ژ بو کو مهعنهویاتا خوه بلند بکن ئەهف داستانە ژ بو لهشکهری خوه ددان خوهندن. کهسین کوهداریا قئ داستانی دکرن ژ ترس و خۆلە قالا دبوون.

د داستانیدا ئەم ل کهلهک جهان راستی نمونهییین خیرهتی تین. دهما شاه تانی داقیزه خانئ کوردان و وی هان دده کو بچه شهری شیر ی بکه، دبیزه: "خوهشمیری کوردان خانو! کانی میرانیا ته چاوانه؟" ئەهف گوئنا شاهی پی ل خیرهتا خانئ دکه. لهورا خان دچه شهری شیر ی و شیر ی دیل دگره و ژ بو شاهی تینه. ئەم ل قئ دهری راستی حماسهتی ژ تین. دهما خان شیر ی تینه، ناقیانان ل خوه

دده و پهسنی خوه دده. ههروهسا دایکا خانی د خیرمتکیشییدا ریبهریا کوری خوه دکه. جارا پیشیی ئەو دبیژه: "مه ئەف خولامی نهقیّت" و کوری خوه هان دده کو ئیدی سهرخوهبوونا خوه راگههینه. دیسا دهما شاه تانجی خوه دشینه جهم خانی ژ بۆقهبوولکرنی، خیرمتا خانی یا نهتهوهیی و دینی قی چهندی قهبوول ناکه و دبیژه: "ژ خودی و رهسوول (س.خ.ل). خومش ناهیت، لهورا ئەز تانجی ته قهبوول ناکم".

بهرخوهدانا که لا دمدم و خانی لهپزیرین د داستانیدا ب تهسویرین زندی و چه ماسه ته که ب رهوانبیژی و هونه رین ئەدهمیقه هاتی خهملاندن، تی قهگۆتن. دهما مرۆف گوهداریا داستانی دکه، مرۆف وهسا هیس دکهت کو د ناڤا شه ریدایه. ته سویر و قهگۆتن ئەو چهند زندی و ب جوش ن، گوهدار تامه که گه له ک خومش ژ گوهداریی دستینه. هندی داستان بهر ب داوییقه دچه، تابلویین دلسۆژ و ههسته ژین زیده دبن. وهسا لی تی کو ئیدی گوهدار شههینا ههسپان، گرینا تۆپان، سیرینا شیران، خیسینا خه نجهران و ههیته هیتا میرخاسان دبهیزه. ئەم دکارن قی بهندی وهکی نموونه ژ بۆ قی چهندی بدن:

"تۆپید مهزن گره گره

برجید به له ک خره خره

ره قدا شیران نره نره

رۆندکید ستیان گوره گوره

فهرمانا سه رباب و کوره

خان میره، عه بدال به ک کوره

ئوردیان بوویه گرینه

مسریران بوویه سیرینه

وان لاوان کهفت قریپینه

وان ههسپان بوویه حیرینه

هه ره سه د ژ وان ب به کینه"

٤. مهتنی داستان

٤-١: بەشایەكەم

ناقى خانى لەپزيرين يى راستين عومەرە. ئەو خەلكى ھزارجوتى يە. بابى وى
ھیژ ئەو بچووڪ مریوو، لەورا سەمیانى وى دایكا وى لەعلیخان بوو. رۆژەكى
خەونەكى دبىنیت كو رۆژ و ھەیف پىگژە تىنە مالا وى دا. ئەو گەلەك ما د بن
تەسیرا خەونا خوە دا. دچیت نك مەلایەكى و تەعبیرا خەونا خوە زى دپرسیت. مەلا
دبىژیتە وى: "تو دى گەنجخانەيەكە گەلەك مەزن ببینی. تو دى بشیى ب سايا وى
گەنجخانى ھەفت سالان شەرى دمولەتى بكەى. مشەخت، مېركوژ و مېرخاس دى ل
دۆرا تە كۆم بېن. ناقوودەنگى تە دى گەلەك بەلاڤ ببیت. تو دى بمرى، لیبەلى
ناقوودەنگى تە دى ل دنيايى بمىنیت". پاشى خانى لەپزيرين ل وەلاتى خوە ھزارجوتى
خویندار دبیت. لەورا تەركا وەلاتى خوە دكەت و دئیتە نك شاھى عەجەم.

خولینە—خولینە
گەلى خەلك و عالیمینە
گوھ—بەدەن دل و یەقینە
قەسەتا خانى لەپزەرىنە
قەسەتا خانى زەرىندەستە
كەمەرا خیرەتى بەستە
خەلكى خوەشمیر دانە دەستە
خەلكى خوەشمیر دانە قى را
وى دبەستن كەمەرىد زىرا
ناقوودەنگ دنيايى كىرا
خانەك رابوو ھزارجوتى
كەرت و مالى خوە فرۆتى
خوە دكەل شاھى عەجەم كۆتى

خانەك هزارجۆتۆ رابوو

ههفت سالان دنۆ گهريابوو

وۆ ل نك شاهى فهههويابوو

خان، عهبدالله ل بهريۆ

دگهريت نانى خولامىۆ

دى بيت ميريۆ كورمانجىۆ

وى له خانى چهند و مهندان

دگهريت مالىد دمو له مهندان

كا قيمهتا نانى ب چهندان

وى له خانى نانبرىاي

وۆ ل چهند وهلاتان گهريايى

ههفت سال بوو خولامىۆ شايى

ههفت سالان بوويه كافانه

سالا ههشتى دانشت ماله

بن خيشهت و چادرانه

نانفهرم خانى كوردانه

خانۆ لهپزيرين چهند ساله كان كافانيا شاهى كر. پاشى شاهى عهجهم،
هيدي هيدي ب ميخرخاسى، جاميزى، عاقلدارى و دلسوزيا خانۆ لهپزيرين ههسيا.
لهورا ئهو و شاه بوونه دوست و ههفالين ئيكوودو. روزهكى خانۆ لهپزيرين دهستورا
خوه ژ شاهى خوهست و چوو راڤ و نيچيرى. د نيچيريڢا باران و گژلوك باريا. ژ ناڤا
گژلوكيڢا ئاسنهكى (ههسنهكى) قودرهتى كهفته بهر وى. ئهو، قى ئاسنى تينيت
و دبهت نك جقسيهكى ئه مين. دبيريته جقسى: "تو شيرهكى ژ قى ئاسنى بژنه.

لێبەلێ بەری تو ژ بو من، ل پیش چاقین من، سنجەقەکی ژێ بژەنە داکو تو ئاسنی من نەگووژی. پاشی ئەز دی هەقەدەستی تە ب دلی تە بدەم". جقسی ژێ ل پیش چاقین خانی، سنجەقەکی چیدکەت. ئەق سنجەق چاوان بەل (پۆل) داری کون بکەت، وەسا هەر ئاسنەکی کون دکەت. یانی جەوھەرەکی وەسا موکم بوو. پاشی جقسی شیرەکی ژ بو خانی دژەنیت و خان ژێ کافلانەکی بیسەر ووبەر ل سەر شیرێ خوودا دبەت دا کەس پی نەهەسیت.

رۆژەك ژ رۆژان خانی لەپزیرین و شاھ پیکشە دچنە نیچیری. د نیچیرا خودا راستی بیشەکە قامیشی تین کو تیدا شیر دژین. دەما شیر پی دحەسیت کو هەنەك کەس نیژیکی بیشی بوونە، نریەکی ژ گەوریا بەرددەت. دەما ئەوان دەنگی شیرێ بەیستان ترسیان. شاھی خووەست خانی بجەربینیت کانی میرخاسیا وی چاوانە. دبیزیتە خانی لەپزیرین: "هەرە وی شیرێ بگرە و بو من بینە". خان ژێ هەنەك لەومنان دبیریت، داسبر دکەت، سەری وان تیز دکەت و ل سەر زەندکا خووەقە دئالینیت. شیر و خەنجەرید خوە هلگرتن و چوو شەری شیرێ. کوری وی عەبدال بەك کو هینگی هیژ زارۆك بوو دا ل دوو بابی خوە.

رۆژیكە ژ فـان رۆژانە

خان و شاھی ئیسفەهانە

هەردووكان كـرە دیوانە

بچینە راق و نیچیرانە

خان و شاھی وی دچووینە

ناق دەشتی دا خوار کەفتینە

راق و نیچیران گەربینە

قەدەرەكە زۆر چووینە

ئەق کافر جەما بووینە

گۆت: "شیرەك کەفتی بیشانە"

شاھی گۆت:

"های خوه شمیری کوردان خانه
کا میړانیا ته چاوانه"
خانی دابوو سفکه تانه
که ریید خانی زور قه بوونه

که ریید خانی زور قه بوویه
قه ستا بیشی وی مه شیه
ئه بدال بهگی دابوو دوویه

شیرهك بن بیشی نریه
نرین ژ شیری هاتیه
خانی سۆر چوو شهرى وییه
بنی بیشی سه کنیه
شیری مه زن دهر که فتیه
خان ل وی شیری خوریه
شاهی عه جهم زور ترسیه

شیر سهر خانی دا هاتیه
دهسته راستی دا دهقیه
شیری دهستی وی خواریه
دهستی چه پی شیر گرتیه
ئه بدال بهگ لی سووار کریه
بو شاهی ئینا دیاریه

گازی دکه تن شاهیه
"وهره پیش، خان و شیریه"
شاهی گرتن عه جیبیه

شاهی عه جهم تی دفکوریت

هه‌یههت و عه‌جیبا دگریت
ئه‌ف‌ج‌خانه شیرا دخوریت

شاهی گۆت: "خانۆ‌بله‌زینه
زکى شیرى بدرینه
دلئى شیرى بو‌من‌بینه"

شیره‌ك‌ل‌شیرى‌داییه
سه‌رى‌شیرى‌ژى‌بری‌ه
زکى‌شیرى‌که‌لا‌شته
دلئى‌شیرى‌وى‌خواریه

"ئه‌رى‌شاهۆ‌کورئ‌ماکئ
من‌دل‌خوار‌بو‌ته‌میلاکئ
تو‌خوه‌پئ‌نه‌به‌هیلاکئ"

شاه‌دبیزیت:

"له‌ز‌بکه‌ن‌و‌بله‌زینن
قورسید‌زیران‌قه‌جه‌مینن
سه‌ر‌سندانان‌به‌هر‌شینن
به‌ر‌چه‌کووچان‌تره‌قینن
ده‌ستیک‌زیر‌بو‌خانی‌بینن"

وی‌له‌ز‌کرو‌وی‌له‌زاندۆ
قورسید‌زیران‌وی‌هه‌لاندۆ
سه‌ر‌سندانان‌هه‌رشاندۆ
به‌ر‌چه‌کووچان‌تره‌قاندۆ
ده‌ستیک‌زیر‌بو‌خانی‌ئیناندۆ

دهستهك بو خانی ژهنیه
خودی روح بهردا بریه
جارا بهری جیتر بوویه

دهما خان چوویه ناف بیشی دا، شیرى راهیلا خانى. خانى لهپزیرین ژى دهستى خوه یى ب لهفه نانقه پیچایی دا بهر دهقی شیرى و دهستى دیقه ژى شیر گرت. لیبه له شیرى دهستى ب لهفه نانقه هاتی پیچان لهق دا و زهندكا خانى کراند. خان ههروهكى تشتهك نه بوویى کورى خوه عهبدال بهگ ل پشتا شیرى سووار کر و ئینا حوزوورا شاهی. شاه ژ جه سارهتا خانى شاش بوو و ههزکرنا وی ژ بو خانى زیدمتر بوو. شاهی، ئهمر دا خانى کو شیرى بکوژیت. پاشى چاقى شاهی ل دهستى خانى یى پیچایی كهفت. ژى پرسى: "دهستى ته چ لى هاتیه"؟ خانى گوت: "شاه خوهش بیت. چ نینه. پچهك برین بوویه". لیبه لى بین دهردورى گوتن شاهی: "نه خیرا شیرى دهستى وی ژ زهندكى را قهت کریه". هینگی شاهی ئهمر دا کو دهستهكى زیر بو خانى بیته چیکرن. خودى تهعالا ژى روح دا دهستى وی یى زیرین. ژ بهری باشتر چیبوو. و ژ هینگی ویقه وهكى خانى لهپزیرین ب ناف و بانگ بوو.

٤ - ٢: بەشا دوویەم

ئیدی پستی هینگى شاهى، خانى لىپزىرىن كر ئاقلەندى خوه و بىيى وى
چ بريار نەددان. خان ژى وهكى مرۆڤهكى تىگههشتى و عاقلدار رىك نيشانى شاهى
ددا. شاهى گەلەك ژ خانى ەز دكر و قەدرەكى مەزن ددايى. رۆژەكى شاه و خان
هەردوو پىكشە چوونە دەشتا ھۆزانى راق و سەيرانى. ل وى دمرى راستى شقانىكى
ھاتن. ل نك شقانى روونشتن خوارى و بىھنا خوه قەدان. شقان ژى رابوو مەھكە رمش
دۆت، شيرى وى كرە كۆدەكى و ئىنا دانا ل بەر ميقانىن خوه. پاشى ژى چوو بەر
پەزى خوه. وان ژى شيرى خوه قەخوار. شاهى گۆت: "خانۆ! بۆ من بىھنەكى بلوورى
لیدە دا ئەز ل بەر دەنگى بلوورى را بنشم". خانى ژى بلوور لیدا و شاھ ل بەر دەنگە
بلوورى خەوى گرت.

رۆژەك ژ ناڤا رۆزانە

شاهى گۆت: " ھەى خانە، خانە

بىھنەك بجين راق و سەيرانە

راق بەردەين دەشتا ھۆزانە"

رۆژىك ژ رۆژىن خودىيە

خان و شاھ ھەردوو چووينە

ناڤا دەشتى دا مەشىنە

سەر كەرەك پەزى ھەلبىنە

نك شقانى روونشتىنە

شقانى وى لەزاندىيە

مەھكە رمش بۆ دۆتییە

تژى كۆدى شير كرىە

دەينا بەر خان و شاھىە

بلووربیژه ته مبوورفانه
کیس ههژاندی بهر تلپانه
ته مبوور ئیخست بهر ملانه
بلوور ئیخست بهر لیفانه
ئانفهرم خانی کوردانه

خهوا شاهى وئ هاتیه
خانی بلوور بو گۆتیه
شاهی د بهر را خهو چوووه

دهما شاه نضستی خانی ژى بلوورا خوه دانا ل سهر كۆدا تژی شیر. د وئ
ناقبه ریڤدا میشهك ژ كهپئ شاهى دهر كهفت، د ناڤا بلوورا ل سهر كۆدا شیرى دا
دهرباس بوو و چوو ل ناڤا كهلهكا كهفران دا ل سهر كهفرهكى راوهستا. پاشئ
دیسال سهر وئ كهفرى رابوو، ل ناڤا بلوورئ دهرباس بوو و چوو كهپئ شاهى دا.
شاه بیهنشی و ژ خهوی هشیار بوو. خان شاش و ههیهتی ما. شاهى گۆت: "خانؤ!
من خهونهك عه جیب دیت". خانی گۆت: "شاه خومش بیت! ته چ خهون دیت؟" شاهى
گۆت: "من د خهونا خودا دیت نهزل سهر به حرهكه سپی د پرهكه كون دا دهرباس
بووم و چوو مه د ناڤا گهنجینهیهكئ (خهزینهیهكئ) دا كو گهلهك گهلهك زبیر و
زینهت تیدا هه بوون".

خانی بلوور بهتال كرى
دهینابوو سهر كۆدئ شیرى
وهكى پرهكى چىكرى

شاهى خهونئ دا دیتیه
خانی ب چاڤئد خوه دیتیه
تشابهتهك عه جیبیه
میسهك كهپئ شاهى دهر كهفتیه

تهخته نا كۆدى كرىيه
هنداڤا كۆدا شىرىيه
ناڤ بلوورى را چووويه
ل سهر بهرەكى روونشتيه

ميش ژ سهر بهرى رابووويه
ژ بلوورى دهرىاز بوويه
تهخته نا شاهى كرىيه
چووويه سهر ليشا شاهيه
ناڤ دفناوى را چووويه

خان دمىنيت تى دفكوريت
عه جىيان ژى وهر دگرىت
عاقل و سهودا بق نامىنيت

شاه كهنى و گر نژيه
جهى خوه هه لجنقىيه
ژ خهوا شرىن هشىار بوويه

شاه ژ خهوى جنقىيه
گۆت: "خانۆ من خهونهك ديه
خهون نينه عه جىبىيه

سهر بهرەكه سپى را چوومه
پرا كون را دهرىاز بوومه
سهر گه نجنخانه كى هه لبوومه

من دىتى به حره كه سپيه
پرا دارىن سهر بهستيه
ئەز خوه سهر را دهرىاز بوومه

من دیت خزینید زیرینه
دەرید وان قفله کرینه
سههده زور پی برینه
بههری رمش دا نشیسهینه
راسته دهرمو قهت تی نینه

خانه، خانه، ههری خانه
من خهونهك دیتی چاقانه
بۆ من بیژه تهعبیرانه"

دهما شاهی ئەقهه گۆتی، خانی د دلی خومدا گۆت: "ئەوا ته خهونیدا دیتی من
ب چاقید خوه دیت". خانی ههز کر ل بهر شاهی بهرزه بکهت و گۆت: "شاه خومش
بیتا هندی هوون مروقید مهزن و ماقوولن ههر هزرین مالی خوه دکهن. لهورا
خهونید وه زی ل سهه مال و خهزینید دنیاپی نه. ئەقهه خهونهروژکه چ تهعبیر بۆ نینه".

خانی گۆت:

"خهون نینه ئەو خهیاله
خهیالا خزینه و ماله
خهونهروژکا پووچ و بهتاله

هندی خهونید د روژی نه
شرینن ژکه یفه تی نه
لهوچ تهعبیر بۆ ناهینه

شاهی بیژم تهعبیرچی
خهونهروژکه ته دیتی
خهونید روژی تهعبیرنیه"
بهه شاهی بهرزه کریه

خان و شاهى وى رابوونه

ژ ژوزاننى زقرینه

قهستا مالا خوه کرینه

شاه تینه گهشت. پاشى ههردوو ژ وى دهري زقرين دا بينه مالا خوه. د ريكيدا خانى ههجهتهك ههليخست و گوټ: "شاه خومش بيتا! من گوستيرا خوه ژ بير كر ئهو ئهردى مه شير لى قه خواری. ههكه ئيزنا ته ههبيت ئهزدى بچم بينم و بيم". زقرى هاته ئهردى شير لى قه خواری و چوو ئهو كه قري مىش ل سهر راوهستايى قهدا و ههكه كاخه زين كو ماليه تا وى گهنجينى تيدا بوو دهريخست، كره پاخلا خوه دا، ئهو دهرژى نيشان كر و هات گههشته شاهى.

قهدهره كه زور چووويه

خان وى پاش دا زقریه

ههجهتهك بو خوه گرتیه

"من گوستيرا خوه بير كریه"

شاهى عهجهم دبیزته خانى

"ومره نهچه نه زقره

ددهمه ته گوستيرهك چیتره

ههردایم دگهل خوه هلگره"

خان دبیتى "شاهى خومش بيت

نى هندى گوستيرا منه

سهرههيه ناقى بابى منه

ههتا مرنى دگهل منه"

خان د ريكى زقریه

دؤل و ملكان سهركهفتیه

تهختهنا موكرى كریه

گرکی گهنجی کولاییه
بههک ژ که لهکی راکریه
کولۆزهک ژێ دهرکهفتیه
دهری کولۆزی فه کریه
کاخهزهک تی دا دیتییه
کاخهز سه ر ئیک نفیسیه
خانی کاخهزه لگرتیه
پاخلا چهپی هه شانديه
لوت بهر لوتی بشکفتیه
هات و کههشته شاهیه
ههمی ژ شاهی فه شارته

خان چوو مالا خوه، ما چاقهری میخانهکی خوهندا دا کو ئهو کاخهزین
دیتی بو وی بخوینیت. روژهکی مه لایهک دبیته میخانئ خانی. خانی ژ مه لایی
خوهست کو وان کاخهزان بو وی بخوینیت. دهما مه لال کاخهزان نیری، مه سه لی
تیگه هشت و گوته: "گهنجینه ته دیتی، لییه لی ل من و ته ب نیضیه. نه خوه دی
ببیژمه شاهی". خان ژ ترسیا کو ئه فه مه لایی چاقبرسی فی مه سه لی ههمیی ژ بو
شاهی ئه شکهرا بکهت. لهورا هیدیکا خوه نیزی مه لا کرو پاشی مه لا کوشت.

خانی کوردان وی رابوویه
قهستا مالا خوه کریه
مه لایهک میخانئ وییه
"هه ی مه لایی علمخوینه
ئه فی کاخهزی بخوینه
یا تی دا من تی بگه هینه"

كاخهزا خوه ئينايبه
دهستى مهلا را كريبه
مهلايى كاخهز خوهنديه
بهر خوهندنى را كهنيه
"گهنجخانييه ته ديتيه
بهلى من و ته ب نيشيه"

مهلا دبیتته خانيه:
"گهنجخانه ل مه نيشيه
هه كه دى بيزم شاهيه"

والاه ههقه، بلاه ههقه
چ مهلايهكى سهر رهقه
بو كوشتنى مستهحهقه
دا خهبريد وى نهدمن شهبهقه

خانى كوردان وى رابوويه
ب نهرمى دگهل ناخفتيه
ههتا مهلا را كههشتيه
شيرهك سهرى وى دايبه
سهرى مهلا فراندیه

كهندالهك وى كوڤاييه
مهلا ناڤدا فهشارتیه
ههقى وى دا دلئ وييه
مهلا ههقى خوه رازيبه
چ سبهيه هيشتا زوويه
"عهيالى خانى رابوويه
كا ميڤشانى شهقا ديه"

"میشان میشانى بیانی
سبى زوو دهرکەفت ژ خانى
نزانم چوو کيژ مهکانى"

خانى لهپزيرين گەنجينهيه که گەلەک مەزن ديتبوو، لييهلى نەدزانی
کانى دى ب وى گەنجينهيه چ بکەت. شەقەکى غەوسى بەغدايى (شەيخ
عەبدولقادري گەيلانى) هاتە خەونا خانى و گوته خانى: "ئەز قاسدى خودى مە.
خودى ئەف گەنجينه دا تە، دا تو پى شەرى عەجەمان بکەى".

هاتە خەونى غەوسى بەغدايى
"تانجى عەجەم کيرتە نايى"
رابە دى لى قەکەين خەزايى"

٤ - ٣: بەشا سييهم

رۆژەکى خانى لهپزيرين مالا خوە هەمى کۆم کر و ژ سەرى هەتا بنى
بەحسا گەنجينى و خەونا خوە بۆ وان کر. دايکا وى و کورين وى ژى گۆتن: "مادم
خودى خەزايא دگەل عەجەمان ژ مە دخوازيت، دقيت ئەم ژى تەقسيريى نەکەين و
بەرەهەقيين شەرى بکەين". وەسا قەرارا خوە دان، بەرى دى کەلەکە قايم ئاقا بکەن و
پاشى دى ل ناڤ کوردستانى بگەرن و چەند کەسین مەرخاس و عەگيد هەبن دى د
کەليدا کۆم بکەن. زاد و زەخيره، چەک و سيلاحى بۆ شەرى پيدڤى ژى دى کۆم
بکەن. پاشى ژى دى شەرى عەجەمى بکەن.

دايکا خانى گۆت: "کورى من هەرە نک شاهی و هندی چەرمى گايى
ئەردى ژ دەرا هوون چوونە راڤ و سەيرانى ژى بخوازه". خان ژى چوو ديوانا شاهی و
ئەردەک هندی چەرمى گايى ژى خوەست. شاھ چ مەعنا نەدا داخوازا خانى. خەليفە ژ
قى گۆتتا خانى کەفتە شکى و گوته شاهی: "ئەف خانە دى مە بخاپينيت". بەلى
هندی شاھ ژ خانى لهپزيرين پشتراست بوو، قانع بوو و گۆت: "خانۆ! ئەو ئەردى مە

راف و سهيران لى كرى هندی چهرمى گای، من ئهرد دا ته و هه ره وى دهرى بو خوه
خانيه كى ئاڤا بكه".

دايكا خانى كوردان دببته:
"هه كه شه رمه هه كه كرپته
مه ئه ف خولاميه نه قپته
دووماهى دى بين فهپته"

رؤژي كه ژييد خودى دايى
دايكا خانى دببته خانى
"تو رابه هه ره ديوانا شايى
ئهردى ژى بخوازه هندی چهرمى گايى"

رؤژه كه خودى داييه
خان چوو ديوانا شاهيه
"خانؤ بيژه ته ژ من چيه؟"

خانى گوت: "ههرى شايى ههرى شايى
بده من ئهردى ته مه د چهرمى گايى
ئهردى مه سهيران سه ر فه دايى
دا بكه م نژيار و ئاڤايى
دا نه مينم بى دوومايى"

"ههرى خانؤ تو وه نه كه
چ نژياران ئاڤا نه كه
چ قه رقه شان تو راست نه كه
دلئ من و خوه ژييك نه كه"

كهيفا خانى خومش بوو و ب لهز چوو گرى گهنجى گايهك سه رزى كرو
چهرمى گايى ههفت رۆژان هيللا ئاشى دا. دهما چهرم باش نميا، رۆژا ههشتى قهره چهك
ئينا، چهرمى ئاقيدا نيميايى دقيل دقيل راكرو ل كونا دهرزى را دهرباس كرو و كره
گولوكه كه بهنى. نهو گولوكا بهنى چهند نهردى دگريت ههمى پيشا و وهكى
جهى كهلى ديار كر.

خانى لوتهك ل خوه داىي
بهزى زهفيا بن چيايى
كاميشهك گرت نهردى داىي
خانورابوو چوو رۆژانه
گايهك كرتى ناڤ كارانه
پى نهردى شاخ ل تهسمانه
گا قهكوشت و نهردى داىي
چهرمى گايى د ئاشى ناىي
ههفت شهڤ و رۆژان نه نيميايى

رۆژا ههشتى وى نيميايى
قهره چهك ژ بهريى ئيناىي
كيرو گويزان د ناڤ ناىي
دقيل دقيل هه ئيناىي
كون دهرزىكى راكيشايى
بهوست و چهرخ يى لى داىي
كر گولوك و بهردا چيايى
گرى گهنجى وهريناىي
بنياتى دمدى لى پيشايى

شاهی لَهز کَر و لَهزاندی
پانزده هۆستا قهجهماندی
بۆ خانی کوردان وی شاندى
دهما خانى ئەفه دیتیە
کهربید وی گهلهك قهبوویه
کیسک و قه لوون هه لگرتیه
قهستا نک شاهى کریه
قهت سلاق لی نه کریه
جهی پینلاقان روونش تیه
چاقی شاهى قیکهفتیه
"خیره! خانۆ ما ج بوویه؟"

"شاهۆ! ما ئەزیی دوھی و ئەفرۆکه مه
ما چهند جارن سلاق کهمه
ما کهلا من یا هندییه
پانزده پاله ناقا بکهنه"

شاهی گۆت: "زوو بکهن و بلهزین
ل ئووورمیی هووون گییرین
پینسه پالان قهجهمین
بلا خیمیی کهلی بۆ دهرینن"

زوو کورن و زوو لهزانندن
پینسه پاله قهجهماندن
ل سهردمدمی پهنگاندن
خان دبیژیتسه هۆستانه:
"بکۆلن خیمیی ههفت کافانه
چل کهز کوورو ههفت کهز پانه"
عهگید ههر خانی کوردانه

دمدم ئینا بەر کۆلانی

پالە و فیـرس بەردانی

چـیدکەن جـهکی مەیدانی

دمدم ئینا بەر بەستنی

پالە و فیـرس قەرەستنی

چـیدکەن جـهکی مرنی

دمدم ئینا بەر ییکۆلی

پینسەد پالە لی دکن شۆلی

چی دکن جـهکی خەرەتۆلی

دمدم ئینا بەر خوهرچی

پینسەد پالە روژی دچیتنی

چـیدکەن جـهکی سـریچی

پینسەد مرجن، پینسەد تەقر

تۆز بەر ئەسمانان بوو عەقر

دی تیکەل بن کورد و گهور

پینسەد مرجن، پینسەد لەاز

سەر دمدمی بوو کازەگاز

دی تیکەل بن کورد و بەراز

پینسەد مرجن، پینسەد بـیرک

سەر دمدمی بوو نرکەنرک

دی تەکەل بن کورمانج و ترک

پینسەد مرجن، پینسەد ماھۆل

سەر دمدمی بوو گۆلەگۆل

دی تیکەل بن کورد و موغول

پینسەد مرجن، پینسەد مەرە
سەر دمدمی تۆز و گەرە
دی تەکەل بن کورد و تەتەرە
پینسەد مرجن، پینسەد کولنگ
سەر دمدمی بوو رنگەرنگ
دی تیکەل بن شێر و پلنگ

خان دبیژیت پینسەد پالانە:
"ئەز یم قوریانا دەستانە
قاهیم دانن قان کۆچکانە
دا خووە بگرن بەر تۆپانە
دی یم جیھانگیرئ جیھانە
دی یم دوژمنئ شـاھانە"

خان دبیژتە ھۆستا عومەرە:
"بەران بـبـرە ب تەبەرە
بدم تە بەر و زێرئ زەرە"
ناقئ سەرھۆستا عومەرە
بەربری رساس کر سەرە
دا تۆپید شاھی نەکەت دەرە

خان دبیژتە ھۆستا عەلیە:
"ئەز یم قوریانا دەستتە
بەران بـبـرە ب تەقشـیە
بدم تە بەر و زێرئ سپیە"

ناقی سەرھۆستا عەلیه
بەر سمت و رساس کریه
هزرا تۆپید شاھی کریه

ناقی سەرھۆستا عوسمانه
مرجی وی ل سهر ملانه
چ مرجی ددانیت بهرانه
دبیته تۆز و دوومانه
پرتی دچنه بهر ئهسمانه

خان دبیته هۆستا عوسمانه:
"تو گهرا دمدی دانه
چل گهز کوور و ههفت گهز پانه
دا خوه بگریت بهر تۆپانه
دی بدم ته خهلاتانه"

چ بهری ئههوی دانیایی
بهر سمت و رساس ناقی نایی
کوڤه ندهک سهر کریدایی

خان دبیته هۆستا عههباسه:
"بهرا بیره ب ئهئاسه
دی زییران دم ته ب تاسه"

ناقی سەرھۆستا عههباسه
بهر بریبوو ب ئهئاسه
بهر کهر کر، تی کر رساسه

خان دبیته هۆستا شه‌کره:
"تو هیسلید پان بـبره
دا خووه بهر تۆپان بـگره"

هۆستا شه‌کری چ کـره
وی هه‌چی به‌ری کون کـره
تـژی نـاقی رـساس کـره
سـهر رـساسی مـفرق کـره
سـهر مـفرقی زـیرج کـره
سـهر زـیرجی پـیلا کـره
دا خووه بهر تۆپان بـگره

نـاقی سـهرهۆستا پـرمیسـه
چـه کـووچـی وی خـیسـه خـیسـه
دی زـیران دهم تـه نامیسـه

نـاقی سـهرهۆستا هـاشمـه
بـه‌ری بـیره و بـسمـه
پـیلا، مـقلق، زـیرج، رـساس خـه‌ما مـنه

سـهرپـاله خـانی پـاله‌وانـه
پـی خـوه‌شـتر شـۆل دـکـه‌ن ژداسـتانـه
عـه‌گـید هـهر خـانی کـوردانـه

خـانی کـوردان وی چـیدکـرن
بـهر سـمتن رـساس تـی دـکـرن
دا خووه بهر تۆپان بـگرن

چه‌ند هه‌يامه‌ك وى پى چوونه
 به‌رئىد پالان خلاس بوونه
 رابه خانۆ تو نه‌روونه
 خانى كوردان وى رابوووه
 مه‌رتال تى زىر كرىه
 سه‌ر پالان دا ره‌شانديه
 پاله چوون سه‌رئىد چيانه
 برىبوون حىس يلىد پانه
 ئىنان بو كه‌لا خانانه
 پاله مه‌ش يينه كه‌ليه
 حىس يلىد پان راكرىه
 قه‌ستا دم‌دمى كرىه

خانى له‌پزىرين، ده‌ما كه‌له نىقى كرو جهى ئاقى درست كرو بن ئاخيدا
 فه‌شارت، داكو نه‌هه‌ پاله جهى ئاقى نه‌شكه‌را نه‌كه‌ن سه‌رى هه‌ميان برى و كوشتن.
 تنى مه‌حموودكى ئاله‌كانى ساخ هىلا. پاشى دىسا چوو نك شاهى و گوټ: "ئه‌مو
 پالىن ته‌ بو من رىكرى شولى من نىشكان هىلان و هه‌مى ره‌قن چوون. من پىنسه‌د
 پاله‌يىن دى لازم ن". شاه دىسا پىنسه‌د پالان دده‌ت خانى كو كه‌لا خوه پى خلاس
 بكه‌ت. خانى زى ب وان پىنسه‌د پالانقه‌ كه‌لا خوه ته‌مام كر. خان ژ بو قايمچىكرنا
 كه‌لى، خوه ژ چ مه‌سرمه‌ نه‌دا پاش. زىر و پاره‌ ل پالان به‌لاف دكر دا كه‌لى قايم
 چىكه‌ن. د چىكرنا دىوارى كه‌لندا ژ ساس و مفرق و زىرچ و پىلا ئىستفاده دكرن
 داكو كه‌له خوه‌ ل به‌ر توپان بگرىت.

رۆژا دم‌دم نىقى كرى
 سه‌ولينه‌ و كانى به‌رزه كرى
 سه‌رى پىنسه‌د هوس‌تان برى
 تنى ده‌نگ مه‌حموودكى نه‌كرى

رۆژا دمدم نیش بوو ئاقا
خان، چهره کئی سهر گه ریاقه
سه رید پالان بری گه را دمدمی ناقه
تنی مه هموود تنی هیلاقه

چ سه بهیه ج بهیان
خان دچیت پیشا شاهانه
دهست دانانه سهر داس تانه
ژی دخوازیست دهست تهک هوست تانه
ژی دخوازیست دهست تهک پالاننه

گوئی شاهی خووش بیست
"پالید ته هه می رهقینه
ناق ئیرانی بیه لاق بووننه
شولی من ما نقیش کانه"

شاهای گوت:
"زوو بکه نه، زوو با هه زینن
پینسه د پالان بو من بینن
پینسه د هوستان بو من بینن
پیش من که ته که ته وه ستینن"

وی له زکری وی له زانندی
پینسه د پالنه قه جه مانندی
ئینان پیش شاهی وه ستانندی
ناقید هه میان نقیشانندی
دور دمدمی وه رینانندی
خانانی بو خووه خه بتانندی

تاقى كەلى چەندى پانە

بەر عەرەبە سەر گىرانە

جا خوۋە بگىرىت بەر تۇپانە

هەچى رىزا وان خالاس كىر

كۆلا و تىزى رساس كىر

دمدم وى دەرى خالاس كىر

كاقا دمدمە دەينەيى

هەفت كاقا بن دەركەھى هىلايى

قەندەر حالى چەرمى كايى

ئەوژى بو خاترا دلى شايى

كاقا دمدم خالاس بوويە

خوۋەلى سەرى شاھى ئوورمىي

هەفت سالان سەرى خوۋە گرىدەت پۇشيا نىھارىي

خانەك رابوو ژكورمەنجىي

ئاسى بوو پلنگى بەرىي

دەما دمدم تەمام كىرن

ھۆستا و پالە خەلات كىرن

ئەو سەر مالىد خوۋە دا دزقەرن

وختى خانى لەپزىرىن، كەلا دمدمى تەمام كىرى، داىكا وى گۆت: "كورى

من! دقېت بەرى تو كەلا خوۋە بچەرىيىنى. كانى كەلا تە قاھىمە ئان نە". رابوو چوو

نك شاھى و دەستەكى تۇپان زى وەرگرت. تۇپ ئىنان ل بەر كەلى چكاندن و ل

برجىن كەلى راوہستا تۇپان. سى شەق و سى رۇژان بەردەموام تۇپ ئاقىتنە كەلى. رۇژا

سێی تۆز و دووکیل فەرەقیا. بەری خوە دا کەلی چ عەیب و علەت لی نەدیتن. خان
ئیدی ژ ساخلەمیا کەلا خوە پشتراست بوو. ئیزنا خوە ژ شاھی خوەست و مالا خوە
ئینا کەلا دمدمی قە.

دایکا خانای ب تەخمینە
"خانۆ! رابە دەست هەلینە
تو دەستەکی تۆپان بینە
کەلا خوە پی جەریینە"

چ سبەیه، سبە زوویە
خان چوویە بیشی شاھیە
دەست داناندن سەر دەستیە
"خانۆ! بیژە، تە ژ من چیە"

"من ژ تە دقیت دەستەک تۆپانە
دی بەردەم بـرج و کەلانە
کانی کەلا من چاوانە"

شاھی گۆت: "زوو بکەن و بلەزینن
دەستەکی تۆپان هەلینن
تۆپان بەر کەلی دایینن
شیلکەکە تۆپان رەشینن
کەلا خانای کوردان جەریینن"

چ سبەیه چ بەیانە
وی ئینان دەستەک تۆپانە
بەر کەلاتی وی دانانە
بەردانی شیلکەک تۆپانە
تۆز رادبیتە بەر عەورانە

دەستەكى تۇپان ئىناندى
بارىتە تى دا حەشاندى
برجىد كەلئىشە پەقاندى

دەدمۇ بەرى كۆلايى
شىلكەكە تۇپان بەردايى
بەر سەر بەرى نەھەژيايى

دەدمۇ بەرەكى گەورە
وى لىدان كۆلنگ و تەقرە
تۆزل ئەسمانان بوو عەقرە

دەدمۇ، بەرۋى بەرانى
ژى تاقىن سۆلنە و كانى
شۆلا خانى كەس نزانى

دەدمۇ بەرەكى پانە
كەرن ئارمانجا تۇپانە
عەگىد ھەر خانى كوردانە

دەدمۇ بەرەكى شىينە
چەل و چىيا خەبارىنە
عەگىد، خانى لەپزىرىنە

دەدمۇ بەرەكى قۇپىە
دارەتنى تەنەنگ و تۇپىە
وەكى باران و دلۇپىە

دمدم بـهـرهـكى قولـؤـزه
دارهـتن تـؤـپ و چـهـقهـلـؤـزه
گورى ژئهـسمانان كر تـؤـزه

دمدمؤ بـهـرؤى خوهرسىتى
پهـنجسهـد تـؤـپ لـيـدان درسىتى
بهر سهـر بهـرى نهـگوهوسىتى

دمدمؤ بـهـرؤى د رـيـدا
پـيـنسهـد تـؤـپ وى پـيـكـشه لـيـدا
بهر سهـر بهـرى نهـچوو تـيـدا

نـى سـى شهـف و سـى رـؤـژانه
قـريـننهـك كهـفته تـؤـبانه
ئاقيـتن برجـيـد خانانه

رؤـژا سـيـي تـؤـپ راوهـستاندى
بايـ رهـمى تـؤـز و دووـكىل ههـلاندى
خانى چ عهـيب دمدمى نهـدى

خان وى كهـلى دفكوريت
رهـمز و حالان ژى دكريت
"باشه ئەفه دى وهجى بگريت"

چ سـبهـيه سـبهـه زوويـه
خانى تـؤـپـيد شاهى بريـه
تهـسليمى دهـستى وى كـريـه
ژـنا مالا خوـه ژى خوـهـستيه
مالا خوـه ئينا ناـف كهـلى دانـيه

وهختی كه لا دمدمی تهمام بوویی و خانی لهپزیرین مالا خوه بریه تی قه، شاهى گۆته ومزیرى خوه خهلیفه: "هلؤا رابه دا بچین بهرى خوه بدمینه ئاقاهیی خانی". وهختی ههردوو ب ههیههتین خوهقه پیش گری گهنجی كهفتن، بهرى خوه دانئ تاتهكى شین هاتیه دانان. دهما ئەف كه لا هنده ب ههیههت و ئاسی دیتن خهلیفه دیسا نهكامیا خانی كر و گۆت: "ئهف خانه دئ مه بخاپینیت". دهما خانی لهپزیرین، شاه و خهلیفه دیت ژ كهلی هاته خواری پیشوازا وان كر و ئهو برنه كهلی. پشتی خانی باش قهدری ههردووكان گرتی، شاهى ههز كر وهكى دیاریا كهلی، كهچا خوه خان پهیری بدهته كوری خانی عهبدال بهگی. شاهى گۆت: "خانؤا من كهچا خوه خان پهری دا عهبدال بهگی. بلا ئەفه دیاریا من یا كهلی بیت". كهیفا خانی كهلهك پی هات. كارى داوهتا خوه كر و بووكا خوه ب داوهت و دیلان ئینا كهلی.

گاڤا دمدم ئاقا كرى
 بـ بـرج و ههواله چـيكرى
 خانى قهههچ و مترب گازى كرى
 داوهتا كوره خوه عهبدال بهكى تى دا كرى
 ههاتى كانينا بچـوووكه
 بههفرى وئى گـرتن كهدوووكه
 خانى ئاقا كر قهسر و قوسۆر و برج و سووكه
 بوـكـورى خـوه ئـينا بووكه
 ههاتى كانينا مهزنه
 بههفرى گـرتن تهرازنه
 خانى ئاقا كر قهسر و قوسۆر و سهرو بنه
 بوـكـوره خـوه ئـينا ژنه
 چـ سـ بهيه، رۆژه تاڤـه
 گۆڤه نـدهك شـيران گـيراقـه
 خان پهرى بووكه، عهبدال بهك زاقا

٤ - ٤: بهشا چارم

خانئ لهپزیرن دهما که لا دمدم تهمام کر و داوهتا کورئ خوه کر؛ ل ناڤ گوند و باژیریید کوردستانی گه‌ریا و کی دهرئ مرؤڤه‌کی زیره‌ک و میرخاس هه‌بیت ئینا که‌ئ. پرسیار کر کانئ چ قویت و خوارن زوی خراب نابیت. شارم‌زایان گوئئ: "هه‌که ده‌خلی ب ئووشیقه عه‌مبار بکه‌ی هه‌فت سالان خراب نابیت، دئ خوه بگریت". ئه‌وی قویتی ده‌خل و دانی ب ئووشیقه کۆم کر و تژی عه‌مبارین که‌ئ کر. ناڤ و ده‌نگئ خانئ ل ناڤ کوردان به‌لاڤ بوو. خان عه‌بدالی موکری ژئ مرؤڤه‌کی فه‌قیر بوو. ده‌ما به‌یست خانئ کوردان داوهتا کورئ خوه کریه، ئه‌و ژئ لاندکه‌کی (ده‌رگه‌وشه‌کی) چیدکه‌ت و قه‌ستا که‌لا دمدمئ دکه‌ت داکو دیاری بده‌ته خانئ و دا خان ژئ شاباشه‌کی بده‌ته وی. خانئ لهپزیرین ژئ ته‌بدیلا قیافه‌ت کر بوو و ژ که‌ئ ده‌رکه‌فت بوو. به‌رئ خوه دده‌تی کو زه‌لامه‌ک ژ ویقه‌ تیئ و لاندکه‌ک ل مله. خانئ لهپزیرین گوئئ: "ته‌ خیره‌ زه‌لام". خانئ موکری ژئ گوئ: "من لاندکه‌ک چیکریه دئ بۆ خانئ کوردان ببه‌م. به‌لکی شاباشه‌کی بده‌ته من. ئه‌ز ژئ زارۆکیین خوه پئ خودان بکه‌م". خانئ لهپزیرین گوئئ: "خانئ کوردان مرؤڤه‌کی موونه. هه‌وجه‌یی ب لاندکا ته‌ یا دارین نینه". خانئ موکری گوئ: "هه‌که شاباش دا باشه. هه‌که نه‌دا ژئ ژک..ئ کهرئ من فه. من چ منه‌ت پئ نینه". خانئ لهپزیرین گوئ: "تو دئ بویری ل نک وی ژئ وهه‌ بیژی". خانئ موکری گوئ: "دئ نک وی ژئ وه‌سا بیژم. ما دئ ژئ بترسم؟". ده‌ما خانئ لهپزیرین ئه‌فه‌ به‌یست، زڤری هاته‌ که‌ئ و جلید خوه گوه‌ورین. خولام هاتن و گوئن: "خانؤ! یه‌ک دخوازیت ته‌ ببینیت". وی ژئ گوئ: "بلا بیئ". خانئ موکری هاته‌ ژوور و گوئ: "ئه‌زه‌نی! ئه‌فه‌ لاندکه‌که‌ دارینه، من دیاری بۆ ته‌ ئینا دا تو شاباشه‌کی بده‌یه من". خانئ گوئ: "مالخراب! ئه‌ز دئ چ ب لاندکا ته‌ بکه‌م. هه‌ره‌ بیه‌ من نه‌قیئ و چ شاباشان ژئ نادم ته‌". موکری گوئ: "هه‌که شاباشئ بده‌ی باشه، هه‌که نه‌ده‌ی ژئ منه‌تا ته‌ ک..ئ کهرئ من فه". خانئ لهپزیرین تیگه‌هشت کو ئه‌فه‌ مرؤڤه‌کی زیره‌ک و میرخاسه. ژ کورسیا خوه هاته‌ خواری و خانئ موکری هه‌مبیز

کر و گۆت: "تو مروڤه کی باشی. وهره ئەز و تو بینه دەستەبەرا. هەرە مالا خووە ژێ
بینە و وهرن د کەلێ ب جە بێن". هەردوو بوونە دەستەبەرایێن ئیکوودو. پاشی خانێ
لەپزیرین ئەمەردا لەشکەری خووە دا دەست ب شەلاندا کاروانین شاهی بکەن.

پایزە چ خووش پایزە
قوێ بەفرۆکی گیزەگیزە
خان خولامە، ژباخوێ زیزە

پایزە بەفری کیری ئالاندن
خووساری کانی بەنگاندن
خانی بازرگانید شاهی شەلاندا

پایزە بەفری کیری سپی کرن
خووساری کانی تیر کرن
خانی بازرگانید شاهی رووس کرن

پایزە بەفری کیری و مل مشتن
خووساری کانی هەمشتن
خانی بازرگانید شاهی کوشتن
"خان عەبەدال بەگۆ بابگۆری
زوو بکە زوو بلەزینە
کۆمید میچچاکان هەلینە
رەقدادا شیران بخوشینە
ل دنیا ای قەبژینە
ری و ریباران بگەرە
خەلک و عالەمی بشەلینە
تەرش و تالانان بو بابی خووە بینە"

خان عه‌بدال به‌گئ زوو کر زوو له‌زاندی
 کۆمئد مئیرچا‌کان هه‌لان‌دی
 ره‌فدا ش‌ییران وی خوش‌ان‌دی
 وی ل دنی‌سایئ بژان‌دی
 خه‌لک و عال‌هم شه‌لان‌دی
 ته‌رش و تالان وی جه‌مان‌دی
 بو‌که‌لا دم‌دم ئینان‌دی

پشتی قان روودانان، خه‌لیفه ب له‌ز چوو نک شاه‌ی و گلیا خان‌ی له‌پزیرین
 کرو گۆت: "شاه‌ خوش‌ بیت! نه‌و خان‌ی کوردان نه‌وی ته‌ گه‌له‌ک مه‌زن کری، بوو
 دوژمن‌ی مه‌ و چاق‌ی وی ل دۆشه‌کا ته‌یه. وی بازرگان‌ین ته‌ شه‌لان‌دن". شاه‌ی گۆت:
 "نه‌خیر! خان‌ مرو‌قه‌کی نه‌مینه‌. قئ دگه‌ل من ناکه‌ت". خه‌لیفه گۆت: "شاه‌م!
 نه‌گه‌ر تو ژ من باومر نه‌که‌ی تانج‌ی خوه‌ ریکه‌ بو خان‌ی و ببیژئ بلا وی تانج‌ی
 برامووسیت و دانیته‌ ل سه‌ر سه‌ری خوه‌". شاه‌ی ژئ قه‌بوول کر. تانج‌ی شاه‌ی بو
 خان‌ی له‌پزیرین ریکرن و گۆتن‌ی "شاه‌ی گۆتیه‌ بلا برامووسیت و دانیته‌ ل سه‌ر سه‌ری
 خوه‌". خان‌ی نه‌فه‌ قه‌بوول نه‌کر و سه‌ر را تانج‌ی وی شکاند.

چ پ‌ایزه، زقس‌_____تانه
 خه‌لیفه‌ جاب‌ دا شاه‌ی ئیس‌فه‌هانه
 "قه‌ه‌ت ک‌رن خان‌ی کوردان‌ه
 وی شه‌لان‌دن بازرگان‌ان‌ه
 ئیج‌ار م‌ن وی لیک‌دان‌ه"

روژیک‌ه ژیی‌د خ‌ودئ دای‌ی
 خه‌لیفه‌ رابوو چوو نک ش‌ایی
 "سه‌ری ته‌یه‌ و باب‌ی ته‌یه‌
 هه‌چی یا دب‌یژم هه‌روه‌یه‌
 خان‌ی شه‌لان‌دن بازرگان‌ی‌د ته‌یه‌

خان دوژمنن دینن مهیه

"چ خانه ته راكری كوردستانن
سهه راق بهردانسه ئیرانن
خراب كرهه تا ئالیی وانن

چ خانه ته راكری دمدمهیه
خراب كری جهكی مهیه
بوو دوژمنن دینن مهیه
دههوا وی دۆشه كه تهیه
نابۆرتن سهه ری مهیه"

شاهی گۆت: "خه لیفه هؤا قهت وه نینه
خان، خولامه كه ئه مینه
من دهستی وی كر زیرینه
من دقهت دل و یه قینه
چ جارل من نابیت خاینه

خان خولامه كه ئه مین كری
من دهستی وی زیرین كری
كچا خوه كوری وی مار كری
نابیت چه جهه تان من بگری"

خه لیفه گۆت: "سه ری تهیه و بابی تهیه
هه چی یا دبیزم ههروهیه
خان دوژمنن دینن مهیه
دههوا وی دۆشه كه تهیه"

خەلیفە گۆت: "شاھم ھەكە وھییە
ئەو تانجی وھ سۆر و سپییه
بەدە دەستی چار خولام و جندیە
ریكە بۆ خانی كوردییە
بلا سی جاران رامیسیت دانیت سەر سەریە

ئەو تانجی وھ سۆر و زەرە
بەدە دەستی چار خولامید تەتەرە
ریكە بۆ خانی بەگەرە
بلا سی جاران رامیسیت دانیت سەر سەریە"

ئەو تانجی وھ سۆر و سپییه
دانە دەستی چار خولامید جندیە
ریكەر بۆ خانی كوردییە
گۆتی: "شاھی سلاق ریكرییە
بلا سی جاران رامیسیت دانیت سەر سەریە"

ئەو تانجی وھ سۆر و زەرە
دانە دەستی چار تەتەرە
ریكەر بۆ خانی بەگەرە
بلا سی جاران رامیسیت دانیت سەر سەریە

چار تەتەر وی ھاتن دەر دا
سبەخیرەك دابوون سەر دا
خانی بەگەر دگەل خەبەر دا

ئەو تانجی وھ سۆر و زەرە
دانان بەر خانی بەگەرە
"خانی خومش بیت شاھی سلاق ل تە کرن
گۆتی بلا سی جاران رامیسیت دانیت سەر سەریە"

خانی گۆت:

"هه‌ی کافرۆ بی ئوسوووله
خومش ناهیت خودی و ره‌سووله
تانجی ته ناکه‌م قه‌بووله"

هه‌ی کافرۆ بی مه‌فه‌ره
ئه‌هو تانجی وه‌ سوور و زه‌ره
لیدا و کره‌ شه‌ش که‌ره

شاهه‌ دهرکه‌فته‌ ل بانیه‌ه
وی دووربیه‌ی نی ئیرییه‌ه
ته‌ته‌هر قاسه‌د وی هاتییه‌ه

قاسدان گۆت: "ئه‌هو تانجی وه‌ سوور و زه‌ره
مه‌ داناهه‌ر خانی به‌گه‌ره
شاهی گۆت بلا رامیسیت و دانیت سه‌ره‌سه‌ره
به‌لی خانی لیدا کره‌ شه‌ش که‌ره

گۆتی وه‌ی کافرۆ بی ئوسوووله
خومش ناهیت خودی و ره‌سووله
تانجی ته‌ ناکه‌م قه‌بووله"

ده‌ما خانی له‌پزیرین نه‌ه‌ تشته‌نه‌ کرن، ئیدی شاه پی قانع بوو کو به‌لی
خان ل من خاین بوویه. گۆت نا خه‌لیفه‌ قه‌بوول کر و ئه‌مر دا خه‌لیفه‌ کو
ئۆردیه‌کی بیته‌ و که‌لا دمدم خراب بکه‌ت و خانی له‌پزیرین ژی دیل بگریته‌ و بینیت.
خه‌لیفه‌ ئۆردیه‌که‌ مه‌زن ناماده‌ کر و هات که‌لا دمدمی دۆرپیچ کر. سبه‌یه‌کی
خه‌لکی که‌لی هشیار بوون، به‌ری خوه‌ دانی وه‌کی خیزی چه‌مان له‌شکه‌ر و خیشه‌ت ل
به‌ر که‌لی دانانه‌. چه‌ند تۆپ به‌ردانه‌ که‌لی ژی چ کیماسی نه‌برن که‌لی. هه‌ر

شەفەکی کورد ژ کەلی دەرکەفتن و ئیڕیش ئینانە سەر ئۆردیا خەلیفە. ژ بلی
خەلیفە کەسەک ژ وی ئۆردیی نەھیلا. خەلیفە ژێ رمشی و چوو نک شاھی. گووت: "ژ
بلی من کەسەک ژ ئۆردیا من نەما".

شـاـهـی گـۆـت: خەلیفـە
مادەم وە بییت، هەکە وە بییت
شیری من بەر بەژنا تە بییت
بلا ئەف شەرە خەما تە بییت
سەری من و سەری تەییە
شیری من سەردەستی تەییە
ئەف سەفەرە خەما تەییە"

شـاـهـی گـۆـت:
"خەلیفە لەزبکە، بلەزینە
تو کاخەزان فەبژینە
ئۆردو و عەسکەری بجەمینە
دەستی تەکی تۆیان هەلینە
ل بەر کەلاتی داینە
وی کە لەوکی هەرفینە
خانێ کوردان دیل بگرە بۆ من بینە
مە شەرە چ سولجە نینە"

خەلیفە دبییت: "شاھی خومش بییت
نەویرم ب چمی ب کۆمی
ترسم من بکیشیت دۆمی
هانەک بۆ بیتن ژ کناری رۆمی"

"خەلیفە بەس بیژە خەبەرید تفالێ
هەفت سالان رۆمی گەریام ب ئەفدالی

من ژۆمى نهدیتن چ تالی
خه لیفه بهس خه بهران بده بهر خه بهران
عهسکهرى ددهمه ته ژ دار و بهران
هه ره وی که لۆکه ژویری راکه ب لهشکه ران"

خه لیفه رابوو بوی دۆمه
دەر و دنیا دوو بوون کۆمه
دی بچن شهری خانى دهستگورۆمه

خه لیفه ژنیسه هه هانی رابوو
دەر و دنیا دوو خش یابوو
ره خوی دمدمی دهین یابوو
پینسه تۆپ پیکشه لی دابوو
بههر سههر بههری نه هه ژ یابوو

خه لیفه لهز کر و لهزانه
بو خوه لهشکه ره جه مانده
وی ل بین دمدمی پهنگانه

دهسته ته کی تۆپیان نینانیدی
ل بهر که هه لاتی دانانیدی
خیشهت و چادر دانانیدی
شیلکه که تۆپیان ره شانیدی
بههر سههر بههری نه هه ژانیدی

هنیدی خیزی بهر قان چه مانه
هنیدی به لگی د دار و بهرانه
هنیدی سته تیرید نه سما نانه
هنیدی خوریا پشت مهانه

ئاقىتى تۇپىئا ئىرانى

دەقۇ وەكىسى دەرى قازانى

ئاقىتى بەرجىد ئىھىوانى

ئاقىتى تۇپىئا ئىھىوانى

دەقۇ وەكىسى دەرى مەنجەلى

ئاقىتى بەرجىد كەلى

ئاقىتى تۇپىئا سەھىرانە

دەرمىان كەرى مەنجەلانى

ئاقىتى بەرجىد خانانى

ئىسى شەقۇ و سى رۇزانە

قىرىنەك كەفتە تۇپانە

ئاقىتى بەرجىد خانانى

دەمۇ بەرى كۆلایى

پىتسەد تۇپ پىكشە لىداى

بەرسە بەرى نەھە ئىباى

دەمۇ بەرەكە گەھورە

وئى لىدان كۆلنگ و تەقرە

تۇزل ئىھىمانان بىو و عەھورە

دەمۇ بەرە رۇى بەھرانى

زى تاقىن سۆلینە و كەلى

شۆلا خانانى كەس نزانى

دمدمۆ بهرەكە پانە
ئارمانجی تۆپ و تەنەنگانە
عەگید هەر خانى كوردانە

دمدمۆ بهرەكە شەینە
چەل و چەیا خەبارینە
عەگید خانى لەپزیرینە

دمدمۆ بهرەكە قۆپە
دارەتنى پینسەد تۆپە
هەرەهەكى باران و دیلۆپە

دمدمۆ بهرەكە قولۆزە
لێدان تۆپ و چەقەلۆزە
گورى ژئەسمانان كرتۆزە

دمدمۆ بەرەكە رووی خومرسى
پەنجسەد تۆپ لێدان درسى
بەر سەر بەرى نەگوهوسى

دمدمۆ بەرەكە رووی دىدا
پینسەد تۆپ جارەكى لێدا
بەر سەر بەرى نەچوو تىدا

نىسى شەف و سى رۆژانە
قربینەك كەفتە تۆپانە
ئاقتن برجىدا خانانە

خه لىفه ل كه لى دفك وورى
ره مزو حالان زى وهردگى
والئا نه فه خووش ئاسىتتیه
خانئ كوردان بهر پى من چىكرى

شه فه كه زى ئىد تارىسانه
خواركه فه فتى خانئ كوردانه
دگه ل بره كه لاولوانه
سىسه د خيشه ت كر تالانه

شه فه كه هه يشه شه فه قیه
خواركه فه فتى خانئ موكریه
دگه ل بره كه لاولیه
سىسه د خيشه ت ب شىر بریه

شه فه كه زى ئىد تارى تا فا
خواركه فه فتى عه بدال بهك زا فا
كه ت بو كه تى زى قىكدافه
ئوردیه خه لىفه چ نه هیلا فه
خه لىفه تى نى زى ما فه

ته ته رخان به گى ره واله
هه لیه ستن شىر و مهرتاله
هه فه سه د خيشه ت كرن قاله
كه سى نه زانى چ حاله چ هه واله
ژ خه لىفه ویشه كه س نه هیلا

ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه، ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه
خه لئيفه عهسكهري خوه هه ژماره
لهشكهري وي نه بووه هه زاره
ئهوه بووه روورمش و شه هه زاره

چ ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه، ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه ســـــــــــــــــبـــــــــــــــــه
خه لئيفه ژ خه هوي رابوويه
عهسكهري خوه فكورويه
ژ خه هيري وي كهس نه ماييه
ب هه ردوو پيهان ره قيه
خه لئيفه ره قيه و دبئته
"كۆما دگه ل من وي بهرئته
خان پلنگه، ئاسي بووه ل كه ئيته"

خه لئيفه ل سهر گر كه كي راوه ستايي
كۆديد خوه لئيه دانه بايي
كۆما گران ئهوه ژي مايي

خان دبئه ژيت: "دي ههري خه لئيفه
من تو دايه خاترا دلي شايي
دا جابي بييه ي بو شايي"

خه لئيفه رابوو وي دبئته
"هه كه شه رمه هه كه فهئته
بلا شاهه ب خوه بهئته
پلنگ ئاسي بووه كه ئيته
چ ژدهستئ من ناھئته

٤ - ٥: بەشا پینجەم

شاهی گۆتە خەلیفە: "ئۆردیەکی راکە ھەرە کەلا دمدەم دیسا دۆرییچ بکە و رمزەکی ژێ بو من دانە. ھەکە ھیژ بەری رمزی من نەھاتی تو کەلی بستینی باشە. ھەکە رمزی من بەری خوە دا و تە ھیژ کەلە نەستاندی ھینگێ ئەز دی ب ئۆردیەکە گەلەک مەزنقە بیەمە وی دمەری". خەلیفە ژێ ئۆردیا خوە راکر و کەلا دمدەم دۆرییچ کر. رمزەک ژێ دانا. سی سالان بی ناقبەر کەلا دمدەم تۆبیاران کرن، لیبەلی نەشیان کەلی بستین. سالا سیی رمزی شاهی بەری خوە دا. شاهی گۆت: "مادەم سی سال دمرباس بوون و رمزی من ژێ بەری خوە دا و ھیژ کەلا دمدەم نەھاتیە ستانن جابی بو ھەمی عەجەماتی و ئیرانی ریکەن بلا ھەمی خانین ئیرانی لەشکەری خوە کۆم بکەن و بیین". کاخەز و نامە بو ھەمی ئالیین ئیرانی ھاتن بەلاقکر و خانین عەجەمان ب لەشکەری خوە ھاتن ھاری شاهی. شاھ ب ئۆردیا خوە ھات و کەلا دمدەم دۆرییچ کر. دەملدەست دەست ب تۆبیاراندنەکە خورت کرن. پاشی تانجی خوە ریکر بو خانێ کوردان کو فی تانجی قەبوول بکەت و برامووسیت. لیبەلی خانێ کوردان گۆت: "مز کوردینی بە ناڤ و بی نامووس ناکەم، لەورا تانجی تە قەبوول ناکەم".

شاهی گۆت: "خەلیفە زوو کە، بلەزینە

رمزەکی بی بو من بچینە"

ھەتا بەری رمزی خوە نەبینە

ئۆردی سەر خانێ کوردان ناھەلینە

خەلیفە لەز کر لەزانیدی

خوخ و زەردەلی ئینانیدی

رمزەک بی شو شاهی دانانیدی

رمز و بی شاخ دانانیدینە

بەری وان پینقە ھاتینە

چ چارە پی نەبرینە

زڤسـتان چـوو، هـات بهـاره
هـون لهـشـكهـران بـكهـن كـاره
خانئـى كـوردان دـگهـل مهـ خـواره

بهـار چـوو، هـاتى هـاقينـه
دئـى لهـشـكهـران قهـجهـمينـه
خانئـى كـوردان دـگهـل مهـ خاينـه

هـاقين چـوو، هـاتى پـايزه
دئـى لهـشـكهـران بـتـهـويه
مهـ و خانئـى كـوردان خـوينـريزه

پـايز چـوو، هـات زڤسـتانه
راكـهـن لهـشـكهـرى گرانه
مهـ و خانئـى كـوردان لـيكدانه

خانـهـك هـاتى ژـتهـردهـهـانه
فـيرسـه سـهـر دهوره زهـمانـه
وى گـوت "دمـدم چـيه؟"
دئـى خـراب كـهـم بـئاورـيد چـاقانه

خانـهـك هـاتى ژـتهـهـبريزه
عهـسـكهـرى وى بوويـه ريـزه
"شـوونا دمـدمهـى دئـى كهـمهـ پاريزه"

خانـهـك هـاتى ژـتهـهـهرانى
عهـسـكهـر كـيشـا هـهـتا وانئـى
"چـ خانـهـه رابـوووى كوردسـتاني"

خانەك هاتى ژ ئاقى وئەشە
گەل خوە ئینا تۆقى سئەشە
"هینگى دى چەم بەهین پئەشە"

خانەك هاتى ژ بەرى كۆخى
گەل خوە ئینا تۆقى خۆخى
"هینگە دى چەم بخوەم خۆخى"

خانەك هاتى ژ گازا بەرى
چەجەمى تەنج ل سەرى
دوژمى دى نى پئەمبەرى

خانەك هاتى ژ هۆدەرى
د پاخلیدە تۆقى تەرى
"هینگى بەهیم ئەو بگەرى"

خانەك هاتى ژ هەنج و مانجە
نە فەئەیه، نە جوهییە، نە كورمانجە
وى ل سەرى چەمى تانجە
"دەمەى بەر تۆپان بکەم ئارمانجە"

خانەك هاتى ژ بەرى بەرى
ەسكەرى وى تىپ ل سەر تىپى دزىشىرى
هەمى هاتنە بابى و كورى

خانەك هاتى ژ بەهرا گەرى
تەهیران تاقىت، بازىا دگەرى
ئۆخلمەكە تۆپان كەرى
هەفت رۆژان هەتاق فەدەبەرى

خانەك هاتى ژ ئەردەبىلە
سەبىل وەكى دووقى چىنە
"دى دىمەى خراب كەم ب سەبىلە"

خانەك هاتى هووكە هووكە
لەشكەرە وى بىلە وووك بىلووكە
"دى دىمەى خراب كەم ب نەينووكە"

خانەك هاتى شىنۆ و سەبلاخە
لەشكەرى وى كىرت ئەرد و ئاخە
"دى دىمەى خراب كەم ب قان شاخە"

خانەك هاتى ژ دىلیمانە
لەشكەرە وى بوشە، گرانە
"خانۆ دى ل تە بەم مېقانە"

خانەك هاتى ژ سەلەماسەتە
لەشكەرە وى تىپ ل سەرتىپى راووستا
كۆت: "كەلى خانان مەتخان نەكەن، من ب خوە
خانۆ كوردان دىتە شىرەكى راستە"

خانەك تىن ژ خۆيى
ئەفرۆكە هەفت مەهە تىن رىو
يا رەببى تونە دەبى ئەولەهەبىو
"دى چەم خراب كەم خانۆ كورمانجىو"

خانەك هاتى ژ وورمىي
يا رەببى نە دەبى ئەولەهەبى
دى چىت خراب كەت خانۆ كورمانجىي

خانەك هات ژ چين و ماچينه
زهخيري ههفت سالان ئينا
ههفس ههدهد بهدل ههك بهراهينه
ههفس ههدهد بهدل ههك دووماهينه
ههفس ههدهد بهدل ههك كودميرينه
ههفس ههدهد بهدل ههك داومتينه
خرو و خيزان حساب نينه
گوت: "من چ ههسكهري خيري نينه
بو ديتنا شاهي هاتمه"

خانەك هاتى رۇژھه لاتى
شهف و رۇژدكهت خهباتى
"دمدمى دى بستينم گاڤ و ساتى"

خانەك هاتى ژ رۇژئاڤا
شيلكهكه تويان بهرداڤه
ههفت رۇژان نهديتن تاڤه
رۇژه ههشتى برجيد بهلهك شهبهق داڤه

خانەك هاتى ژ حهبهشه
ههسكهري وى سى هزارو شهشه
"شاهو روويى من بهر ته رمشه
ههسكهري من نيئهك تاوى، نيئهك نهخومهشه"

خانيهده جهماندن
نالاييهده ههريهه لاندن
سهرخانى كوردان پهنگاندن

خان هه می وی جه ما بوونه
 چل ه زار وی ته مام بوونه
 بهر دمی په یا بوونه
 شاه رابوو ژنیسه هه هانی
 دمر و دنیسه ا دان هایه دانی
 سه فهرا خانی ده شه تا هه وزانی
 شاه ژنیسه هه هانی هاته
 عه سه کهری وی گرتب ووون
 دوان زده ده شه ت و دوان زده وه لات هه
 بهر دانی توپی د زومات هه
 عه جیب خان ژ بهر نه هه لات هه
 شاهی ژنیسه هه هانی رابوو
 هه نه دی عه جه م دوو رژیه ابوون
 ره خانی دمد می دهینه ابوون
 پینه سه د توپ بیکشه له لی دابوو
 بهر سه بهر بهری نه هه ژیه ابوون
 ده شه تا هه وزانی سه بهر که فته
 شاه پیش که له لاتی که فته
 وی که هه نی و گرنژیسه
 "وهی له هه خانی نانبری ایی
 خه وهش ناماره ته دهینه ایی
 په یروژ بیته خه ودان ژی مایه"
 قهره سه اندن توپی د نه نه زله
 باریت هه دکه هه نی مه نه ج هه لی
 تی که هه ژان دن برجیه د که هه لی

تۆپىدە مەزىن گەرگەر
 بىر جىد بەلەك خىرە خىرە
 رەودا شىران نىرە
 رۆندىكىدە سىتەن گەرگەر
 فەرمانا سەر باب و كورە
 خان مەيرە، غەبەدال بەك كورە

 قەرەسەندە تۆپىدە مەزىنە
 شىدەندەن تۇق و بازىنە
 تىكە ھەزەندەن وى زىنە
 ھىشيار كەرن زاقا و ژنە

 قەرەسەندە تۆپىدە بچە و ووكە
 شىدەندەن تۇق و نەينووكە
 تىكە ھەزەندەن بىرچ و س و ووكە
 ھىشيار كەرن زاقا و بووكە

 قەباخەك تۆپىدەن بەرداقە
 پىنسىدە تۆپ پىكەشە لىدەقە
 ھەفتە رۇژان نەدىتەن تاقە
 رۇژا ھەفتە شىشەفەق داقە
 بەر سەر بەرى نە ھەزىياقە

 خانە، خەنە لىپىزىنە
 كەلەلە وى ھەمە بەرىنە
 چە چە ھەرى نەبىرەنە

 شاھەل دەمەمە فەكەورى
 بەر سەر بەرى نە ھەگەورى

"پیرۆز بییت خودان نهمەری

ئاسی بوو پلنگی کەهەفری"

شاهی پیش دمدم راوه ستایی

بەر سهەر بهری نههه ژای

"پیرۆز بییت خودان ناقه مایی

ئاسی بوو پلنگی چایی"

وهختی شاه ب ئوردیا خوه یا مهزنشه هاتی و تۆپ بهردا كهلی، عهبدال بهگی كوری خانی هاته سهربانی كهلی بهری خوه دایی و ژ بوشاتیا لهشكهری عهجهمی ترسیا. خانی دلهندی ل كوری خوه دا، گۆت: "كوری من، ئەف ئوردیه هنده بۆش و قهرهبالخ نینه. عهجهم هیلهییډ لهشكهری دكهن. خیشهتید وان كهلهك خالی نه. ههما وهسا دكهن دا ئەم بترسن. تو قهت مههرقی نهكه ئەفه ههمی تیرا بابی ته ناكهن". عهبدال بهگ ژ فی گۆتنی عاجز بوو. ئینا خانی گۆت: "ئهبدال بهگی بیهنه ژۆرفه بلا دهرنه كهفیت".

عهبدال بهگ دجیت سهربانی

حیکمهتی دگریت گرانی

لهشكهر بۆشه بن مه دانی

عهبدال بهگ دجیت چهوالانه

فکرا دگریت گرانه

هندی خیزی دهق چهمانه

هندی بهلگیډ فان دارانه

هندی خوریا فان بهرخانه

هندی ستیریډ نهسمانانه

هند خیشهت بن مه دانانه

ههواره نههق چهمانه

"چ عهجهمه دۆر مه دگرن
ژ خیزیّد چه مان پترن
ژ به لگیّد داران بۆشترن"

خانئ سۆر دبیته كوره خوه
"عه قداال بهك بابۆ، نه ترسه
ئه و عهجه من، پر هنیرن
خیشه تان خالی قه دگرن
هند سه مهن، هند حیشترن
هند ششانن هند كافانن
هند خه به ندیّد دموارانن
هه می تیرا بابئ ته نابن
عه سه کهر نیئه بازرگانه
تییت ژ وه لاتئ سۆرانه
بابئ ته پلنگئ چیانه

بابئ ته خانئ كوردانه
خه واسئ بنئ به هرانه
سه به یی دئ چم ناقوانه

خه رج و خه راجئ من سه روانه
هه كه نه دهن، من و وان لیکدانه
کته کی ناهیلیم ژوانه"

عه بدال بهك دبیته بابئ خوه
"خه به ریّد ته ب تیقلن
جهرک و هناقید من دگرن
ما تو میری، خه لک هه ر ژنن

"عبدال بهكو خه بهر خورتو
من بو خوه ژدان گرتو
ئه فه چ خه بهر ته بو خوه گرتو"

خانی گوت "زههید كه قانان بین
دهست و پی عبدال بهگی بالین
بهر پهری را بههشین"

٤ - ٦: بەشا شەشەم

ب قى رەنگى ھەتا سالا ھەفتى حيسارا ل سەر كەلا دەمدەم ب دژواری دەوام
كردییدی خوارن و ئەرزاقى كەلى ژى ھیدی ھیدی كیم بوو. دەما خوارن و ئەرزاق
كیم بوو، خانى كوردان خوەست عەجەمان بخاپینیت، ھیڤیا وان یا ستاندنا كەلى
بشكینیت. دبیژن رۆژەكى دیلەك ل بەر كەلى زا. خانى كوردان ب شیرى دىلى
ماستە فریى چىكر و دا دەستى قەرۆیى بیدكارى و ژ بو شاهى رىكر. دەما شاهى فریى
تازە دیت، گۆت: "ئەڤە ھەفت سالا مە كەلا دەمدەم دۆرپیچ كریه، لیبەلى خانى
كوردان ژ ئالىى خوارن و قەخوارنیڤە بى منەتە و ژ بو من فریى تەر ریدكەت".
كەیفە عەجەمان نەخوەش بوو. شاهى ژ قاسدى خانى كوردان قەرۆیى بیدكارى
پرسى كانی سەرەكانیا ئاڤا كەلا دەمدەم ل كى دەریبە. قەرۆیى بیدكارى بى ترس
گۆتە شاهى: "ھەكە ھوون بخوازن دشین من بكوژن، لیبەلى ئەز سەرەكانیى نیشا وە
نادەم، خیانەتى ل خانى خوە ناكەم". شاھ ژى ژ بەر دلسۆزیا وى، ئەو خەلات كر و
رىكر.

خانى كوردان دبیست:

"دلى منۆ دكەت كرى

تەیرەك بەرئەسمانان دفرى

ئەڤە ھەفت سالا رەز دەینان ژى خوارن تری

سالا ھەفتى تەمام بوویە

دیلاھەك بەر كەلى زایبە

فرى ژى چىكر، رىكر بو شاهیە

رۆژەك ژى بید خودى دایى

دیلاھەك وى ل بن كەلى زایبى

فرى ژى چىكر، دەستى لاوى بیدكارى نایى

رىكر بو ئوردییا شایى

"هه‌ی لاوۆ، لاوی بی‌دکاری
می‌رو، ژ مه‌ران ب‌زاری
چیه خانی بۆ مه‌هناری"

"نی ئەڤه فریئ مه‌انه
خانی ریک‌ر بۆ شاهانه
دا هوون پی بکه‌ن شیلانه"

شاهی گۆت: "ئەڤه سالاهه‌فتیۆ
ماسه‌ت په‌یدا نابیه‌ت چ ئەردیۆ
خوارن بۆ مه‌تیه‌ت ژ که‌لیۆ"

"وه‌ی دم‌دمۆ به‌ری گه‌ره
هه‌فت ساله‌ من سه‌رته‌ شه‌ره
سالاهه‌فتی خانی کوردان
بۆ من ریک‌ه‌ت فریئ ته‌ره"

وه‌ی دم‌دمۆ به‌ری پانه
هه‌فت ساله‌ من دۆرلی پیچانه
سالاهه‌فتی خانی کوردان
بۆ من ریک‌ه‌ت فریئ مه‌انه"

مه‌ها خانان ژ نووزا بیه‌ت
و ئەڤه فریئ مه‌ها بیه‌ت
به‌ حالئ مه‌ دی چاوا بیه‌ت"

خه بهر ناهینه گه ۆتنی
کی گوهلیبوویه سهردنی
خولام باخووی بهر خوه بدهت کوشتنی

شاهی گۆته مهحموودکی: "هه مبهری قهنجیی تو چ ژ مه دخوازی؟"
مهحموود گۆت: "شاه خومش بیت! من بووکا خانی لهپزیرین، ژنا عهبدال بهگی،
خان پهری دقیت". ژ بهر کو خان پهری که چا شاهی بوو، شاه گه لهک عاجز بوو و
ئه مر دا مهحموودکی ئالهکانی سهرووسهر بکهن دهقی تۆپیدا و بهردهن برجید
که ئی فه. وان ژی قهت تهقسیری نه کرن و ب فی رهنگی مهحموود که ههشته ههقی
خوه.

شاهی عه جهم وی دبیته
"مهحموودکو ته چ دقیته"
گۆت: "هه که شهرم، هه که فهیته
من بووکا خانی دقیته
ئه هو خان پهریا بابانه
مه مک فه خموور و فنجانه
ئه هو سه قا دلئی لاوانه"

شاهی گۆت: "دی بینن و دی بینن
تۆپا مه زن هوون خشین
مهحموودکی تی بحه شین
برجید که لیقه په قین
دا چ جار خولام ل سه ری
باخوویی خوه قی نهین"

تۆپیا مهزن وی ئینانیدی
مهحموودکی ئالهکانی تی حهشانیدی
برجیید که لیقه بهقاندیدی

نی ئهو مهحموودکی ئالهکانی
کرن تۆپیی بهری وی دان ئهسمانی
گوت "دی وی وهجی ژمن گری،
ئهو وهجا ته کرتی ژخانی"

عهجههه رابوون چ کرن، سه و حیشتتر برن ل سهر سهرهکانیی سه رهژیکرن و
ئاڤا کهلی هه می پیس کرن. پاشی ژی ئاڤا کهلی ب یه کجاری برین.
سریجخانهیین کهلی تژی خوین بوون و ئاڤ ژی هاته برین. خانی کوردان سبی ژ بو
نشیژی رابوو چوو سریجان، دا دهستنشیژی وهرگریت بهری خوه دایی سریجخانه
هه می بوویه خوین و ئاڤ ژی لی هاتیه برین. دهما ئههلی کهلی هه می رابووی، ئهڤ
چهنده دیتن، حالی وان که لهک نهخومش بوو. ئیدی بیهنمرار کهفته کهلی و عهرز و
عهیال ژ تیهنان دا کرن ناله نال.

چ سه سه تیره تاڤه
ڤان عهجهه مان که شت و راڤه
ژ خانان بر کرن ئاڤه

شاهه عهجهه وی کوو دکهته
چل حیشتتران سه رهژی دکهته
سریجان تژی خوین دکهته

شاهه عهجهه چوو سه ره سه
سه ره وی سه و دیلان برینه
سه ریج پهنگانان ژ خوینه

سـۆلـىن و ئـاقـ خـراب كـىرن
كۆپـهك تـىدا مـرار كـىرن
سـرىچ ژ خـوینى سـۆر كـىرن

هـندى گـانـه هـند حـىشـترن
سـەر سـۆلـىنـان سـەر ژى كـىرن
سـرىنـجـه تـى ژى خـوین كـىرن

عـه جـهـم چـوونـه بـىن چـىيـايى
ئـاقـ ژ سـۆلـىنـان وەرگـىرـايى
كـه قـلى گـامـىشـان پى دادـايى

"هـهـى مـهـه مـوودكى ئالـهـكـانى
سـهـؤ كـورى نـهـسـهـد سـانى
مـن هـنـه پـىنـسـهـد خـولا مـىد بـىانى
رۆژ هـهـيه بـهـلكى نـهـگـهـهـيتـه يـهـكى كـهـرەك نانى
تـو بـۆچ بـووى سـابـىنا مـالا خـانى"

چ سـى بـهـيه رۆژ نـهـين
خـانـان هـهـلگـرتن مـهـسـىنـه
قـهـسـتا نـشـى ژى كـرىنـه
سـرىجـخانـه تـى ژى خـوینـه
خـانى كـوردان چ حـال نـىنـه
رـوونـشـتن بـۆ خـوه گـرىنـه

چ سـى بـهـيه سـى بـهـيه سـۆرە
خـانـان هـلا قـىتـن ژۆرە
ئـاقـا سـۆلـىنـان تـى ت سـۆرە
قـان خـانـان بـوو لۆرە لۆرە

خانێ کوردان رابوو چوو نک دایکا خوه له‌عليخانی و گوټی: "دای! بو مه چارمیه‌کی په‌یدا بکه". دایکا وی گوټی: "ئه‌و روژا ته هه‌ستا هه‌می کوشتی، بلا ته مه‌حموودك ژێ کوشتبا". خان، ژ نه‌چاری ده‌ستید خوه ل بهر ئه‌سمانی فه‌کرن و دوعا ژ خودی خوه‌ست دا بارانه‌کی ببارینیت. خودی ته‌عالا ژ بانێ بلند دل ب وان سوټ و هه‌ر چه‌ند ده‌می بارانان ژێ نه‌بوو، ئیبه‌لی بارانه‌که خورت ریکر. پشتی بارینا بارانی، شاهیانه که‌فته ناڤ ئه‌هلێ که‌لی. شه‌وق و که‌یفا خوه‌شمیریت د که‌لیشه‌ خوش بوو.

خانێ گوټ: "هه‌ری دایێ هه‌ری دایێ
ژ کۆچکی وهره سه‌هرايێ
مه بکه ته‌یبه‌یر و رایێ
عه‌جه‌مان سوټم سه‌ر دنیايێ"

دایکی گوټی: "هه‌ری خانو
ته‌یبه‌یر ئه‌وه یا ته‌ کری
روژا دم‌م خلاس‌کری
سه‌ری پینسه‌د پالان بری
ده‌نگ ل مه‌حموودکی نه‌کری"

خانێ گوټ:

"نه‌عه‌ت توخمی، عه‌سل ژنه
ئه‌هولی ژێ دایکا منه
چاوا سوټی زکی منه"

خانێ له‌په‌زیرین رابوو یه
ده‌ره‌جید که‌لی سه‌ره‌که‌فتیه
به‌ر قبلی راوه‌ستیا یه
دوعا ژ خودی خوه‌ستی یه

خانئ سۆر چوووه سهر بانئ
قيرئى دهئليت بهر ئه سماني
"هئشيا مه ره بئى رحمانئ"

"يا كه ره عه قريئ سهر مه يدانئ
تو بده ته بهك بارانئ
ئاڤ تئى بيت سريجخانئ
دا فه خوهين، بچين سهيرانئ
كه ره عه قريئ سهر مه يدانئوؤ
تو بده ته بهك نختئوؤ
ئاڤ په نگيت سريجخانئوؤ
دا فه خوهين، بچين كه شتئوؤ

كه ره عه قريئ رمش و درئـژه
ته بهك بارانئ دارئـژه
دا پئى بكهين نختئـژه
چاڤئد مه گرتن قريئـژه

يا كه ره عه قريئ رمش و تاري
د دانئ نيئرؤ، ئيئـتاري
ته بهك بارانئ ببـتاري

يا كه ره عه قريئ رمش و شينه
ته بهك بارانئ بارينه
عه سكهريئ خانان چ حال نينه"

نه نيسانه نه گولانه
بهينا تيرمهه ته باخانه
قريئنهك كهفته ئهورانه

یا ئاها خیر بیتن بارانه
 ئاڤا پهنگاند سـریرجـخـانـانـه
 ناڤا کهلی بوو شاهیانه
 نرینهک کهفته شیرانه
 قههقهه با ریا دانانه
 شان خوه شمیران ناڤا خوه دانه
 شوشتی خوینا د ههوشیو
 ئاڤا تژی کر سـریرجـیو
 خه لکی کهلی پی کر نڤیژا سببو
 ئاڤا چوو سـریرجـید خانانه
 سوڤیان دهست دا مه سینانه
 نه فرودئ کهین نڤیژانه

هینگی خانئ له پزیرین هزر کر نامهیان بو میریت کوردان ریکهت دا ب
 ههوارا کهلا دمدمی بین. رابوو مهلا تهیی کاتبی خوه گازی کر و ژ بو ههر
 میرهکی کوردان نامه نڤیسین و ریکرن کو بینه ههوارا خانئ کوردان. پشتی
 دهمهک چووی، چ جهواب ژ میریت کوردان نه هاتن و کس ب ههوارا کهلا دمدم
 نه هات.

مهلا تهییو بله زینه
 کاخه زان بنڤیسینه
 ناڤا ئیسلامی بگیرینه
 عهجه می دۆر مه کرتینه
 مه شه ره، چ سولحه نینه
 "هون له زکهن و بله زینن
 مهلا کاتبید من بینن

هوبىرى كاخهزان رهشيين
نفاق ميرهكان قهبريين
بو من عهسكهرى جهمين"

كاخهزۆ بهلگى بيوكى
مهلا نقيسى سهر چوكى
ريكربو ميرى دهوكى

كاخهزۆ بهلگى گيلانى
مهلا نقيسى ئهيوانى
ريكربو باشايى وانى

كاخهزۆ بهلگى گولپو
مهلا نقيسى سبيو
ريكربو ميرى مووشيو

كاخهزۆ ژ بهلگى تارى
مهلا نقيسى ئيشارى
ريكربو ميرى ههكارى

كاخهزۆ بهلگى ههزيرى
مهلا نقيسى نك بىرى
ريكربو ميرى جزيرى

كاخهزۆ بهلگى هيرۆيى
مهلا نقيسى نىقروىيى
ريكربو ميرى زاخوئى

كاخه زۆ ژ به لگى گولئ
مه لا نفسى ل ملى
ريكربؤ ميرى مووسلى

كاخه زۆ به لگى هئارى
ريكربؤ ميركى زيبارى
بؤ خانان بييه ههوارى

مه لا كاخه ز نفيساندى
ثاقيت بهر بايى رحمى وى شهقاندى
ژ خودانان را كه هاندى

كاخه ز تين و قهوى شين
خه بهرئيد خومش تى دا نين
يهقين پاشا ل مال نين

كاخه ز تين و قهوى رهشن
خه بهرئيد تى دا نه خومشن
يهقين ئه پاشا نه خومشن

كاخه ز رهشن، رهنگى مورى
چ مه لا لى نادهن دؤمى
يهقين نه خومشه، پاشايى رؤمى

كاخه ز رهشن، ژ نه زامى
چ مه لا لى نادهن خه بهردانى
نه خومشه، سولتاني ئيسلامى

كاخه ز ئيد خوه جه ماندينه
بهرو پشت يى دنه قشاندينه
چ خه بهرئيد خومش تى نينه

"ئەف میره هەمی نهخوش بن

کۆلانی و ان تهرم و لهش بن

ئهو ژ خهزایی بی بهش بن"

"جایی بدن میری سهرحده

بهه خوه بکهت کراسی شهمهده

نههیت زهحهتهی ل خوه نهده

جایی بدن میری بههدینه

چ جوھییه نهینک شینه

نههیت، من منهت ژئ نینه

جایی بدنه میری وانئ

چ جوھییه ل بهه دوکانئ

نههیت، شههری کوردستانئ

جایی بدنه میری بۆتان

بروونیت دگه ل دای و دۆتان

نههیت شههه مه لکه مهۆتان"

نه بادینان نه شه مزینا

نه ناڤ کۆجکێد میری بۆتان

کهسئ ههوار بۆ خانان نهینا

دهما ههوار ژ بۆ خانئ کوردان نههاتی، دایکا وی گۆتی: "ههوارا ته ئیلا

ئهولیا و باطنی و مناسبین خودئ نه. دوعايي بکه دا ئهو بینه ههوارا ته". خانئ

کوردان ژئ دوعا ژ خودئ خواهست کو ئهولیا و باطنی بینه ههوارا وی. خودئ دوعایا

وی قهبلاند و کۆمه که باطنیان د سوورتهی تهیراندا دادان ل سهه برجین که لا

دمدم و هاتن هاری خانئ کوردان.

ههوارا من خودی، شیخ ئه حمه دی بادی
تو علمیی خودی ریادی
ههوارا خانان دا ههاتیی

ههوارا من خودی، شیخ زیلاتیی
شهقی و روژی دکه ی خهباتیی
دگهل خانان بییی ئاره ساتیی

ههوارا من خودی، شیخ پرمیسه
دهسه تیدا شیری رویسه
بو خانان بکه نامیسه

ههوارا من خودی، شیخی ناکوران
تو خودانی علم و سهران
هانسه ک بییت بو باب و کوران

ههوارا من خودی، ماریمی ساتیۆ
پلنگۆ ک هفتی لاتیۆ
هانسه ک بییتن بو خانانیۆ

ههوارا من خودی، مناسیی پیره لۆکه
چار شه هیدید ده شتیلۆکه
بیین ههوارا خانان نووکه

ههوارا من خودی، مه لا ئه حمه دی که مه کی
تو ب عه بایی ره شه به له کی
تو ناک باتنیان که له کی

ههوارا من خودی، مناسبی شووشیۆ
علمی خودی دکۆشیۆ
تو بیی ههوارا خانیۆ

ههوارا من خودی، شیخ نهحمه دی بشیشی
دائیم علمی خودی دبیشی
تو سهنجاقا خانان بکیشی

ههوارا من خودی شیخ عهلیی دزیۆ
دگهل شیخ مووسای نیشیۆ
دگهل شیخ نازری قبایۆ
تسهنگان داگرن تیزیۆ
دگهل خانان وهرنه ریزیۆ

ههوارا من خودی، شیخ سماهیلی بیادری
شیری و مهرتالان هلگری
بییه خهزایا کافری

چ سهپیدهیه، دنیا زهر بوو
رهفهك فهرخید کوتران دهر بوون
رهخید برجای کهلئ ویریوون
ژخانئ کوردان را عهسکه ر بوون

چ سهپیدهیه، دنیا زهره
رهفهك کوتران هاتنه دهره
رهخید برجید کهلئ وهره
ژبو خانئ کوردان لهشکه ره

چ نیشاره، درمنگییه
برهکه ته تهیران فریه
سه برجید کهلی دانیه
چهند خیزی د قان چهمانه
چهند به لگیید دارو بهرانه
چهند سستیرید نه سمانانه
سه برجید که لا خانانه
هند باتنیان دانانه
مناسب همه می چه میانه
دهست ل سه ره قه قدید شیرانه
هیچیانه مه ره خانان مانه

٤ - ٧: بهشا ههفتهم

خانێ کوردان و لهشکهڕی خوه ههيامهکا دی شهڕی خوه کرن. پشتی ئاڤا بارانی ژێ هیڊی هیڊی کییم دبه، دمهفتهین بهرخومهانا کهلی ژێ کییم بوو. هینگی خانێ کوردان گوته دایکا خوه: "دایه! ئهزج بکهه؟ کهس ب ههوارا مه نههات و ئاڤا مه ژێ ئیڊی یی کییم دبیت". دایکا وی گوتی: "کوری من! دهستی خوه بده شیرێ خوه و تو و لهشکهڕی خوه داکهفن مهیدانی. ب میرانی شهڕی خوه بکهن دا ئاڤ و دهنگی میرانیا وه ل دنیا یی به لاق ببیت". خانێ کوردان ژێ گوتی: "بلا دایه، دی وهسا بکهه، وهکی ته دقتی". پاشی جابا کوری خوه عهبدال بهگی ژێ ریکر دا ئهو ژێ بهتن.

خان دبیت:

"ههڕی دایه، ههڕی دایي
تو بکه تهیبیر و رایي
ههوار چوون قوولی بهغدایي
بی هیشی مه، ئیمداد نایي"

دایکا خانێ دبیت خانێ:
"خانۆ، کوری دینه شیري
دهست بده شیري ههره گیري
خودی بهرخي نیر دا بو کیری"

خانی گوت:
"نههاڤی ژه ههشکه تانه
دی دهست باڤیژم چه کانه
تنه دی بچه مهیدانه"

"هه‌ی خانۆ، كورئ مۆمئ
بهس بكيشه ئه‌قى دۆمئ
دهست بده شيرى هه‌ره كۆمئ
هه‌كه نه‌وئيرى نه‌زوى چووومئ
دا ناڤ بچيت ئه‌رزهرۆمئ
هه‌ی خانۆ، سه‌ره هيشئ
تو نه‌كيشه ره‌زيليئ
دهست بده شيرى هه‌ره زه‌قىئ
هه‌كه نه‌وئيرى بده ستيئ
دا ناڤ بچيت كورمانجئ

هه‌ی خانۆ، سه‌ره ده‌وله‌ئ
تو نه‌كيشه ره‌زاله‌ئ
دهست بده شيرى هه‌ره داوه‌ئ
هه‌كه نه‌وئيرى بده مه‌ئ
دا ناڤ بچيت ناڤ حوكمه‌ئ

تو خانئ، خانئ كوردائئ
مه‌له‌فانئ بن به‌هرائئ
ده‌ئيله‌ئيد شۆلان دزانئ

هه‌رئ خانۆ، به‌رخئ دايمئ
دهست به شيرى هه‌ره خه‌زايئ
بكه تاريخ ل دنيايئ"

خـان دبیـت:
"هه‌رئ دايمئ هه‌رئ دايمئ
ئه‌ز خانم، خانئ بوخه‌مه
پيره‌ميره‌كى كۆنه‌مه

تیرا گه ره کا دی هه مه
نه خاسمه کو کوری ته مه

هه ری دایه، هه ری دایی
سه بهی و مره بیلایی
ئه مه چهند میردی چین خه زایی"

"هه ی ستیی هه ی ستیی
هه ی کورتکی زه نده سیی
سه ی دی خوارکه قین زه قیی
دا ناڤ بگه ریت کورمانجیی"

خان دبیت ژنا مه زنی:
"هه ی کورتیی ده ست بازنی
سه بهی روژا مرنیی
ئه مه چهند میرتینه کوشتنی"

خان دبیت ته ژنا به ری:
"هه ی کورتیی بازن زه ری
سه بهی و مره په نجه ری
ئه مه چهند میردی چین سه فه ری
نیر میری خوه، نیر خه نجه ری"

"هه ی ستیان هه ی ستیان
بینن ره ختیید کو دمریان
بش دینن پشتیید لاویان
لاوی شوو بوون سه ر دمریان
ویخته خان دی چن زه قیان

هه‌ه‌ی ستیی، هه‌ه‌ی ستیی
زاقا راکه پشت په‌ریی
ئه‌وه می‌ری باب هیشیه
هه‌ه‌ای زمری، زمری، زمری
زاقا راکه ل پشت په‌ری
دا دگه‌ل خانان بیته شه‌ری"
رابوو، رابوو، رابوو، رابوو
عه‌بدال به‌گئی بابی رابوو
به‌ژنا شرین تی‌ک هه‌ژیا‌بوو
سیله‌ح ل ملان دو تا بوو
بره‌ک لاوان ل دوو خشیابوو
خزمه‌تا بابی ویستابوو

پاشی خانئ کوردان هه‌می سه‌رقۆل و له‌هنگید خوه کۆم کرن و گۆته وان:
"ئه‌م چ بکه‌ین"؟ ئه‌وان ژێ گۆت: "ئه‌م دی رابین چه‌ند زیر و زینه‌تی که‌ئیدا هه‌یه دی
بچه‌لینین و بکه‌ین ئالاتید هه‌ریی. دا هه‌م دئی مه‌ ل دوو مائی دنیا‌یی نه‌بیت هه‌م ژێ
ئه‌ف ماله بو‌عه‌جه‌می نه‌مینیت". خانئ ژێ ئه‌مر دا: "بلا هه‌ر خوه‌شمی‌ره‌ک ل دوو دئی
خوه بو‌خوه ئالاتید شه‌ری چی‌که‌تن". دو می‌رچا‌کید خانئ هه‌بوون؛ ناقئ یه‌کی
قه‌رۆیی بی‌دکاری ناقئ یی دی ژێ کائین بوو. هه‌ردوو ده‌سته‌برایید ئیک بوون. ئه‌و
چوونه نک جقسی دا شیره‌کی ب دئی خوه بده‌نه چی‌کرن.

سه‌به‌یه خانان دیوانه
مه‌سقه‌ل بده‌ن قه‌فدئید شیرانه
مه‌ سه‌یی عه‌مه‌ل سه‌یرانه
سه‌به‌یه خانان ته‌ه‌بیره
مه‌سقه‌ل بده‌ن خه‌نجه‌رو شیره
سه‌به‌یی عه‌مه‌ل ئیچیره

عەبدال بەگى گۆتە بابى خوہ
"مە راى گۆتن، راى پەرىتەن
هەدوودان جوہ—ۆر ئاقىتەن
دەستەك شىران مە دقەتەن"

"يا ئاھ— دەس—كۆكان لەزىنەن
هۆس—تا و جقس—يان بى—نەن
قورس—يە زى—ران بحە—لەنەن
دەس—كەيد شىران تى—هە—لەنەن
پاش مە دى—بۆ—كى بەمىنەن
لا و بچ—ووكن بک—هەرمىنەن"

قورس—يە زى—ران هەرش—انەن
باچ—ۆقەيد شىران ش—انەن
حەجە—تەيد لاوان بران—ەن

خانى سۆ—ر دى—ت جقس—يان
"مەس—قەل بەدەن شىر و مس—ريان
شل نە—کەن مە—يد لاويان

قورس—يە زى—ران ب هەرش—ىنەن
باچ—ۆقەيد شىران بش—دىنەن
حەجە—تەيد لاوان ب—رىنەن"

قورس—يە زى—ران حە—لانەن
شىر کا—فلانقە تى—ئالانەن
بە—ر بەژنە—قە هەژانەن

یهك قهریه، یهك کانینه
ههردوو برایید ئاخرمتینه
وی نک جقسی روونشتنه

"من شیرهك ژته دقیتته
دهسته من دا نهشکیته
دا ئهزپی نهیم فهیتته

من دقیت شویرهك پیلای
تاسهك مفرقی لی دای
دا پی بگههم خیشهتاشای"

جقسی وی شیرهك چیکری
تاسهك مفرقی لی کری
دا دهسته قهرۆیی بیدکاری

قهره شیر گرت و ههژاندی
چرکهچرک شیری ئیناندی
د باچوخی را فراندی

"نهعلهت بابی ته جقسیه
شولا ته ب حلهیییه
ههکه شیری من د شهری شکهستبوو
دا ژ خانی بم شهرمهزاریه"

جقسی دو شیر ناف ئیک نایی
سهرشهقا وی ژ پیلایی
یهك چهکووج تنه لی دایی
بو قهرۆ بیدکاری ئینایی

پشتی هەر خوه شمیره کی شیره کی ب دلێ خوه بۆ خوه چیکری، دیسا دیوان بهستن. خانێ کوردان گۆت: "عهیبه که مه ههیه". ئەهلێ که لێ گۆت: "خانۆ! عهیبا مه چیه؟" وی گۆت: "عهیبا مه ستینه (خانمن). پشتی کو ئەم بینه کوشتن ئەو دێ بۆ کێ بن". ستیان هه میان پیکفه گۆتن: "پشتی وه، مه مالدارێ حهرام بیت". هه نەک ژنید که لێ ژ بۆ کو ب ساخی نه که فن د دهستێ عهجه مان ژهر فه خوارن و خوه کوشتن. هه نکان ژێ بیچوولک و دمرگوشین خوه ب خوه فه گریدان و خوه ژ برجین که لێ بهردانه خوارێ. ئەه فه فیداکاریا ژنان جهرگ و دلێ خانێ کوردان سۆت. لیبه لێ بووکا خانێ، خان په ری، خوه نه کوشتن و گۆت: "حه ملی من حه ملی کورانه. کورێ من دێ حه یفا بابێ خوه هه لینیته. له و ئەز خوه ناکوژم". خانێ کوردان ژێ ئەو دهستوور دا کو پشتی شه ری بجیته مالا بابێ خوه.

"شۆلید مه هه می ب کتین
تشتید مه هه می ب هسین
پاش مه ستی دێ بۆ کێ بن

ئەز خانم، خانێ کوردانم
دورناسی بنی به هرانم
عهیبه کی قی شۆلی دزانم

خانم، خانێ له پزیرینم
بازی ل سه ره یلینم
عهیبه کی قی شۆلی دبینم

دێ پسارین مه بی عین
گۆتید مه ژێ بی لین
پشتی مه ستی بۆ کێ بن"

خان دبیژیت قان زمریانه
"خهملن رهنگی حوریانه
من، هوون هه می دهستور دانه
هون هه رن بو کافرانه"

زمریا خانى گۆت:
"كهپ و لیقید مه دى برین
سه رکۆكید مه دى تراشى بن
شووکۆكید مه دى خازى بن

كهپى ستیان برى بیت
سه رکۆكى وان تراشى بیت
پاش خانان مالدارى نابیت"

چى دبیتن زمریا خانى
زمریا خانى دل و جانى
وى گۆقه ندهك بره بانى

ستییڊ خانان پر حنیرن
پسیاران ئیکوودو دکیرن
پشتى خانان دى بو کى بن

ستییڊ زهر و زراقه
ل روویان نه كهفتى تاقه
مخابن عه جهم بیت ناقه

نه ق زمرى چه ندى ده لالان
سه ر دۆشه كان ناله نالان
چ نه خواهشید د بى حالان

ستی وی دکن زیماره

دهستی گرتن دو تراره

یهک ئافتی دا، یا دی ژاهره

"ئهم ستینه چل پترین

تاسید ژاهری ژیک و مرگرین

یهک قهخومین چار پی بمرین"

ستیید خانان وی چ دکرن

فینجانید ژاهری تی دکرن

یهک رادکته چار پی دمرن

ئهو فینجهنید تژی ژاهره

یهک قهخومت، پی دمرن چاره

ئهقهخوار پهریا نازداره

زهریا، خان عهبدال تهرلانہ

حهملی وی حهملی کورانہ

ومرناگریت فینجانانہ

سهر دبهت مالید بابانہ

کور قههدهکن تۆلید بابانہ

ستیان بوو ناله ناله

نیقهک ژئی دایکید منداله

ههچی قهخوار مردهرحاله

وان لاندک خوهقه شدانن

خوه ههوالان دا فرانن

جهرگی قان خانان کرانن

خان زفیری ژ نفاق زه‌ریانه

وئ دادرئیتن رۆندکانه

حه‌یفم مندا لئید کورانه

من هه‌فت کور کرنه زاقا

گوری رادبیت ژ هناقا

حه‌یفا من مندا لا ساقا

خان تئیت و دکه‌تن گری

ژ هناقان دجیتن گوری

حه‌یفا من مندا لا کوری

خانئ کوردان ئه‌مر دا: "هه‌چی کهسی حمز نه‌که‌ت شه‌ری بکه‌ت سه‌ریه‌ست
ژ که‌لئ دهرکه‌فیت و بجیت". د قئ ناقبه‌ریدا خانئ موکری ژنا خوه و کورئ خوه ل
سه‌ر پشتا هه‌سپی سووار کر و ئینا ئه‌یوانا که‌لئ. ده‌ما چاقئ خانئ له‌پزیرین قئ
چه‌ندی که‌فتی، گوته خانئ موکری: "وه دیاره ده‌ما بوو شه‌ر تو دی بره‌قی".
موکری که‌له‌ک عاجز بوو و ژنا خوه و کورئ خوه ده‌م‌لده‌ست کوشتن.

"خانم، خانئ کوردانم

ئه‌ه‌ه‌ خیشه‌ت و چادر تیرا من نینن

هه‌یفه‌کئ قئ شوئلی دبینن"

خانان وئ گرتی دیوانه

"روح شرینه، عوفه‌ک گرانه

هه‌چی مال و ژن دقئته

بلا بجیت من ده‌ستوور دانه"

خانئ موکری تیت لهزینیت
ژئی و کوری دگهل خوه تینیت
ناقفا دمدمه ی دا تینیت

خانئ کوردان وی دبیتته
"ههکه شهرم، ههکه کریتته
ههچی مال و ژن دقیتته
بالا ژدمدمی نههیتته
دا ژخووی نههین فهیتته

ههچی دقیت مال و ژنه
بالا نههیت دگهل منه
بو من ژی خووی مهزنه"

خانئ کوردان گوته خانئ موکری:
"تو ئهو نینی یی ل دهقی
ههچی گاڤا شهره لکهقی
یهقین ئهقه تو دی رهقی"

موکری گوته: "ته ژ بهر منه
من حهرام بن مال و ژنه
خوه دگهل ته بدمه کوشتنه"

خانئ موکری دزقریتته
ژئی دگهل کوری دکوژیتته
کوری ژهناقان رادبیتته

موکری، شیرئ خوه ل با کر
روح ژقالبی جودا کر
جهرک و دلان ئاگر راکر

پشتی خانى كوردان و لهشكهره وى خوه ژ ههر خه مه كه دنيايى خالى كرى
 و چ تشت ل دوو خوه نه هيلايى دا دلى وان ل دوو را نه مينيت، كه لا مي رانيى خوه لي دا
 و بيكشه گوتن: "رابين دا بچينه ل سه ر دوژمنى". بهرى ژ كه لى دهر كه فن
 گوڤه ندهك بهر دهرى كه لى گریدان.

دى هـاـوـن بـا بـو دا بـچـى

دى هـاـوـن جـا نـو دا بـچـى

مـسـرـيـان تـهـر كـهـيـن ژ خـويـنى

مـرـن خـوه شـتـر ه ژ قـى ژ يـنى

ئـهـڤ حـالى هـو ئـهـم كـه تـيـنى

دى هـاـوـن بـا بـو مـجـالـه

دى هـاـوـن جـا نـو مـجـالـه

شـوـر بـكـهـيـن بـه نـدـيـد مـه ر تـالـه

مـه ژ خـودى فـهـر سـهـد ئـيـخـبـالـه

ده هـاـوـن بـا بـو مـه و هـخـتـه

دى هـاـوـن جـا نـو مـه و هـخـتـه

خـوه گـرـيـدـن چـه ك و ر هـخـتـه

مـه ژ خـودى تـالـع و بـهـخـتـه

دى هـاـوـن بـا بـو هـهـوارـه

دى هـاـوـن جـا نـو هـهـوارـه

پـف بـدـن دا هـوـل و نـقـارـه

تـهـمـام بـوونـه يـهـك هـزـارـه

خـانى لـهـبـزـيـرـيـن سـهـر دـارـه

"ئـهـز خـان م، خـانـهـمـيرـه

سـهـرى مـن سـنـدانى تـيرـه

سـيـنگى مـن مـهـر تـالى شـيرـه

ئەز خانم، خانى مىران
سەرى من سەندانى تىران
سىنگى من مەرتالى شىران"

هاى رابوون رابوون و رابوون
بەژنىد شاكۆكه هەژيا بوون
كۆمىد لاويان وى رابوون
سىلاح ل ملان دو تا بوون
رەختى زىرىن گرىد بوون
كومزورى سەردا كيشا بوون
پشت دەرگەهان راو سەتابوون
هيشيا ئەمى خانان مابوون
هەتا كەنگى دكەين گرىن
بەحس و حالان ژىك هەلدگرين
..... بەر پىكان دادبرين

گرىدان رەختىد ب مۆرى
ب قووتتا رەبىبى ژۆرى
دەركەهەفتن ژ مەزەلا ژۆرى

خان سى جاران وى دبىتن:
"هەچىيى مال و ژن دقلىتن
بلا ژ كەلاتى نەهەيتن"

كۆمما شىران دابەرسەتن
قەقدىد مسەريان بەرسەتن
كۆتن: "خانۆ، ما ئەم كۆلكىد بابى تەنە
هەفت سالا تە ئەم كەلى قەبەستەن"

"بـیژن عەبـدال بەگـی جانە
بچیت تەرەمە گوندانە
بینیـتـن چەند مـتر بانە
بـۆ خـووە بکەین سەیرانە"

ئەو عەبـدال بەگـی جانە
چوو بۆ تەرەمە گوندانە
چەند مـتـرب وئ ئینانە
بـۆ خـووە کـرن سەیرانە
"پـی مە شـل بوون ژ گۆڤەندا
ملید مە شـل بوون کەرینەندا
ئەم دئ قوت بـین ژ برسان دا
ناکەهینە چ مـرادا"

خانێ کوردان لەشکەری خوە هەمی بەر دەرگەهێ کەلێ کۆم کر و پیلانا
خووە بۆ وان گۆت. گۆت: "ئەم دئ ب رەنگی تەسلیمبوونی دەرکەفتن. پاشی دئ ل ناڤ
خێشەتین عەجەمان بە لاق ببین. ئەز دئ بچم بن خێشەتا شاھی، خانێ موکری ژێ دئ
بچیت ل بن خێشەتا خەلیفە. دەما من شەر هەلیخست، هوون ژێ دەست ب شەری
بکەن. هەتا دەنگی شیرێ من نەهیت کەس دەست ب شەری نەکەت". ب قی رەنگی ژ
کەلێ دەرکەفتن. دەما عەجەمان دیتی کورد ژ کەلێ دەرکەفتن گۆتە ئێک:
"بەس تۆیان باقیزن کەلێ. کوردان شیرێ مە پی چینابیت ئەڤە تەسلیم دبن". خانێ
لەپزیرین قەستا خێشەتا شاھی و خانێ موکری قەستا خێشەتا خەلیفە کر. بەری
خانێ موکری گەهشەتا خێشەتا خەلیفە.

سـبەیه دەمـی سـحاری
مـتر بان پـف کـرنقاری
خانـی سـۆر مەشـیا حیساری

شیر ژ کەلەن هاتن خواری
سەبەیه دەمی سەحرای
بوو بیکە پیکا زرنای
خان دەرکەفتن بو خەزایی

خان قەرەسەین ژ دەرەجە
بوو تەقەتەقا دەرەجە
خانە سەرداری کورمانجە

هاتن دەرەجی د بەرینە
هەردوو خان قی دا مەشینە
وان هیشیا سەری خوە نینە

هاتن دەرەجی د کولایی
هەردوو خان قی دا مەشیایی
هیشیا سەری خوە نەمایی

هاتن دەرەجی د خومرستی
خان ژ کەلی قەرەستی
گۆقەندا شیران قەبەستی

هاتن دەرەجی د کەلیۆ
هەردوو خانان پی دانیۆ
لەش گەردمان بـرن ژ یۆ

هاتن دەرەجی د نووبری
ژەناقان رادبیت گوری
من حەیفە مندا لا کوری

هاتن دهره جیـد نووناقـا
گوری رادیبیت ژ هناقـا
من حه یفا مندالا ساقا

سـیـیـدهیه، تیـفی هـه تاقـی
مانه کان پیـنگاقـا باقی
بهس توپ و تفهنگان باقی
وهخته خان ده چنه راقـی

هاتن دهره جیـد ژیرینه
ره قدا شیران بهر خوشینه
هیقییا سهری خوه قهت نینه

خان ژ که لی خه رجینه
پیشیا عه سه کهری گرتینه
عه سه کهری خوه شیرمهت کرنه

"دی سهر خیشه تان به لاق بن
سپیـدی دگه ل دهنگه من رابن
ب خه زایی جان فیدا بن"

خان دبیتـه لایوانه
"ئه ز بم قورباننا ده ستانه
وهکی میقانی به لاق بن سهر خیشه تانه
ژ خوه نه قه که ن چه کانه
باوهریی نه دهن قان سانه"

خان دبیتـه عه بـدال به گی
"ره ختی زیری وی کینه کی
گازندی بکه ژ فه لکه کی"

عهجـه مان كـوت:

"ج سـبـه تـيـشـه تـاقـي
بـهـس تـوـپ و تـفـهـنـگان بـاقـي
نـي خان هـاتـنـه سـلاقـي

سـبـه تـيـشـه تـاقـي
بـهـس بـاقـي تـوـپ و تـفـهـنـگـه
خـان هـاتـن سـلاقـي فرـهـنـگـه"

وهختي خاني كوردان ب لهشكهرى خومه ژ كه لا دمدمى دمركهفتى
عهجه مان هزر كرن نهقه نه دى ته سليم بن. كهيفا وان خوش بوو و تانجى شاهى
بو خاني ريكرن دا قه بوول بكهت. بهله خاني ديسا تانج قه بوول نه كر.

خان ژ كه لى هاته دهره
جهوشه نهك زيـرين ل بهره
هزارو هزار سه لوات
ل محهمهد پيخم بهره

خان ژ كه لى هاته خواره
بر كر زرنا و نقاره
عهسكهرى وى يهك هزاره

دهما كه لى دمركهفتينه
سيسه د خيشهت بهر خشينه
كهس هيشيا سهرى خوه نينه

دمركهفت كوما دمدميه
سيسه د خيشهت بهر لقيه
سبه خيرك لى كريبه

خان هاته دهره جید ژیری

وی د نریتن وهکی شییری

خه لیفه تانجی ده نییری

"هه ری خانۆ تو کورمانجی

توقه بوول بکه فی تانجی

هه که بهر تۆیان نارمانجی"

"خه لیفه چه ند بی ئوسووله

خومش ناهیت خودی و ره سووله

ئه ز تانجی ناکه م قه بووله

ئه ز تانجی ته قه بوول ناکه م

خوه ژ خودی و ره سوول ناکه م

کورمانجی بی ناڤ ناکه م

هه سه که ری من هه می به لافن

هه می د بی نان و ئافن

هه می گازیا من رادبن"

خانئ له پزیرین چوو بو خیشه تا شاهی و خانئ موکری ژی چوو بو خیشه تا

خه لیفه. ده ما موکری چوو خیشه تا خه لیفه، خه لیفه خیره اتن لی کر و جهی

روونشتنی نیشان دا. موکری ژی روونشت و گوته خه لیفه: "من بهیستیه کو ته

شیره کی گه له ک باش هه یه". خه لیفه ژی گوته هه ر چاوان بیت، ب خوه خانئ

موکری ئیسیری من حسابه. له ورا چوو ئه و شیرئ خوه بی گه له ک باش ئینا دا

ده ستئ خانئ موکری. خانئ موکری ژی ژفی خشیما خه لیفه گه له ک مه منوون

بوو و خه لیفه و بین د وی خیشه تیدا هه می کوشتن.

خانی مـو کـری وی خوار که فتـه
قه سـتا خه لیفـه ی وی دکه تـه
خه لیفـه وی ل بـن خیشه تـه
خان سـه ر پـی سـلاقـی دکه تـه
خه لیفـه دگـری ت هه بیه تـه

خانی مـو کـری چـو ووبوو دمر دا
سـبه خیره کـره سـه ردا
خه لیفـه دگـه ل خه بـه ردا
"سـه ر سـه رو هـه ر دوو چـا افانه
ومره پـال ده بالیفانـه
دا قـه خوهین جوتـه ک فینجانـه
ئـه ور یـزا مـه ماقوولانـه"

"هـه ری سـه واری خوهیـو
سـه د نه عـه ت دای و بـابـیو
ناقـه خوم فنجانـا ژا هـر تیـو
دی بم قـاتلی روحیـو"

خه لیفـه دبـی تی: "هـه ی خانـه
تـو ژ خـوه قه کـه چـه کانه
کـه ره م کـه سـه ر مه حضوورانـه
پـال بـده بالگیـد په رانـه
دا دگـه ل تـه بکـه م دو قه سـانـه
تـه کـه مـه ئیخسیره شاهـی ئیسـه هانه"

"هـه ی خانـو سـه ری هیشیـی
کـه ره م کـه سـه ر مـه زخوولیـی
تـه کـه مـه ئیخسیری شاهـی ئوورمیـی"

خەلیفە گەوت خولامانە
"بۆ بینە شەیری دەبانە
بەدە دەستتێ قەمان خانانە
ئاخر هەر بۆ سەهری وانە"

خولام دبیەت: "ئەزۆ ناکەم
شەیری دەستتێ خانان را ناکەم
قەمان بەلایێ بۆ خووە چەیناکەم"

خەلیفە هەیی کەر و کەرۆ
هەیی هەیی هەیی چەوویە ژوورە
تەنیت مەسەری دەقە مەزۆ
دەستتێ خانانێ سەمبەلسۆرە

خەلیفە رابەوو بەزێ
هەلکەش شەیری مەسەری
دەستتێ خانانێ مۆکری

خەلیفە رابەوو یە مەسەتە
عەرمق قەخوار هەردوو دەسەتە
شەیر سەتوونێ قەکەرتینا دا دەسەتە
پاشی ژێ لێشە خووە گەزتە

خان مەل شەیری فەوری
شەیر سەرتەر ژێ ئاگری
دەسکە و کەقەلان زێر کەری
خووە داقتە دەستتێ مۆکری
دخووزیت قەتەتە کەقەری

شـیر نـینـه بـابـر و و سـیـه

دەست خان عەبدالی مۆکریه

دل دا دبیت: "مەهری تە کییه"

خانێ مۆکری دبیت "خەلیفه

شیری تە دەبانی سۆره

لی نینه جهوههرو مۆره

نابریت تیقا لی گونەدۆره"

"خەلیفه شیری تە هندییه

یی بی جۆم و بی کانیه

نابریت بهنەکی مووییه

دزانم قیما تا وی چیه"

"خانێ مۆکری تونەزانی

قیمە تا چەکان دکە ی ئەرزان

شیری بکیشە ژ کافلانی

دا بهایی چەکان بزانی"

"شیری من یی مسرییه

جۆم و جەلال و کانیه

هەفت تۆنێد زیـران کریه

جۆتەک ئاش خوسـتـنا وییه

جۆتەک گوند بەرتیلا وییه

جۆتەک هیـسـتر مزگینیا وییه

ئەزیی وه مه هەکو من دیتی چۆلییه"

"شیری تەهەکه مسری بییت
جووم و جهلال و کانی بییت
ههفت تۆنید زینان کریبییت
جۆتهک ئاش خوهستنا وی بییت
جۆتهک کوند بهرتیلا وی بییت
جۆتهک هیستر مزگینیا وی بییت
توو بهی ههکۆ بۆ خوه چۆلی دیتییت
وو دهست خان عهبدالی موکری بییت
مهفهری مام و برازان دی کی بییت"

"نی شیری من یی عهسلییه
عهسلی خووه دا کهرمانییه
ئاسنی وی برووسییه
سهرشهقا وی پیلاییه
چل چهرخه دهقی داییه"

"ههکه شیری تەههسلی بییت
عهسلی خووه دا کهرمانی بییت
ئاسنی وی برووسی بییت
سهرشهقا وی پیلای بییت
چل چهرخه دهقی دای بییت
وو دهستی خان موکری بییت
مهفهری مام و برازان دی کی بییت"

"شیری تەهه بیژم هیندییه
هیندی پیلایا دهرزییه
گههشت خان عهبدالی موکریه
ههوارا تەهه ئیدی کییه"

شـیرئ تـه بیـ ژم لاهـ وـره

لاهـ وـره کی پـ یلا مـ وـره

گهـش تـه لـوی پـ پـوره

"خانئ مـوگری تـو وـه نه کـه

دهـسـته خـوه ژ شـیرئ مـن قـه کـه

بـهـره قـانیا سـهـری خـوه بـکـه

خانئ مـوگری گـوت "وـه ناکـه مـ

داستـان ژ چـه کـید تـه قـه ناکـه مـ

ئـهـز کـه لـا مـیران هـاتهـه

دی خـیـشـه تـی ل تـه وـیران کـه مـ

"هـهـری بـاز یـوم ژ کـه قـری گـرتـی

هـهـفت سـاله حـیسـار سـهـر گـرتـی

ما چـید بـیتن هـی ژ تـو خـورتـی

بـنـیـرن خـه لـیفـه و خـه بـهـران

سـمبـیل وـه کـی کـوریا کـهـران

کـهـرؤ کـه فـتی ژ ماکـهـران

دی تـه دـهـمه بـهـر خـه نـجـهـران

بـنـیـرن خـه لـیفـه و قـان فـیلان

سـمبـیل وـه کـی کـوریا دـیلان

سـهـه تـو کـه فـتی هـه دـوو دـیلان

دی رابـم تـه دـهـمه بـهـر پـینان

بـؤبـئـنـم زـئـر و زـئـنـه تـئـ

"خـه لـئـفـه هـئـو قـه تـه و ه نـئـنـه
تـو شـه هـهـه ئـمـانـئـ بـئـنـه
گـه هـشـتـه تـه شـئـئـئـئـ شـئـئـئـئـئـ

خـه لـئـفـه هـؤ نـه عـا هـت لـئـئـؤ
تـئـئـئـئـئـ بـكـئـشـه شـه هـهـئـئـئـؤ
هـه كـه شـئـئـئـئـئـ گـه هـشـتـه رـو حـئـئـئـؤ"

"تـو بـئـدـه سـه بـر و مـو هـا هـتـئـ
دـا بـگـه هـمـه بـئـنـئـ خـئـه تـئـ
بـؤبـئـنـم زـئـر و زـئـنـه تـئـ"

خـانـئـ مـو كـرـئـ رـاوئـسـتـئـئـ
شـئـئـئـئـئـ كـؤسـه وئـ دـه نـئـئـئـئـئـ
سـه رـئـ خـه لـئـفـه و مـام و بـرـازـان
دـگـه لـ سـتـوونـكا خـئـه تـئـ فـردا ئـئـئـ

خـانـئـ مـو كـرـئـ شـئـئـئـئـئـ كـئـشـانـدـه
هـئـئـئـئـئـ هـئـئـئـئـئـ دـاو هـشـانـدـه
سـه رـئـ خـه لـئـفـه و مـام و بـرـازـان
دـگـه لـ سـتـوونـا خـئـه تـئـ فـرانـدـه

خـانـئـ شـئـئـئـئـئـا ژ كـا فـلانـه
ئـئـئـئـئـئـ قـو هـتـئـا رـه حـمانـه
نـئـه ژ قـو هـتـئـا مـلانـه
سـه رـئـ خـه لـئـفـه، مـام و بـرـازـا دـگـه لـ سـتـوونـا خـئـه تـئـ
بـه هـh

سێ خێشهت مابوون یا چاری
دا گهممه خێشهتا شاهێ

"موکریۆ بۆ هنده گوری
ناڤ شههراڤ دا خوه ناگری
سێ خێشهت مابوون یا چاری
دا گهممه خێشهتا کافری"

خانی موکری دبیت خانی سۆر
"خانی کوردان تویی خورتی
وهی بازیی ژ رهڤ گیرتیی
ما کار و گۆلک م ئەز فهگرتی
من هند خوه کههیی دا گرتی"

"ههیری خانۆ، تو زییرینتری
تو خه بهریید خوه ناگری
ما نییرییی بابی ته مه
ئه فه ههفت ساله ته تهول کری

ههیری خانۆ، تو زییریندهستی
تو خه بهریید خوه ناوهستی
ما گۆلکی بابی ته مه
ئه فه ههفت ساله ته دمدمی فه بهستی"

ڤیدا، ڤیدا، ڤیدا، ڤیدا
خان سوواره بازیی کهیدا
مه شیا دمرگههی خێشه تییدا

خيشه تا شاهى كووریدا
پینسه د رم قهسابی تیدا
خانێ سۆر سینگی خوه لیدا
شیرێ سۆر سینگی خوه لیدا

بوو شهرو فیکرا، فیکرا
سهرید رمان چوونه تیکرا
کورد و عهجهم بهر بوون یهک را

ئوردیان بوو نرکه نرکه
بوو شهری کورمانج و ترکه
سهر فرین ژنه قان کورکه

ئوردیان بوو گۆله گۆله
خوه شمیران شیر دانه شوئه
بوو شهری کورد و موغوله

ئوردیان بوو له مه له مه
مهیدانی بوو تۆز و ته مه
بوو شهری کورد و عهجه مه

بوو شهرو حه رب و لیکدانه
قرینه، ئاخ زه مانه
هه وه هوا باطنیانه
سهر فرین قالب جه مانه

شهری قان ههردوو خانانه
چریه چریا مسریانه
گۆرانان یه مان یه مانه

شهر چوو کۆلکێد خانەمیر تى

پینسەد میریت دەست ب شیر تى

بەر برینان خوینا تیر تى

شهر چوو کۆلکێد شیخ حەیدەر تى

پینسەد لاوید دەست خەنجەر تى

بەر برینان خوینا تەر تى

شهر چوو کۆلکێد شیخ عەبدال تى

پینسەد لاوید دەست رەمال تى

بەر برینان خوینا تال تى

شهر چوو کۆلکێد خان عەباس تى

پینسەد لاوید دەست ئەماس تى

بەر برینان خوین قەیاس تى

د قى ئۆخلما شەرىدا عەبدال بەگى كورى خانى لەپزىرىن ژ بىر كرىوو
كو شىرى خوه ژ كاقلانى دەرىخىت. هەما ب كاقلانقە شىرى خوه دادوەشانده
عەجەمان و د بەر را ژى دگۆت: "نەعلەت بابى ھۆستای، شىرى من باش سەقا نەدایە.
لەو ھەسپ و زىن و خودانى نابرىت". دەما خانى لەپزىرىن ئەق چەندە دىتى، گۆتە
كورى خوه: "كورى من شىرى خوه ژ كاقلانى دەرىخە ھىنگى دى ھەسپ و زىن و
خودانى ببرىت". پاشى عەبدال بەگ ب حالى خوه ھەسیا و شىرى خوه ژ كاقلانى
دەرىخست.

"عەبدال بەگى بابى رابە

خودانى شىرى كولا بە

نى مە كوشتن بى حسابە"

عهبدال بهگى بابى مهسته
وى شير و مهرتال ههلبهسته
شير ب كافلانشه چوو دهسته

عهبدال بهگى گوت:
"سهده نهعلت بابى هوستايى
شيري من خراب سهقا دايسى
نابريتن شيف پيلايى
خودان برى ههسپ هيلايى
هاى نهعلت بابى هوستا نه
شير خراب مهسقهل دانه
نابريتن زرى و خودانه
دهيليت بن زكى ههسپانه
نه ژقوته تا ملانه
نه ژشه و كه تيد ميرانه
نابريتن ئه قى خودانه"

چاقى خانى، عهبدال بهگى دكه قيتن
ههيفى قى شولى دبينيتهن
دلى وى پيشه دمينيتهن

"كورى منو، توننه زانى
شيري ته هيژيى كافلانى
هشياريه كى بده گياني
دى بريتن زين و ههسپ و خودانى"

شير ژ كافلانى كيشانده
هيدي هيدي داوه شانده
خودان برى ههسپ درانده

"رەحمەت بابى ھۆستا يى
شیرى من باش سەقا دايسى
خودان برى ھەسپ نەمايى"
دى باب گۆرى عەبدال بەگى
قەت نزانیت ھەكە و مەگى
سەد سەران دبریت ھەوەگى
شەر كەفتە ئەردى جۆخىنى
مانەك ھاتن گەرۆشەيىنى
دنيا بوويە بەحرا خوینی
شەر كەفتە ئەردى بىندەرى
مانەك ھاتن گەرۆمەرى
خوین دچیت وەكى ئیسەرى
شەر كەفتە ل بەر زەقیان
بوو رنگەرنگا مسـریان
خوین دچیت وەكى لەھیان
شەر كەفتە ل بەر بىندەران
بوو رنگەرنگا تەبەران
كەس نابھیەت چ خەبەران
خوین دبەتن تەرم و سەران
"ھەى شەئانە، ھەى شەئانە
ئەزبەم قوریانا دەستانە
نزانم جارەك دى ئەزبەم خانە
دى تە ئوورمىی كەمە سولتانە
دەمە تە دەور و مەعاشانە"

عهجهمان تیرهك ل عهبدال بهگی كوری خانى لهپزیرین دا و ئهو كوشتن.
كوشتنا كوری وی جهرك و دلى خانى كوردان سۆت. وی و خانى موكرى ملین
خوه دانه ئیك و ل ناڤ عهجهمان كهفتن. باطنى و ئهولیا ژى هاتن هارى كوردان.
عهجهم كهلهك ترسیان، چونكى سهړیند وان ژ ئالیى كهسین نهديارڤه (باطنى و
ئهولیانشه) دهاته ژیکرن. رهڤ كهفته ناڤ لهشكهړى عهجهمان.

خان دبیژیته كوری خوه
"ئهزدی دهمه ته پهړى خوه
مهیدانى بکه شهړى خوه
نامیسی بکه بو بابى خوه"

"بابى ته مه، بابى ته مه
پیره بوخهكى كۆنه مه
تیرا دو سى گیره دی ههمه"

ههوههوا عهبدال بهگی
ئهو نزانیت ههكه و مهكى
سهه سهران دبیریت گافهكى

سهرم گۆرى عهبدال بهگی
مالم گۆرى نووزاڤاوو
ناڤ شرینۆیى تو داوو
سى جارن خوه ل كۆمى داوو
سهه سهه بو بابى ئیناوو

های ئیڤاره، روژ زرافه
عهجهمان ههوهك خوه داڤه
تیرهك ل عهبدال بهك داڤه

مشهوش بوو قهت نه ما قه
وی ژ خانی کوشتی نووزاقا
وی سۆتن جه رگ و هنا قه

جۆته کی تیران لیدایی
به ژنا زرافه تیک هه ژیاایی
کۆراهی ب بابی مایی

خان، سهر ملی خوه زقهری
چاق ما عه بدال به کی کوری
رۆندک ژ چاقان دا فری

قه ندمر حالی بیندهری
خوین تاقیت وه کی لیسهری
عه بدال به کی بابی ما ل سه فه ری

نیرن خانی، نیر جه گهری
چه ند رادوه ستیت قی سه فه ری
کافر خه لان هاتنه دهری

قه ره و کانین برا نه
هه ردوو کان ته بهر لیکدانه
دهنگ چوو نه سمائی هه فتانه
باب ل دهنگی وان ههیرانه

"بابی ته یه، بابی ته یه"
پیره بو خه کی کۆنه یه
تیرا هه وه که دی هه یه"

نیرن خانى، نیر جه گهرى
شیر ئاقیت دهست دا خه نجه رى
کافر ژ خه لان کر نه ده رى

خانى موکرى دبیت "هه ی خانه
بهس بکوژه خر و خیزانه
تو بهر من فه که کولانه
که همه جندی و ئیکانانه
دا فه که هم هه یفید زاقانه
هیدی هیدی کور کوفانه"

ههردوو خانید سۆر بوونه جۆت
ههردوو شیرید سۆر بوونه جۆت
خان شیره، موکرى مه لکه مۆت
ژ عه جه مان دکوژن کهت و جۆت
عه بدال به گى جه رگى مه سۆت

شه رهك كر كوچكا به روژه
شه به قا شیران کر روژه
خان وى دکهن شه رى دلسوژه

شه رهك كر كوچكا نزاری
شه به قا شیران کر تارى
خان وى دکهن شه رى کوفارى

شه ر دا کهفت ههردوو نحالان
بوو ته فه ته قا مه رتالان
خوین دچیت جۆم و جه لالان

نحالاً زهـمـینـی پانـه
ههردوو خانان دهنگ قهـدانـه
ههردوو شیران دهنگ قهـدانـه
گورگن كهفتن ناڤ بهرخانه

نھالاً زهـمـینـی كهـرخه
ههردوو خانان لیـدا چهـرخه
ههردوو شیران لیـدا چهـرخه
گورگن كهفتن كهـری و بهـرخه
نھالاً زهـمـینـی هـهـری
ههردوو خان لیـ دكهن شهـری
وهـکی گورگ تیتـهـناڤ مهـری

شیرید خانان دوو ئیک ریـزن
مل ب مل خوه قهـدهـقـهـلـیزن
خیشهت خیشهت قهـدهـگـوهـیزن

شیرید خانان ژوردا تینه
مل ب مل خوه دههـلاقیـنه
خیشهتان سهـر ئیک داددهـنه

خیشهتا شاهـی مهـزنه
سهـد رم قهـسابی د بنه
ههردوو خانان کیشا بنه

بنیـرن کۆما خانانـه
دهنگی سهـلاواتان نهـسمانـه
شهـری خازی باتنیاـنه
سهـر دفرن قالب جهـ مانه

ئەقەجەم عەجیبی دگرن
چ نابینن سەهید فرن
"باطنی دی مە برنن"

دەما شاھی عەجەم وها بەری خوە دایی کورد و باطنی دی ئۆردیا وی خلاس
بکەن، ترسی و رەفیا. د ریکا رەفیدا راستی هەنەک تۆپچیان هات. گۆتە تۆپچیان: "تیز و
بارووتی ل دەشتی رەشینن و بتەقینن. نەخوە باطنی دی مە ببریین". تۆپچیان تیز و
بارووت ل دەشتی وەرکرن و ئاگر بەردانی. مەیدانا شەری ب جارەکی وەکی
تۆپەکە ئاگری لی هات و تەر و هشک هەمی تیکدا قەلیان. ب فی ناوایی لەشکەری
ل مەیدانی کورد و عەجەم هەمی مرن.

شاھی دا بیتی ئەقرازی
خانی سۆرلی کرە گازی
"نەرەقە تیشکی بەرازی"

خانی سۆروی راویستایی
مسری زین داهیلای
برینان ددەت بەر بای
گۆشتی چووی هەستی وی مایی

خانی سۆروی راوەستاقە
مسری زین داهیلای
گۆشتی چووی و هەستی ماقە
شاھ هەردوو بیان رەقیە
هۆزانی وی سەرکەفتیە
بەرەک تۆپچی لی دەرکەفتیە

"هون لهز بکهن، بلهزینن
باریتی ل دهشتی رهشینن
ئاگری پی دا بارینن
باطنی دی نشی مه قه لینن
هه مبهرید وان ناآ مه نینن"

وان لهز کرو لهزانده
باریت ل دهشتی رهشانده
ئاگروی پی دا بارانده
باتنیان خوه ناآ هه لاندده
تهرو هسک تیکدا قه لاندده

پشتی تۆز و دوومانان ل سهر دهشتی قه دای، لهشکهری عهجهمان یین ساخ مایی
کۆم بوون. ههز کرن بچن ل ناآ که لا دمدم بگهرن دا بزنان کانئ ئەقه که لهیه ک
چاوان بوو هنده سالان خوه ل بهر ئیریشان گرتی. دایکا خانئ لهپزیرین دهما دیتی
شهر خه لاس بوو، کورد هه می هاتنه کوشتن، چوو هنداق برجا تزی تیز و بارووتا
که لئ تی دا. دهما لهشکهری عهجهمان هه می هاتن که لئ دا، وی په له که ئاگری
بهردا د وی برجی دا. تیز و باروود هه می ته قیا و که لا دمدم هه می ل سهر سهری
عهجهمین هاتی که لئیدا وهریوو و هه می مرن.

"هه می دمدمۆ وه به، وه به
به سهر بهری کهر کهر به به
پشتی خانان بو کس نه به

هه می دمدمۆ بهری زهر بی
ههفت سالان حیسار ل سهر بی
پشتی خانان خوه لئیی وهری

هه‌ی دمدمۆ که‌ر به، که‌ر به
ب تۆز و خه‌باری و مر به
پشتی خانان بو که‌س نه‌به"

ژوی س‌اهبی ق‌ودره‌تی
وان برجان قرینه‌ک که‌فتی
دهنگ چوویه نه‌سمانی هه‌فتی

"هه‌ی دمدمۆ کاکل و ویران
مه‌سکه‌نی پ‌لنگ و شی‌ران
رۆقی لی دکه‌ن که‌شت و گیران
ره‌حه‌ت دای و بابید گوهدی‌ران"

ئەنجام

داستانا كه لا دمدم و خانى لهپزيرين يهك ژ گرينترين داستانا نهتهومىي يا كوردىيه. ژيدمرا مژارا قى داستانى روودانهكه دىروكويه كو سهرووبهري رهوشا كوردان يا سياسى د ناڤا خومدا كوم كويه. قى داستانى كاريگهريهكه گهلهك مهزن ل سهر جڭاكا كورد هشتيه. ژ بهر قى نهگهري هيژ پشتى روودانى وهكى داستان هاتيه هوناندن و د ناڤا كورداندا بهلاڤ بوويه. نهڤ داستان ژ ئاليى جڭاكا كورديشه گهلهك هاتيه ههزكرن. د نهدمبياتا كوردى يا كلاسيكدا ژى ژ ئاليى چهند نهديبين مهزنقه سهرمژنووهكى بهرهههكه مهزوم هاتيه نشيسين. ههروهسا ژ ئاليى قهكولينهر و پسپورين بيانى و خويانيشه گهلهك خهبات ل سهر هاتنه كرن.

قى داستانى مژارا خوه ژ روودانهكه دىروكى وهركرتيه. نهڤ بوويهرد سالين ١٦٠٨ و ١٦٠٩ى قهوميه. دهڤهرا نهڤ بوويه لى قهوميه، كه لا دمدمه كو دكهڤه باشوورى رۆژئاڤايى باژارى ئوورمىي. مژارا قى داستانى شهري د ناڤهرا كوردين برادوستى و دهولتا سهفهويانه. سهفهويان د بن ريقهبهريا شاه نهباسدا خوهستيه دهستهلاتداريا ميرگهها برادوستيان ژ ناڤ بهن. ل هههمبهري قى چهندي كوردين برادوستى د ريبهريا نهميرخان برادوستى ئان ژى خانى لهپزيرين دا ل هههمبهري سهفهويان بهرخومدانهكه مهزن كرنه. ليه لى د نهنجاما شهر و دورپيچهكه گران و دومدريژدا كه لا دمدم كهفتيه دهستى سهفهويان. كوردين برادوستى ب ميخراسى و قههرهمانى شهر كرنه ههتا كو ههمى يهك ب يهك هاتنه كوشتن.

ل سهر قى بوويهرا دىروكى يا گهلهك كاريگهر و دلسوز، جڭاكا كورد گهلهك ل بهر خوه كهفتيه. قى بوويهري تهئسييرهكه مهزن ل سهر كوردان كويه. لهورا نهڤ بوويه وهكى داستانهكى ل سهر دهڤى دنهگبيژ و بهيتبيژان سهرمژنووهاتيه قهكوتن. نهڤ قهكوتنا دهڤكى ژ ئاليى كوردانقه گهلهك هاتيه بهرگهركرن و قهبوولكرن. لهورا ل ههمى ئاليين كوردستانى نهڤ داستان هاتيه قهكوتن. د قى

فەرھەنگۆك

ئامارەت: ئاقاھى
ئاسن: ھەسن
باچوق: دەسكى خەنجەرى
باخوى: خوھدى
بىدكارى: ب قى ئاقى چەند گوندەك ل كوردستانى ھەنە
بەر: كەقر
بەرك: گوللە، فيشەك
بىرك: مەرا كۆلانى، بىر
بەرزە: وھندا، ل بەر بەرزەكرن - شاشكرن
بەين: بەيستن
بژاندن: بە لاقكرن
براندىن: نەھىلان، خلاسكرن
بىشى: دارستان، رىل
بۆش: پر، زىدە
جقسى: ھەسنكار
جوۆم و جەلال: چەم و رووبارىن ب ئاقا بەھارىشە رژد دەھركن، سوولاق
جوۆخىن: بىندەر
جوھۆر: توورى كيا
چار: پەچە
چەقەلۆز: جوورەكى چەكانە.
دىل - دىھل: سەيى مى
دەستكورۆم: جولاق
دفن: پۆز
دقيل: بەنى ژ چەرمى ئان زى ژ لاستيكى ھاتىيە چىكرن
عەلب - عەلبك: ئاموورەتى دەخل و دانى پى دادكرن

ئەنزەل: دەقەرەكە باكووری ئوورمیى كو تۆپین سەفەویان ل وی دمرە دهاتن
چیکرن.

ئەینی: ئین

فکورین: لی نیرین، میزه کرن

فری: شیرى گیانهواران یى ئەولی یى پشتی زانى تى دۆتن.

فۆت: دەسمالا ژن ل سەر ملین خوه داددەن

گەنجخانه: دەفینه، خزینه

گەردمان: پشتا عەرەبەیین هەسپان، گەردیلە

گەرۆهشین: تیمارکرن

گەور: گاور، نه موسلمان

گورک: گور

هان- هانهك: ئاریکاری

هەدوود: هەسپ

هەلاتن- نهحهلاتن: رهقین

هەلبوون: راستهاتن

هەری: ئەری

حیسیلە: که قرین ل زیی دیواران تى بکارانین تى برى و مەزن

هەشانەن: داگرتن، تزیکرن

حیشتر: دەقە

هۆدەر: دەقەرەكە سەرب ئوورمیى قە

ژەنین: داریتن، چیکرن

ژی: عەمر، تەمەن

ژه: بەنكى كه قانى

کالۆمه: کالەمیر

که لهك: جهی ب که قرا، قووج

كەنەف: بەن

كەڭل: چەرم

كراندن: ۱- شەوتاندن ۲- دەما خوارنى دە كرت كرت كرن

كۆد- كۆدك: گۆسك، ئاقدانگ (تاس)

كۆدەرى: جوورمىهكى شال و شووتكانه

كۆلك: جهى مېش و مريشكان، پوونگال

كۆتر: كەڭۆك

كولنگ: تەڭر

كولۆز: جىرى، كوزى

كومزورى: سەرىپچا هەسن، كەمىرخ، مېغىزەر

كون: قول

كورى: دووق

لېسەر: لەهى

لەز: هەسنى موكم و درىژنى ژ بۇ راكرنا كەڭرىن مەزن تى بكارانىن، قەراسە

ماهين: هەسپى مى

ماهۆل: جوورمىهكى چەكووچان

مانەك: مەنەك

ماركرن: مەهركرن

مەفەر: خلاسكەر

مەهەند- مەهەندان: دەڤەرا مەحمووديان- خۆشابى

مەنجەل: قازانا مەزن (كاراقانا)

مندال: زارۆك، لاندك

مەر: پەز

مەسقىل: سەقاکرن

مفرق: پۇلابى بزمەت و لىكداى

مناسب: ئەولیا
 مرج: چەکووچئ مەزن (بالیۆز)
 مسری: شیرئ دەستکاری مسری
 موکور: جھئ ب کەفر
 مزویری (مزووری): عەشیرەتە کە ل باشورئ کوردستانئ
 نیھاری: شین
 نژیار: ئاقاھی
 نماندن: ب ریکا ئاقئ نەرمکرنا تشتان
 ئشیشکان: نیئشی
 نختە: بارین
 پەری- پشتپەری: جھئ تاییبەت ئئ پەردە کەری و خەملاندئ ژ بو بووک و زاقان.
 پیلا: پولا
 قەندەر: قاسئ، قاندئ
 قەقد: دەسکئ شوور و خەنجەران
 قولۆز: کەفرئ ب دامار و خەت ب خەت.
 قورس: کولێچە
 رساس: قوورشوون
 رووس: تازی، رووت
 سات: ساهت
 سەراف: ئیرش
 سلەھی: عەشیرەتە کە ل هەکاریان
 سەمتن: قولکرن
 سندان: جھئ هەسن ل سەرتئ قوتان
 سریق: جھئ ئاق تیدا کۆم دبه، سارنج
 سۆلینە: جۆیا ئاقئ یا ب ئا خا سۆرکەری هاتی چیکرن و بن ئەردیدا کیشای، کارینز

شیلکا تۆپان: تۆبیاراندن

شیلان: زیافهت

شلکرن: وهستاندن

شیر: شوور

شکیر: کهقری مهزن

شۆربوون: خواریبوون، خواه داهیلان

تان: سیتهم، تانکرن

تاق: دیوار

تهبههر: بقری شهری

تهمهد: قاسی، هندی، قاندى

تیر: جحالی دو تا

تهر: شل، تازه

تهرش: نازهل

تهختن: قهستا ئهردهکی کرن، چووینا جیهکی، ژ (تاختن) یا فارسی هاتیه.

تشابهت: تهشابهت

تیقل: رووی چهرمی، قالك

وهج: کیرهاتن، فایده

خهرجین: دمرکهفتن

خهریم: نهیار

خهواس: شارمزا، ئاقباز

خیشهت: چادر

خیز: قووم

خیزار: مشاری مهزن

خوری: هری

خورین: ب دهنگهکی بلند بانگکرن. لی ههیتان. دهنگی شیران گورمزین

زێبارى: عه‌شیره‌ته‌که‌ ل باشورێ کوردستانێ

زمریاف: دمرۆیش

زێرچ: زرنخ

زیز: سل، خه‌یدی

ژیدەر

- BAZÎDÎ, Mela Mahmudê, Camî'eya Rîsaleyan û Hîkayetan bi Zimanê Kurmancî, (Brh. : Ziya Avci), Weş. Lis, Stenbol, 2010.
- BIDLÎSÎ, Şerefxan, Şerefname Dîroka Kurdistanê, (Wer: Ziya Avci), Weşanên Avesta, Stenbol, 2007.
- ÇALIŞTIRAN, Rûken, "Lîteratûrek Li Ser Destanên Kurdî", Edebiyata Kurdî Ya Gelêrî, Dîrok- Teorî- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, Weş. Avesta, Stenbol 2015.
- ÎSKENDER BEY Turkmen, Tarîxê Alem-arayê Ebbasî, I, Brh. Êrec Efşar, Moesseseyê Intişaratê Emîr Kebîr, Tahran, 1387.
- KAPLAN, Yaşar, "Pınyanış Hükümeti", Uluslararası Tarihte Hakkâri Sempozyumu (14- 16 Kasım 2014), Hakkâri Üniversitesi Yayınları, Ankara 2016.
- PERTEV, Ramazan, "Danasîn û Rewşa Giştî ya Xebatên li ser Folklor û Edebiyata Kurdî ya Gelêrî", Edebiyata Kurdî ya Gelerî, Dîrok- Teori- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, Weş. Avesta, Stenbol 2015.
- SADÎNÎ, M. Xalid, Feqiyê Teyran, Jiyan, Berhem û Helbestên Wî, Weş. Nûbihar, Stenbol 2010.
- SERWER, Ebdurehman Omer, Karesatî Qelay Dimdim (1608- 1609), Enstîtûya Kelepûrê Kurdî, Silêmanî 2008.
- YETİŞ, Kazım, "Destan", Tûrkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. IX, Weş. DİB, İstanbul 1994 .
- ZÎLAN, Reşo, "Vekolînek Li Ser Destana Kela Dimdimê", Edebiyata Kurdî Ya Gelêrî, Dîrok- Teorî- Rêbaz- Lîteratur- Berawirdî- 1, Weş. Avesta, Stenbol 2015.
- بازیدی، مه‌لا ماهمودی، جامه‌یا ریساله‌یان و هیکیه‌تان ب زمانێ کورمانجی، (بره. : زیئا ئاڤج)، ومش. لس، سته‌نبۆل، ۲۰۱۰.
- بدلیسی، شه‌ره‌فخان، شه‌ره‌فنامه‌ دیرۆکا کوردستانێ، (ومر: زیئا ئاڤج)، ومشانین ئاڤه‌ستا، سته‌نبۆل، ۲۰۰۷.
- چالشران، رووکهن، "لیته‌راتووره‌ک ل سه‌ر داستانی کوردی"، ئه‌ده‌بیاتا کوردی یا گه‌لیری، دیرۆک- ته‌وری- ریباز- لیته‌راتور- به‌راوردی- ۱، ومش. ئاڤه‌ستا، سته‌نبۆل ۲۰۱۵.

- یسکەندەر بەی تورکەمەن، تاریخی ئالەم ئارایی ئەبباسی، برە. ئیرەج ئەفشار، مۆسسەسەیی نیشاراتی ئەمیر کەبیر، تاهەران، ۱۳۸۷.
- کاپلان، یاشار، "پانیاناش ەناک نامەت"، ئولوسلاراسا تارەتە ھاککەر سەمپۆزیومو (۱۴ - ۱۶ کاسام ۲۰۱۴)، ھاککەر لێنەرسەس یایانلارا، ئانکارا ۲۰۱۶.
- پەرتەق، رامازان، "داناسین و رموشا گشتی یا خەباتین ل سەر فۆلکلۆر و ئەدەبیاتا کوردی یا گەلێری"، ئەدەبیاتا کوردی یا گەلێری، دیرۆک- تەۆر- ریباز- لیتەراتور- بەراوردی- ۱، وەش. ئاقەستا، سەنەبۆل ۲۰۱۵.
- سادینی، م. خالد، فەقیی تەیران، ژیان، بەرەم و ەلەبەستین وی، وەش. نووبەار، سەنەبۆل ۲۰۱۰.
- سەرۆم، ئەبدرەممان. عومەر، کارساتی قەلای دمد (۱۶۰۸ - ۱۶۰۹)، ئەنستیتوو یا کەلەپووری کوردی، سلیمانی ۲۰۰۸.
- یەتاش، کازام، "داستان"، توورکیە دیانەت فاکفا اسلام ئانسکلۆپەدس، ج. خ، وەش. داب، آستانبول ۱۹۹۴.
- زیلان، رەشو، "قەکوئینەک ل سەر داستانا کەلا دمدی"، ئەدەبیاتا کوردی یا گەلێری، دیرۆک- تەۆری- ریباز- لیتەراتور- بەراوردی- ۱، وەش. ئاقەستا، سەنەبۆل ۲۰۱۵.

فهرستا كهسايهتي، زاراڤ و جهان

125, 131, 133, 134, 137, 139, 141, 172,
198, 203
شاه عه‌بباس , 34, 35, 43, 44, 34, 35, 40, 43,
34
شاه محهمهد33 ,
شاه ئيسماعيلي33 ,
شاه , 33, 34, 35, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49,
50, 51, 52, 54, 55, 63, 64, 65, 66, 68, 69,
70, 71, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 83, 84, 85,
86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 96, 98, 99,
101, 102, 104, 105, 106, 107, 109, 110,
112, 113, 114, 115, 116, 117, 125, 126,
130, 131, 134, 137, 138, 139, 140, 141,
142, 151, 169, 172, 173, 174, 175, 176,
184, 185, 186, 197, 198
شاهى عه‌جه‌م84, 45 ,
شه‌ره‌فخانى بدليسي33 ,
شيوخ پرميس152 ,
شيوخ حه‌يدمر187 ,
شيوخ زيلاتى152 ,
شيوخ سه‌فه‌دديني ئه‌رده‌بيلي44 ,
شيوخ سماهيلي ببادري153 ,
شيوخ عه‌بدال187 ,
شيوخ عه‌بدولقادري كه‌يلانى94, 68, 48 ,
شيوخ عه‌ليى دزيوؤ153 ,
شيوخ نازرى قبلى153 ,
شيوخ نه‌حمه‌دى بادي152 ,
شيوخ نه‌حمه‌دى بشيشى153 ,
شيوخمه‌ند20 ,
شيوخ نفاقكوران152 ,
چه‌غاله‌لو سينان پاشا34 ,
كه‌نج عه‌لى خان38 , 38
عه‌بدال به‌ك 41, 42, 46, 55, 78, 83, 86, 110, 122,
133, 134, 135, 187, 193, 34, 40, 41,
42, 44, 46, 49, 52, 55, 65, 76, 110, 113,
134, 136, 141, 155, 158, 159, 169, 171,
187, 188, 189, 193, 194, 195
عه‌بدال به‌كى كورى بي‌ره‌ پاشا42 ,

168, 169, 172, 173, 174, 175, 176, 177,
178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185,
186, 187, 188, 191, 193, 194, 195, 198,
199, 203, 204, 217
خانى زيرينه‌ست43 ,
خانى سور , 43, 44, 84, 135, 144, 146, 159,
161, 169, 184, 185, 186, 198
خانى چه‌نگزيرين43, 23 ,
خانى كوردان , 43, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55,
62, 63, 64, 66, 67, 69, 77, 92, 93, 95, 99,
103, 104, 107, 111, 113, 117, 122, 125,
126, 127, 129, 130, 137, 138, 139, 142,
143, 145, 147, 150, 153, 155, 158, 162,
165, 166, 167, 169, 173, 185, 193
خانى له‌پزيرين , 3, 4, 5, 9, 15, 16, 17, 21, 23,
24, 26, 31, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50,
51, 52, 53, 54, 55, 61, 62, 63, 64, 65, 66,
67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77,
78, 81, 82, 83, 86, 87, 94, 104, 106, 110,
111, 112, 113, 116, 126, 141, 145, 147,
165, 167, 169, 174, 184, 187, 193, 199,
221, 203, 204, 217
خانى موكرى , 50, 53, 54, 55, 66, 67, 68,
111, 165, 166, 169, 172, 174, 175, 176,
177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185,
193, 195
خه‌ليفه , 44, 48, 49, 50, 51, 54, 63, 68, 76,
94, 96, 110, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 122, 123, 124, 125, 126, 169,
174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182,
183, 184
زه‌مبيلفرؤش20 ,
سه‌فه‌ر عه‌لى يوزباشى38 ,
سه‌يدى نه‌حمه‌د به‌ك م42 ,
ستى20, 44, 66, 162, 164 ,
سولتان سه‌ليمى دووى33 ,
سولتانى ئيسلامى149 ,
شاه , 21, 33, 34, 35, 40, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 51, 52, 65, 66, 68, 70, 76, 77,
78, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94,
96, 98, 104, 110, 113, 116, 123, 124,

دیریاس 42 ,
 دیلیمان 129 ,
 سهبلاخ 129 ,
 سهفهوی 32, 36, 38, 40, 43, 44, 61, 63, 66,
 68, 69, 70, 76, 32, 34, 35, 36, 38, 40, 41,
 43, 44, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 73, 74,
 76, 203, 208
 سهلهماست 129, 139 ,
 سهلماس 34 ,
 سهلهی 210 ,
 سۆران 33 ,
 سوولوق 37, 38, 39, 37, 39 ,
 شهمدینان 150, 42 ,
 شنۆ 32, 34, 42, 129 ,
 شیعیه 68 ,
 چهگنی 38 ,
 چهلی 24, 25 ,
 چین و ماجینه 130 ,
 گهلیی قاسملۆ 32 ,
 گۆران 23, 33, 43 ,
 گۆرانن 33, 43 ,
 کۆکه رجینلیک 38 ,
 عهجهم 45, 52, 55, 68, 70, 74, 76, 81, 82, 84,
 91, 94, 96, 130, 131, 134, 139, 140, 141,
 142, 143, 151, 163, 184, 186, 191, 193,
 198, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 68, 94, 125,
 137, 140, 142, 145, 162, 169, 173, 187,
 190, 193, 195, 199, 48, 94, 128, 134,
 147, 158
 عوسمانی 32, 33, 35, 41, 217, 32, 33, 34, 35,
 41
 فرهنگ 173, 196 ,
 قزلباش 35, 39, 63, 39, 40, 41
 قزلقا 42 ,
 کافر 68, 83, 182, 194, 195 ,
 کهرمانی 180 ,
 کهلا نورمیی 34 ,

باگنی 150, 186, 53, 55, 70, 71, 150, 151,
 193, 198, 199
 بافتی 38 ,
 بالانجی 32 ,
 بانی 42, 53, 145 ,
 برادۆستی 32, 33, 34, 41, 43, 61, 203, 217,
 43, 203
 بووزلووق 37, 38, 39 ,
 تهبریز 127, 34, 35, 38 ,
 تههرانی 127 ,
 ترك 62, 63, 100 ,
 تفهنگچین خوراسانی 38 ,
 تفهنگچین مازهندارانی 38 ,
 تفهنگچین نازمربایجانی 38 ,
 تورکهمن 32, 216 ,
 تیرکهقهه 32, 33, 34 ,
 جهلالی 35, 36, 38, 39, 35, 36 ,
 جمجم 32 ,
 جوله میرک 10, 24, 25, 24, 25 ,
 حهبه شه 130 ,
 دمريا نورمیه 32 ,
 دهشتا هزارجۆتی 43 ,
 دهشتا هۆزانی 42, 46, 76, 87, 131 ,
 دمدم 3, 5, 21, 22, 23, 29, 31, 32, 34, 42, 43,
 63, 67, 100, 104, 105, 106, 109, 110,
 119, 124, 127, 134, 145, 151, 216, 217,
 26, 27, 108, 109, 120, 121, 124, 138,
 199, 200, 27, 62, 97, 98, 99, 100, 101,
 102, 104, 105, 109, 118, 130, 131, 133,
 151, 166, 172, 185,
 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199,
 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208,
 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217,
 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226,
 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235,
 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244,
 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253,
 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262,
 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271,
 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280,
 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289,
 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298,
 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307,
 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316,
 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325,
 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334,
 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343,
 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352,
 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361,
 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370,
 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379,
 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388,
 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397,
 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406,
 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415,
 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424,
 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433,
 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442,
 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451,
 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460,
 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469,
 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478,
 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487,
 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496,
 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505,
 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514,
 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523,
 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532,
 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541,
 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550,
 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559,
 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568,
 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577,
 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586,
 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595,
 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604,
 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613,
 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622,
 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631,
 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640,
 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649,
 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658,
 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667,
 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676,
 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685,
 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694,
 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703,
 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712,
 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721,
 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730,
 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739,
 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748,
 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757,
 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766,
 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775,
 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784,
 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793,
 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802,
 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811,
 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820,
 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829,
 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838,
 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847,
 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856,
 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865,
 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874,
 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883,
 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892,
 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901,
 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910,
 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919,
 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928,
 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937,
 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946,
 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955,
 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964,
 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973,
 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982,
 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991,
 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

تۆپ, 38, 39, 40, 49, 51, 106, 109, 116, 118,
120, 121, 131, 133, 134, 171, 173
تیشل, 211, 135, 179
پيلا, 103, 104, 180, 181, 210, 160, 190, 160,
180, 188
جندی, 115
جۆخین, 189
خهتیره, 191, 39
خیزار, 211, 139
خیشمت, 54, 65, 76, 82, 116, 118, 119, 122,
134, 165, 173, 184, 185, 190, 197, 211,
40, 41, 54, 68, 140, 160, 169, 174, 184,
185, 186, 190, 197
دهستکۆرۆم, 207, 118
ژمه, 208, 136
زهرباق, 212
زری, 188
زیج, 49, 103, 104, 212, 103
سهراف, 114, 210
سهرایی, 145
سهقا, 54, 55, 141, 187, 188, 189
سریج, 142, 143, 210, 52, 142, 144, 52, 142,
100
سندان, 210, 76, 85, 167, 168
شیف پیلایی, 188
شیلان, 211
کهنجخانه, 93, 208, 89, 81
گهور, 62, 63, 68, 100, 208
گهوههر, 190, 34
گژلۆک, 45, 82
گوستیرهک, 91, 47, 91
عهلب, 119
قهههچ, 110
قههسر, 37, 40
قورس, 210, 85, 159, 66

کورد, 9, 23, 32, 35, 38, 39, 51, 53, 54, 55,
61, 62, 63, 68, 71, 74, 100, 101, 117,
169, 184, 186, 198, 199, 203, 216, 9, 10,
15, 16, 17, 21, 22, 23, 24, 26, 31, 61,
203, 216
کوردستان, 15, 20, 43, 48, 62, 63, 64, 70, 94,
111, 114, 127, 150, 203, 207, 210, 212,
215
کورمانج, 62, 100, 186, 128, 62, 64, 72, 82,
129, 132, 156, 157, 174
کینلاس, 42
لاجانی, 42
مهراغه, 42, 35
مههگه, 42
مزویری, 192, 210
موغول, 62, 63, 100
موکری, 23, 34, 50, 54, 91, 111, 165, 166,
174, 178, 182, 195
میرگهقهه, 32, 33, 34
نارین قههلا, 40
ههکاری, 24, 64, 148, 192, 9, 11, 16, 18, 24,
26, 204, 210
هزارجۆتی, 45, 81, 82
هۆدهری, 128

ناڤین ئامور و ئیدیهمان

ئاش, 177, 179, 180
ئهلاماس, 34, 187, 102, 172
باخوی, 112, 207
بازرگانین, 50, 113, 112, 11
باجۆق, 159
تههههر, 191, 194, 211, 189, 101
تههههر, 62, 100, 209
تفههنگ, 108, 171, 173, 121, 173

مرج 101, 100, 62, 102 ,
مسرى 179, 210, 180, 172 ,
مفرق 209, 104, 103, 49 ,
نزيار 95, 210, 96 ,
نيچيران 83, 82, 46, 45, 158, 83 ,
هه دوود 208 ,
هندى 179, 99 ,
هوستا 145, 106, 103, 102, 101, 99, 98, 48 ,
159, 188, 189

كافلان 188, 187, 159, 55, 177, 183, 55, د ,
176, 179, 187, 188
كوڊ 209 ,
كولاب 187
كونگ 209, 120, 108, 101, 62 ,
كولوزنهك 92 ,
كومزورى 209, 168 ,
تهاز 209, 100, 62 ,
ماهول 95, 94, 87, 83, 82, 62, 48, 46, 45 ,
100, 209
مهرتال 168, 167, 188, 104 ,
مهسقهل 209, 188, 176, 159, 158 ,
مهههنده 192 ,
مترب 169, 110 ,

ناڤه رۆك

پيشگوتن ۷

۱. دهستپيكا

- ۱ - ۱ : داستان ۱۹
- ۱ - ۱ - ۱ : دئه دهبياتا كورديدا داستانا كهلا دمدم ۲۰
- ۱ - ۱ - ۲ : خهباتين ل سهر داستانا كهلا دمدم ۲۱
- ۱ - ۱ - ۳ : ژيديرين مه ۲۴
- ۱ - ۱ - ۴ : ژ ئاليين روخساريشه داستانا كهلا دمدم ۲۶

۲. ناڤه رۆكا داستانا دمدم

- ۲ - ۱ : داستانا دمدم يا ديرۆكي ۳۲
- ۲ - ۱ - ۱ : جه و دم ۳۲
- ۲ - ۱ - ۲ : ئه ميرخان و برادوستي ۳۲
- ۲ - ۱ - ۳ : بوويه ۳۴
- ۲ - ۱ - ۳ : كهلا دمدم ۳۶
- ۲ - ۱ - ۲ : ئاماده كارين شهرى ۳۸
- ۲ - ۱ - ۳ : دهستپيكا شهرى ۳۸
- ۲ - ۱ - ۴ : خانى له پزيرين و عوسمانى ۴۱
- ۲ - ۲ : داستانا دمدم يا چيروكي ۴۲
- ۲ - ۲ - ۱ : جه و دم ۴۲
- ۲ - ۲ - ۲ : كهس و لهههنگ ۴۳
- ۲ - ۲ - ۳ : كورتيا داستانى ۴۵

٣. ته‌ماین داستانا که‌لا دمدم

- ٦٢..... ١: کوردینی و وه‌لاتپاریزی..... ٣ - ٣
- ٦٥..... ٢: دل‌سۆزی و خیانهت..... ٣ - ٣
- ٦٨..... ٣: دین و باومری..... ٣ - ٣
- ٧١..... ٤: ژن..... ٣ - ٣
- ٧٤..... ٥: رای و ته‌دبیر..... ٣ - ٣
- ٧٧..... ٦: خیرمت و همه‌سه‌ت..... ٣ - ٣
- ٨٠..... ٤. مه‌تنی داستانی..... ٣ - ٣
- ٨١..... ١: به‌شا یه‌که‌م..... ٤ - ٤
- ٨٧..... ٢: به‌شا دو‌یه‌م..... ٤ - ٤
- ٩٤..... ٣: به‌شا سی‌یه‌م..... ٤ - ٤
- ١١١..... ٤: به‌شا چاره‌م..... ٤ - ٤
- ١٢٥..... ٥: به‌شا پی‌نجهم..... ٤ - ٤
- ١٣٧..... ٦: به‌شا شه‌شهم..... ٤ - ٤
- ١٥٥..... ٧: به‌شا هه‌فته‌م..... ٤ - ٤
- ٢٠١..... ئه‌نجام.....
- ٢٠٥..... فه‌ره‌نگۆك.....
- ٢١٣..... ژیدم.....
- ٢١٧..... فه‌ره‌ستا که‌سایه‌تی و زاراق و جهان.....

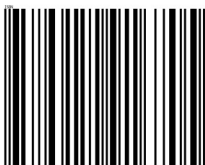
Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ یۆ قەسۆلینین کوردی

ئەق بەرتووکه

داستانا کەلا دمدەم و خانە
لەپزیرین یەک ژ گرنگترین
داستانین کوردییە. ئەق داستان،
داستانە کە نەتەوی یا کوردییە و
بەحسا مێرخاسی و حەماسەتا
کوردان دکە. هەر ژ پشتی روودانا
کەلا دمدەم هاتیە هۆناندن و د ناقا
جشاکا کوردیدا و کوردستانی
بەلاق بوویە. چونکی ئەق داستانە ژ
هەمی ئالیین کوردستانی هاتیە
قەگۆتن و گوهداریکرن. بەلکی
کیم داستانان هندی قی داستان
ئیمکانا بەلاقبوونی دیتین.
گەلەک سەبەبەین حەزکرن و
بەلاقبوونا قی داستان د ناقا
گەلدا هەنە. لیبەلئ وەسا دیارە
سەبەبا قی چەندی یا ژ هەمیان
مەزنتەر ئەو کۆ ئەق داستان
بەحسا مێرخاسی و قەهرەمانیا
کوردان دکە. ئەق حەماسەتا
نەتەوی ژ بو حەزکرن و بەلاقبوونا
قی داستان رێ خوەش کریە.

یاشار کاپلان

ل کوندی سەرائی یی سەرب چەلی یا ناچچەیا
جولەمیرگی ژدایک بوویە.
خواتنا خوە یا سەرەتایی ل جولەمیرگی ب
دوماهیە هینایە.
ل سال ۲۰۰۴ ل پشکا ئیلاهیات، زانینگەها سەلچوکی
دەرچووویە.
ل سال ۲۰۱۱ باومرناما ماستەری ل پشکا فەلسەفە و
زانستین دیتی، ئەستیتوویا زانستین جشاکی،
زانینگەها یوزونجییل بەستەهینایە.
ل سال ۲۰۱۵ باومرناما ماستەری ل پشکا زمان و چاندا
کوردی، زانینگەها یوزونجییل بەستەهینایە.
چەندی بەرتووک و قەسۆلین ل دۆر زمان، ئەدەب و
مێژوویا کوردی بەلاقکریە.
د بن بانی زانینگەها هەکاریدا خەباتین خوە یین
ئەدەبی، دیرۆکی و بەرهەفکرنا کەلەپۆرا کوردی
دەدۆمینە.

9 789922 916705 >

© مافی چاپی یی پاراستیە بو
سەنتەری زاخۆ یۆ قەسۆلینین کوردی
Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەنتەری زاخۆ یۆ قەسۆلینین کوردی
zcks@uoz.edu.krd +964 (0) 751 536 1550
Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho